T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EMNİYET ÖRGÜTÜNDE GÖREVLİ ANNE-BABALARIN FİZİKSEL İSTİSMAR POTANSİYELLERİNİN BELİRLENMESİ VE İSTİSMARLA İLGİLİ AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
İbrahim SARI

Ankara
2010

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİMDALI

EMNİYET ÖRGÜTÜNDE GÖREVLİ ANNE-BABALARIN FİZİKSEL İSTİSMAR POTANSİYELLERİNİN BELİRLENMESİ VE İSTİSMARLA İLGİLİ AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

DOKTORA TEZİ

İbrahim SARI

Danışman: Prof. Dr. Abide Güngör AYTAR

Ankara
2010

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İbrahim SARI tarafından hazırlanan *"EMNİYET ÖRGÜTÜNDE GÖREVLİ ANNE-BABALARIN FİZİKSEL İSTİSMAR POTANSİYELLERİNİN BELİRLENMESİ VE İSTİSMARLA İLGİLİ AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ"* başlıklı tezi 24/11/2010 tarihinde, jürimiz tarafından Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı	İmza
Üye: (Başkan) **Prof. Dr. Z. Fulya TEMEL**	.....
Üye **:** (Tez Danışmanı): **Prof. Dr. Abide Güngör AYTAR**	.....
Üye: **Prof. Dr. Neriman ARAL**	.....
Üye : **Prof.Dr. Figen ŞAHİN**	.....
Üye : **Doç. Dr. Güzin SUBAŞI**	.....

ÖN SÖZ

Çocuk istismarı günümüzün en büyük sorunlarından birisidir. Toplumsal ve bireysel yönü ile ele alındığında üzerinde durulması gereken, araştırmalar ve proje çalışmaları ile incelenmesi gereken bir olgudur. Çocukların ilk eğitimi aldıkları yer aile ortamıdır. Bu nedenle anne-babaların istismar konusunda potansiyellerinin belirlenerek, uygulanacak eğitim programlarına katılımlarının sağlanması önemlidir.

Deneysel olarak çalışılan bu araştırmada, uygulanan aile eğitim programının anne ve babaların istismar potansiyelleri üzerinde etkili olup olmadığı ele alınmıştır.

Araştırmanın her aşamasında bilimsel katkıları ile rehberlik eden danışmanım Prof. Dr. Abide Güngör AYTAR'a, ayrıca Prof. Dr. Fulya Temel ve Doç.Dr. Güzin ŞUBAŞI'na ve Mesleki Eğitim Fakültesindeki tüm hocalarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

Ölçeğin kullanılması için izin veren Prof. Dr. Joel MILNER'a ve çalışmamda bana destek veren, ölçeğin Türkiye geçerliliğini gerçekleştiren Doç.Dr.Ebru KUTSAL ve Yrd.Doç.Dr. Metin PİŞKİN'e, aile eğitim programının uygulanmasında görev alan, sosyal hizmet uzmanı Nurcan ALSANCAKLI'ya, ayrıca bilimsel analiz açısından destek veren Yrd.Doç.Dr. Bülent ÇELİK 'e çok teşekkür ederim.

Emniyet Genel Müdürü/Vali Sn.Oğuz Kaan KÖKSAL ve Asayiş Daire Başkanı Sn.Hüseyin ÖZALP ile anket, ölçek ve aile eğitim programına katılım sağlayan, ve çalışmalarımı destekleyen tüm meslektaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Eşim ve çocuklarıma da tez dönemindeki destek, sabır ve anlayışlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Ankara-2010 İbrahim SARI

ÖZET

EMNİYET ÖRGÜTÜNDE GÖREVLİ ANNE-BABALARIN FİZİKSEL İSTİSMAR POTANSİYELLERİNİN BELİRLENMESİ VE İSTİSMARLA İLGİLİ AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

SARI, İbrahim
Doktora, Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR
Aralık – 2010, 191 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılan Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri (ÇİPE) kullanılarak emniyet örgütünde görevli anne ve babaların fiziksel istismar potansiyellerini belirlemek ve istismar ile ilgili aile eğitim programının aileler üzerindeki etkililiğini incelemektir. Çalışmada, risk değerlerini sayısal olarak ortaya koyabildiği için Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri (ÇİPE) kullanılmıştır. Bu araştırmanın temel varsayımı, her bireyin istismar potansiyeli içerisinde belli bir değer içerisinde bulunduğu ve istismar ile ilgili aile eğitim programları ile bu risk değerlerinin azalacağıdır. Araştırmada ön test- son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır.

Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, ankete katılan örneklem grubun (n=613) istismar puanları ölçülerek; istismar puanları sınır puanlardan yüksek olan anne- babalar "risk grubunda", düşük puanlar ise "normal grup" adı altında değerlendirilmiştir. İkinci aşamada ise anket uygulanan anne ve babalar arasından çocuk istismarı ile ilgili "Aile Eğitim Programına" katılmaya istekli olan, 10 baba ve 10 anne (n=20) deney grubu olarak belirlenmiştir. Öntest ve sontest ölçümü amacı ile anket uygulanan ancak söz konusu aile eğitimine katılmayan 10 anne ve 10 baba (n=20) kontrol grubu olarak tespit edilmiştir. Deney grubuna, uzmanlar gözetiminde "aile eğitim programı" 8 hafta boyunca haftada 2 ders saati olmak üzere uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim programı uygulanmamıştır. 8 hafta sonra her iki gruba da son-test uygulaması gerçekleşmiştir.Araştırma sonuçları "aile eğitim programına" katılım sağlayan bireylerin istismar puanları üzerinde anlamlı düzeyde ($p<0.005$) düşüş olduğunu ve uygulanan eğitim programının "anlamlı düzeyde etkililiğini" ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk istismarı, Aile Eğitimi, Fiziksel istismar, Cinsel istismar, Duygusal İstismar.

ABSTRACT

DETERMINING THE CHILD PHYSICAL ABUSE POTENTIAL IN MOTHERS AND FATHERS WHO WORK AT THE TURKISH NATIONAL POLICE AND THE EFFECTIVENESS OF FAMILY EDUCATION PROGRAM ON EXPLOITATION

SARI, İbrahim
PhD Thesis, Child Development and Education
Preschool Education
Supervisor: Professor Abide GUNGOR AYTAR
December-2010, 191 Pages

Using Milner Child Abuse Inventory Scale (CAP) this study aims to determine the potential that parents who work at the Turkish National Police Department may abuse their children and evaluate the impacts of Parents Training Program on parents who participated in the program. Milner scale is used because it shows the degree of risk as numbers. The main hypothesis of the study is that all persons have a potential to abuse a child at one level and the degree of risk can be reduced by implementing the Parent Training Program developed by the experts in the area. In this study, pretest-posttest research design with control groups is used to test the hypotheses.

In this study, a survey and Milner scale is applied to mothers or fathers who work at the Turkish National Police Department and have a child younger than 18 (n=613). Among participants of the study, 10 mothers and 10 fathers (n=20) are selected as a control group and voluntary 10 mothers and 10 fathers (n=20) are selected as experimental group to take the Parent Training Program. Parent Training Program prepared by experts is conducted to the experimental group during 8 weeks, 2 hours per week. Control group did not take the program. Following 8 weeks program post test are conducted to both experimental and control groups.

The results of the study show that there is statistically significant relationship between the parents in experimental group and the low level of their potential to abuse a child based on the CAP. It is understood that Parent Training Program had a positive impact on the level of potential to abuse a child.

Keywords: Child abuse, Parent Training, Psychical Abuse, Sexual Abuse, Emotional Abuse.

İ Ç İ N D E K İ L E R

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI i
ÖN SÖZ ii
ÖZET iii
ABSTRACT iv
İÇİNDEKİLER v
TABLOLAR LİSTESİ vii
ŞEKİLLLER LİSTESİ x
KISALTMALAR LİSTESİ xi
1. GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 4
1.3. Araştırmanın Önemi 5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 7
1.5. Varsayımlar 7
1.6. Tanımlar/..... 7

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. ÇOCUK VE HAKLARI 8
2.1.1. Uluslararası Mevzuatta Çocuk ve Hakları 8
2.1.2. Ulusal Mevzuatta Çocuk ve Hakları 8
2.2. ÇOCUK İSTİSMARI 10
2.2.1.Çocuk İstismarının Türleri 15
2.2.1.1.Fiziksel İstismar 17
2.2.1.2.Cinsel İstismar 20
2.2.1.3.Duygusal İstismar ve İhmal 24
2.3. AİLE EĞİTİMİ 28
2.3.1. Aile Eğitimi ve Çocuk İstismarı 28
2.3.2. Aile Eğitim Programları..... 32
2.3.2.1.Kurum Merkezli Aile Eğitim Programı 33
2.3.2.2. Ev Merkezli Aile Eğitim Programları … 37
2.3.2.3. Hem Kurum Hem Ev Merkezli Aile Eğitim Programları 41
2.3.2.4. Uzaktan Aile Eğitimi 43
2.3.2.5. Anne-Baba Olmak Seminerleri 46
2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 47
2.4.1. Çocuk İstismarı Araştırmaları 47
2.4.1.1. Fiziksel Çocuk İstismarı Araştırmaları .. 47
2.4.1.2. Cinsel Çocuk İstismarı Araştırmaları …. 50
2.4.1.3. Duygusal İstismar ve İhmal Araştırmaları 54
2.4.2. Aile Eğitim Programı Araştırmaları 56
3.YÖNTEM 65
3.1. Araştırma Modeli 65
3.2. Evren ve Örneklem 65
3.2.1. Evren 65
3.2.2. Örnekleme Yöntemi..... 66
3.3. Veri Toplama Araçaları 68
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 68

3.3.2. Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ……... 68
3.3.3. Araştırmanın Güvenirlik Çalışması ……... 73
3.3.4. Verilerin İstatistiksel Analizi ……. 73
3.3.5. Aile Eğitim Programı …… 75
a)Programın Hedefi ……..……... 75
b)Programın İçeriği …….…… 75
c) Programda İzlenen Yöntem …….…… 75
d) Programın Süresi …….…… 77
e) Programın Uygulanması …….……. 77
f) Program Takvimi …….……. 79
4. BULGULAR VE YORUM …… 80
4.1. Örneklem Grubuna Ait Genel Sonuçlar …….…….. 80
4.1.1. "Risk Grubu" İstismar puanlarının Değişkenlere Göre Karşılaştırma Sonuçları ……..……..... 101
4.2. Deney ve Kontrol Grubu Sonuçları ……..…….. 119
5. SONUÇ VE ÖNERİLER …… 140
5.1. SONUÇ …… 140
5.2. ÖNERİLER ……. 153
6.KAYNAKÇA …….. 155

EKLER
Ek A Anket ve Milner Çocuk İstismarı Ölçeği …….. 171
Ek B Anket Uygulama Joel Milner İzin e-Mail ……. 174
Ek C Anket ve Aile Eğitim Uygulama Kurum İzin Yazıları …… 175
Ek D Aile Eğitim Programı Uzman Değerlendirme Talep Yazısı … 178

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 Araştırmaya Katılanların Çalıştıkları Birimlere Göre Dağılımı …. 67
Tablo 2 İstismar ve Diğer Alt Ölçeklere Ait Standart Sınır Puanlar …….. 68
Tablo 3 Haftalık Konu Planı ……. 79
Tablo 4 Çalışmaya Katılan Örneklem Grubunun "İstismar Ölçeği" Ve
Diğer Alt Ölçek Puanlarından Aldıkları Ortalama ve Standart Sapmaları … 80
Tablo 5 Anne-Babaların"İstismar Ölçeği" ve Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Dağılımı ……..…… 82
Tablo 6 Anne-Babaların "İstismar" Ve Diğer Alt Ölçek Puanlarının Yaş
Gruplarına Göre Dağılımı ……..…… 84
Tablo 7 Anne Babaların Öğrenim Durumuna Göre "İstismar Ölçeği"
Ve Diğer Alt Ölçek Puanları ……..……..…… 87
Tablo 8 Anne Babaların "Eş Çalışma" Durumuna Göre "İstismar Ölçeği"
Ve Diğer Alt Ölçek Puanları ……..……....…… 91
Tablo 9 Çalışmaya Katılan Anne-Babaların Çocuk Sayısına Göre
"İstismar Ölçeği" Ve Diğer Alt Ölçek Puanları …..……....…… 95
Tablo 10 "Aile Eğitim Programına Katılmak İsteme" Durumuna Göre
İstismar Ölçeği Ve Diğer Alt Ölçek Puanları .....…….…… 98
Tablo 11 Risk Grubu Ve Normal Grup Genel Puanları …… 101
Tablo 12 Risk Grubunda Olan Ve Olmayan Bireylerin Cinsiyete
Göre Dağılımı …….. 103
Tablo 13 Risk Grubunun Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre
Ortalama Ve Standart Sapma Puanları …… 105
Tablo 14 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Korelasyonları …… 105
Tablo 15 Çalışmaya Katılan Bireylerin Yaş Durumuna Risk veya
Normal Grupta Olmalarına Göre Dağılımları ……. 106
Tablo 16 Risk Grubunun Alt Ölçek Puanlarının Yaşlara Göre
Ortalama Ve Standart Sapma Puanları …… 107
Tablo 17 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Korelasyonları …… 108

Tablo 18 Çalışmaya Katılan Bireylerin Öğrenim Düzeylerine
Göre Dağılımları ……...…… 109
Tablo 19 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Öğrenim Durumlarına Göre Puanları ..……. 110
Tablo 20 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre Korelasyonları ……. 111
Tablo 21 Çalışmaya Katılan Bireylerin eşlerinin çalışma
Durumlarına göre Dağılımları ……... 112
Tablo 22 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puan
larının Eşlerin Çalışma Durumuna Göre Ortalama Ve Standart Sapmaları …… 113
Tablo 23 Risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek
puanlarının eşlerinin çalışma durumuna göre korelasyonları ……. 113
Tablo 24 Çalışmaya Katılan Bireylerin çocuk sayılarına göre Dağılımları …… 114
Tablo 25 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Çocuk Sayılarına Göre Ortalama Ve Standart Sapmaları …… 115
Tablo 26 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Korelasyonları ……. 116
Tablo 27 Çalışmaya Katılan Bireylerin aile eğitimine katılma istek
düzeylerine göre Dağılımları …….. 117
Tablo 28 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının aile Eğitim Programına Katılım İsteğine Göre Ortalama
Ve Standart Sapmaları …… 117
Tablo 29 Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek
Puanlarının Eğitime Katılma İsteklerine Göre Korelasyonları …….. 118
Tablo 30 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitim Verilmeden Önceki Alt
Ölçek Puanları ……. 119
Tablo 31 Deney ve kontrol gruplarının istismar puanları …… 120
Tablo 32 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve
Sonraki “İstismar” Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları ……. 121
Tablo 33 Deney Ve Kontrol Gruplarının Stres Puanları ……. 122
Tablo 34eney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve
Sonraki “Stres” Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları ……. 124
Tablo 35eney Ve Kontrol Gruplarının Katı Tutum Puanları …….. 125
Tablo 36 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki

"Katı Tutum" Puanlarının …… 126
Tablo 37 Deney Ve Kontrol Gruplarının Mutsuzluk Puanları ……. 127
Tablo 38 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki
"Mutsuzluk" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları …….. 128
Tablo 39 Deney Ve Kontrol Gruplarının "Çocuk Ve Kendi İle
Sorunlar" Puanları …….. 129
Tablo 40 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki
"Çocuk Ve Kendi İle Sorunlar" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları …….. 130
Tablo 41 Deney Ve Kontrol Gruplarının "Aile İle İlgili
Sorunlar" Puanları …….. 132
Tablo 42 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki
"Aile İle İlgili Sorunlar" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları …….. 133
Tablo 43 Deney Ve Kontrol Gruplarının "Başkaları İle
Sorunlar" Puanları …….. 135
Tablo 44 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki
"Başkaları İle Sorunlar" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları ……..... 136
Tablo 45 Deney Ve Kontrol Gruplarının "Toplam" Puanları …… 137
Tablo 46 Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki
"Toplam" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları ……. 146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test İstismar Puan Ortalamalarının Değişimi …….. 120
Şekil 2. İstismar puanlarının deney ve kontrol gruplarında eğitimden önce ve eğitimden sonraki değişimi ……. 122
Şekil 3. Deney ve kontrol gruplarının ön-test ve son-test stres puan ortalamalarının değişimi …… 123
Şekil 4. Stres Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalaması Değişimi ……. 124
Şekil 5. Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test Katı Tutum Puan Ortalamalarının Değişimi …….. 125
Şekil 6. Katı Tutum Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalamalarının Değişimi …… 126
Şekil 7. Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test Mutsuzluk Puan Ortalamalarının Değişimi …….. 127
Şekil 8. Mutsuzluk Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalamalarının Değişimi …… 128
Şekil 9. Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test "Çocuk Ve Kendi İle Sorunlar" Puan Ortalamalarının Değişimi …… 130
Şekil 10. Çocuk Ve Kendi İle Sorunlar, Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalama Değişimi …… 131
Şekil 11. Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki "Aile İle İlgili Sorunlar" Puan Ortalamalarının Değişimi …… 133
Şekil 12. "Aile İle İlgili Sorunlar" Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki Değişimi …… 134
Şekil 13. Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki "Başkaları İle Sorunlar" Puan Ortalamalarının Değişimi …… 135
Şekil 14. "Başkaları İle Sorunlar" Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki Değişimi ……. 136
Şekil 15. Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki "Toplam" Puan Ortalamalarının Değişimi …… 137
Şekil 16. "Toplam" Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki Değişimi …… 139

K I S A L T M A L A R

AY	: Anayasa
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇHS	: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ÇİPE (CAP)	: Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri (Child Abuse Potential Inventory)

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem, araştırmanın amacı ve önemine değinilerek, çalışmanın sınırlılıkları, varsayımları ve tanımlara yer verilmektedir.

1.1. Problem Durumu

Çağımızda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sanayileşme, büyüyen şehirleşme, iç ve dış göç hareketleri, toplumsal hayatta birçok sorunu çözerken, birçok problemi de beraberinde getirmektedir(Özdoğan,2006:30). Bu sorunların en önemlilerinden birisi de şüphesiz insana ve insanlığa karşı gerçekleştirilen olumsuz davranışlardır. Bu davranışlardan en acımasızı ve en utandırıcısı, gerek ailede gerekse çevrede çocuğa karşı gerçekleştirilen istismar ve ihmal olgusudur. 21. yüzyılda toplumlar her gün meydana gelen yüzlerce çocuk istismarı haberleri ile çalkalanmaktadır.

Savunmasız varlıklar olan çocuklara karşı işlenen ve onların tüm hayatlarını olumsuz yönde etkileyebilecek istismar olayları, sadece bireyleri değil dünya üzerinde yaşayan tüm insanlığı ilgilendirecek derecede önemli ve üzerinde durulması gereken bir olgu olarak görülmektedir. Aile, çocuğun ilk eğitim alanı olduğu için, anne ve babaların istismar olgusuna karşı bilinçli olmaları da büyük önem kazanmaktadır.

Aile, evlenme, kan ya da evlât edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleri ile devamlı ilişki ve etkileşim altında olan, karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu bir birliktir. (Ağdemir,1991:11).

Aile ortamı, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldığı, yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin ona sunulduğu sosyal bir ortamdır(Özmen,2004:28). Aile ortamında anne ve babalar çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini etkileyen en önemli ve çocuklara en yakın kimselerdir (Hamamcı,2006:23). Çocuğa, sevgi dolu bir yaklaşım ve ilgiyle yaklaşıldığında sağlıklı bir sosyal-duygusal gelişim ortamı kurulmuş olacaktır (Güngör, 2002:102).

Değişen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevrede çocuklar için huzurlu ve mutlu ortamlar oluşturmak, toplumda yaşayan her bireyin doğal insanlık görevi olarak görülmektedir. Geleceğin güvencesi olan çocukların sağlıklı bireyler olarak toplum içerisinde yerlerini alabilmeleri için ailelerin, çocuklar için sağlıklı ortam oluşturması gerekmektedir.

Sağlıklı nesiller sağlıklı aile ve toplumda yetişirler. Anne-baba ve çocuk ilişkisi temelde anne-babanın tutumlarına bağlıdır (Yavuzer, 2003).Sağlıklı aile ortamında yetişen çocukların, ilerleyen dönemlerde kendi çocuklarına karşı sağlıklı tepkiler ve davranış biçimleri geliştirme olasılıkları yüksektir. İstismar edilen çocuklar, rehabilite edilmezler ise, toplumda kendilerini gerçekleştirme düzeyine ulaşmakta güçlük çekerler. Bu bireylerin ileri yaşlarda kanunlar ve toplumsal kurallar ile ihtilafa düşme ihtimalleri de yüksektir.

Anayasamızın 41.maddesinde "Aile Türk toplumunun temelidir, devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" hükmü yer almaktadır(A.Y.,1985:Md.41).

Ailede boşanma oranlarının yükselmesi, uyuşturucu ve suç oranlarının artması, bireysel ve toplumsal şiddetin yaygınlaşması gibi aileyi ve dolayısıyla toplumu tehdit eden sorunlar günden güne artış göstermektedir (Özdoğan, 2006:30) Aile yaşantısı ve suçluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, çocuk istismarı ve ihmalinin, anti-sosyal davranışlara neden olduğunu göstermektedir (Sevük, 1998:49).

Ülkemizin 0-18 yaş arası çocuk nüfusu yirmi altı milyondur. Yıllık doğum sayısı 1.400.000 dir. Kimsesiz çocuk sayısı 800.000 civarındadır (Çocuk Vakfı Raporu:2000). Bu çocuklar her türlü istismara açıktır. Sadece sokak çocuklarının risk altında olduklarını belirtmek yanlış bir kanı olacaktır. Sokak çocukları dışında evde, okulda ve çevrede normal bir yaşam tarzı süren ailelerin çocukları da istismar olayları ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

Toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerin her yönden sağlıklı yetiştirilmeleri, kişilik gelişimleri için de çok önemlidir (Bayhan, 1998:24). Ancak aileler, çocuklarına karşı terbiye etme gerekçesi ile bilinçli ya da bilinçsiz olarak

fiziksel, ruhsal ve duygusal eziyet edebilmektedirler.(Akduman G.G. Ruban, Akduman, B. ve Korkusuz, 2005:5)

Comer ve Haynes(1991)'e göre, okullar ve aileler, çocukların psikolojik ve eğitsel gelişimini etkileyen önemli kaynaklardır ve iyi sonuçlar sadece bu iki kurumun ortak çalışmaları ile gerçekleşebilir(Akt:Başaran ve Koç, 2000). Günümüzde anne ve babalar, çocuklarını en iyi şekilde nasıl yetiştirecekleri konusunda kararsız kalmakta ve ana baba eğitimi zorunlu hale gelmektedir (Crase, Colleen ve Kontos 1981:222). Ebeveyn eğitimi, anne-baba eğitimi veya aile eğitimi olarak da adlandırılan eğitimler sayesinde, ailelerin bilinçlendirilmesi gün geçtikçe önem kazanmaktadır.

Aile eğitim programları, özellikle çocuğun hayatı boyunca risk oluşturulmasına etki eden önemli faktörler ve etkenler hususunda ailelerin bilinçlendirilmesi ve doğru ile yanlış uygulamaların görülmesini sağlaması bakımından, önemlidir.

Ailelerin eğitim programlarına katılımları sonucu bilgi, davranış ve tutumlarında meydana gelecek istendik değişiklikler, toplum bilincini ve duyarlılığını geliştirmektedir (Tezel Şahin ve Ünver, 2005:5). Toplumun bir parçası olan emniyet örgütünde görev yapan anne ve babaların aile eğitim programlarına katılım sağlamaları, bilinçli anne ve babalar olarak çocuklarını yetiştirmeleri ve istismar etmemeleri açısından önemlidir.

Bu sayılan nedenlere bağlı olarak çocuk istismarı konusunda anne ve babaların bilgilendirilmesi, yanlış ve doğru davranışlar konusunda uzman eğiticiler tarafından interaktif yöntemler ile bilimsel aile eğitim programlarına katılım sağlamaları gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın iki temel amacı ve bu amaçlara ait alt amaçları bulunmaktadır.

1- Araştırmada, anne-babaların istismar potansiyellerinin belirlenmesi ve "normal" grup ve "risk" grubunun değişkenlere göre ayrı ayrı değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaca bağlı olarak hedeflenen alt sorular şunlardır:

a) Anne-babaların istismar potansiyelleri arasında cinsiyete göre farklılık var mıdır?

b) Anne -babaların istismar potansiyelleri, yaş gruplarına göre farklılık göstermekte midir?

c) Anne -babaların istismar potansiyelleri, öğrenim durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

d) Anne- babaların istismar potansiyelleri, eşlerin çalışmasına göre farklılık göstermekte midir?

e) Anne-babaların istismar potansiyelleri, sahip olunan çocuk sayısına göre farklılık göstermekte midir?

f) Anne-babaların istismar potansiyelleri, aile eğitimine katılma isteğine göre farklılık göstermekte midir?

g) Risk grubunda yer alan anne-babaların, istismar potansiyel puanları ile, stres, katı tutum, mutsuzluk, çocuk ve kendisi ile ilgili sorunlar, aile ile ilgili sorunlar, başkaları ile ilgili sorunlar puanları arasında cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, eşin çalışma durumu, çocuk sayısı ve aile eğitimine katılma isteği arasında ilişki var mıdır?

2- Bu araştırmanın diğer temel amacı, deneysel desen çalışması ile istismara yönelik "aile eğitim programının" etkililiğini ortaya çıkarmaktır. Bu temel amaca bağlı olarak hedeflenen alt sorular şunlardır:

a) Aile eğitim programının, “istismar” potansiyel puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

b) Aile eğitim programının, “stres” puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

c) Aile eğitim programının, “katı tutum” puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

d) Aile eğitim programının, “mutsuzluk” puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

e) Aile eğitim programının, “çocuk ve kendisi ile ilgili sorunlar” puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

f) Aile eğitim programının, “aile ile ilgili sorunlar” puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

g) Aile eğitim programının, “başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarına yönelik etkisi var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Aile, toplumun temel taşıdır. Sağlıklı nesiller sağlıklı aile ve toplumda yetişirler. Aile ortamında bireyin kendini mutlu ve değerli hissetmesi sağlıklı aile ortamının göstergesidir. Gençlik dönemi çocuklar ile iyi iletişim kurmak isteyen ailelerin, öncelikle kendi aralarında sağlıklı bir iletişim içerisinde bulunmaları gerekmektedir. Bu iletişim ortamı çocukların kimlik geliştirmesi açısından önemlidir (Alisinanoğlu, 2002:63). Anne babaların çocuklarına karşı tutumları, kendi kişilik özelliklerinden, içinde yetiştikleri sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşullardan, eğitim düzeyinden, çocuklarına ait özelliklerden ve içinde bulundukları toplumun geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinden etkilenmektedir (Aral;1997:23). Bu nedenle aileler bilinçli veya bilinçsiz olarak çocukları istismar edebilmektedirler.

Çocuk istismarı karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan, tıbbi, hukuki, gelişimsel ve psiko-sosyal kapsamlı ciddi bir sorundur (Ziyalar:1999:31, Polat, 2002:85). İstismara maruz kalan çocuklarda çocukluk döneminde yaşanılan istismara bağlı olarak kısa ve uzun dönemde birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır. Özellikle uzun dönemde, ihmal ve istismar öyküsü olan ergen ve yetişkinler psikiyatrik semptomlar açısından risk taşımaktadırlar (Armağan, 2007:173). Fiziksel ve psikolojik zarar gören, istismara uğrayan çocukların, hayatlarının geri kalan kısımlarında da istismar ve şiddet yer almaktadır. Çocukların suçluluk eğilimleri ve kendini savunma pozisyonu sonucunda gelişen agresif davranışları bu durumla ilişkilidir (Korkusuz, Akduman, Aytaç ve Yanıkdam, 2006:19-24). Birçok araştırma sonuçları, davranış problemleri, gelişme geriliği ve beyin fonksiyonlarının gelişmemesi ile istismar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Veltman and Browne,2001;Cicchetti and Rogosch,2001. Akt: Currie ve Tekin,2007:9).

Son 15 yılda, istismar ve ihmalden kaynaklanan erken dönem stresin beyin gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar taranmıştır. Sonuç olarak, yaşamın erken dönemlerinde gelişim, çevresel etkilere oldukça açık durumdadır. Kritik bir gelişim döneminde, istismar ve ihmal gibi, genetik olmayan bir risk etmeniyle karşılaşma, nörogelişimsel ve çeşitli sosyal, psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Gökler,2002:47-57).

Araştırmalar, aileleri tarafından desteklenen çocukların diğer sosyal alanlarda olduğu gibi, okul başarılarının da arttığını ortaya çıkarmıştır. Aile bakım, şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde etkili bir faktör olduğu; iletişim ve eğitim desteğinin önemli olduğu, araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır (Çelenk, 2003:28). Ailelerin istismar konusundaki bilinç düzeylerini tespit etmek ve geliştirilecek aile eğitim programları ile çocuk istismarını tüm boyutları ile inceleme imkânı sağlamak önemlidir. Bu nedenle istismar gibi üzerinde önemle durulması gereken bir olgu hakkında "aile eğitim programının" oluşturulması, uygulanması ve ortaya çıkan bilimsel veriler ışığında tartışılması, bu çalışmanın merkezini oluşturmaktadır.

Çocuk istismarı konusunda hazırlanan aile eğitim programlarının uygulama alanına geçmesi ile birlikte, bu alanda çalışma yapacak kurum ve kuruluşlara öncelik etmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü ülkemiz nüfusunun yaklaşık 1/3'ü 0–18 yaş

arası çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Araştırma verileri ve sonuçları, belirtilen bilgiler ve gerekçeler bağlamında önem taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında görev yapan anne-babaların fiziksel istismar potansiyelleri incelenmiş ve istismar ile ilgili "aile eğitim programının" etkililiği değerlendirilmiştir.

Araştırma; Emniyet Genel Müdürlüğünde görev yapan, Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanterini (ÇİPE) ve anketi dolduran 18 yaş altı çocuk sahibi anne ve babalar ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada aşağıdaki temel varsayımlardan yola çıkılmıştır:

1- Araştırmada kullanılan Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanterinin (ÇİPE) fiziksel istismar potansiyellerini ölçmede yeterli olduğu,
2- Araştırmada kullanılan ölçme aracının, anne ve babalar tarafından yansız olarak doldurdurulduğu varsayılmaktadır.

1.6.Tanımlar

Çocuk: Uluslararası BM Çocuk Hakları Beyannamesi ve Türk hukuk sistemi içerisinde, 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. (BM Çocuk Hakları Sözleşmesi [ÇHS], 1986:Md.1).

Çocuk İstismarı: Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönden etkileyen yetişkin, toplum ve devlet tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 1985).

Potansiyel: Gizli kalmış, henüz varlığı ortaya çıkmamış olan, gelecekte oluşması, gelişmesi mümkün olan, gizil (Türk Dil Kurumu Sözlüğü[TDK],1969).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde "çocuk hakları", "istismar"ve "aile eğitim programları" üzerinde durulacak ve konu ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalar ve bu araştırmaların sonuçları hakkında bilgiler verilecektir.

2.1. ÇOCUK VE HAKLARI

Çocuk kavramı, toplumdan topluma, zamandan zamana değişen dinamik bir kavramdır. Bugün bile herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı, çocuğun net bir tanımı yapılabilmiş değildir (Polat:1997;49). Çocuk kavramı tarihte toplumun yapılarına, kültürlerine, inançlarına, ekonomilerine göre değişen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Görmez ve diğerleri,1998). Bu nedenle "çocuk" kavramı da değişik tanımlar içermektedir. Bu alanda uluslar arası sözleşmeler ve şu an yürürlükte bulunan kanunlarımızda yer alan "çocuk" tanımına yer verilmiştir.

2.1.1. Uluslararası Mevzuatta Çocuk ve Hakları

Çocuk haklarını korumak amacı ile BM tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. maddeye uygun olarak 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde onaylamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, "ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır" (BM ÇHS,1989:Md.1). Buradan da 18 yaşını tamamlamamış her bireyin "çocuk" olduğu ve ülkenin çocuklara tanıdığı sosyal, ekonomik, eğitim, koruma ve diğer haklardan yararlanabileceği anlaşılmaktadır.

Bu ilkelere genel olarak bakıldığında:

- Tüm dünya çocukları haklardan din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayırımı yapılmaksızın yararlanmalıdır.
- Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi

sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir.

- Çocuklar sosyal güvenlikten yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma sağlanmalıdır.
- Çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.
- Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir
- Çocuklar her türlü istismar, ihmal, ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır (Ç.H.S;1989 md.1-10).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin diğer hükümlerinin yanı sıra, 19, 34 ve 39'uncu maddeleri çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgilidir. Sözleşmenin 19'uncu maddesine göre çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olan kişiler, bu haklarını çocuklara zarar verecek şekilde kullanamazlar (Aral ve Gürsoy: 2001). Kullandıkları takdirde çocukları istismar etmiş sayılırlar.

Aşağıda Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 19,34 ve 39 verilmiştir:

> ***ÇHS Madde 19:*** *1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,çocuğun anne-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme* ***dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı*** *korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.*
> ***ÇHS Madde 34:****Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:*
> *a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;*
> *b)Çocukların, fuhuş, yada diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;*
> *c)Çocukların, pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.*
> ***ÇHS Madde 39:****Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal*

bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

2.2.2. Ulusal Mevzuatta Çocuk ve Hakları

Ülkemizde 2005 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanununa göre; "daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi" çocuk olarak tanımlamaktadır (ÇKK;2005:Md.3). Türk Medeni Kanunun 28.maddesine göre, 'kişilik' çocuğun sağ olarak doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşulu ile ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder (TMK ,1923:Md.28)

Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanuna göre ceza ehliyet yaşları farlılık arz etmektedir. Kanunlara göre 12 yaş altındakilerin cezai sorumluluğu yoktur. Ancak 12-15 yaş arasındaki çocuklardan, işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneği araştırılmakta ve 15-18 yaş aralığında bulunan çocuklara verilecek ceza 1/3 oranında indirilerek tatbik edilmektedir(TCK,2005 md.105). Buradan da anlaşılacağı üzere, 18 yaş altı her birey "çocuk" olarak kabul edilse dahi, kanunlar karşısında yaş aralığı ölçü kabul edilerek, değişik oranlarda ceza uygulanmaktadır. Diğer bir ifade ile, yasalar karşısında bireyin "çocuk" olması, cezai ehliyetinin olmaması ve yaptığı fillerden sorumlu olmayacağı anlamına gelmemektedir.

Türk Medeni Kanununda, "erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir" şeklinde hüküm düzenlemektedir (TMK ,1923). Bu hükme göre, 17 yaşından gün alan erkek veya kız çocukları "hakim" kararı ile evlenebilmektedirler.

Çocuğun cinsel istismara maruz kalması sonucu, istismarcılara öngörülecek cezayı düzenleyen Türk Ceza Kanunu 103. maddesi, 8 yıla kadar hapis cezası verilmesini düzenlemiştir. Burada cinsel istismar tanımını, 18 yaş olarak değil 15 yaş altı olarak belirtmiştir (TCK,2005:Md. 103).

MADDE 103. *- (1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden;*

> *a) Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,*
>
> *b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır…*

Yine ceza kanunu 104. maddesi, 15 yaşını tamamlayan çocuğun rızası ile cinsel istismarda bulunan kişiler hakkında takibi şikayete bağlı olarak, 2 yıla kadar ceza verilebileceği belirtilmiştir. Bu hüküm 15-18 yaş aralığı bireyler çocuk olarak kabul edilse dahi, işlenen fiillerin kar ve zarar farkındalığına erme yaşı olarak 15 yaş ve üzerini öngörmektedir (TCK,2005:Md. 103-104).

> ***MADDE 104. -*** *(1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

Türk Ceza Kanunu 226. maddesi ise, müstehcenlik başlığı adı altında çocukları cinsel yönden istismar edebilecek davranışlara cezai müeyyide öngörmüştür.

> ***TCK Madde 226 - (1) a)*** *Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,*
>
> ***b)*** *Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,*
>
> ***c)*** *Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,*
>
> ***d)*** *Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,*
>
> ***e)*** *Bu ürünleri, sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,*
>
> ***f)*** *Bu ürünlerin reklamını yapan, Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır.*
>
> **…**
>
> ***(3)*** *Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.*
>
> ***(4)*** *Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren*

ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

***(5)** Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.*

***(6)** Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur…*

2.2. ÇOCUK İSTİSMARI

Çocuklara başkaları tarafından fiziksel, cinsel ve ruhsal yönden kötü davranılması veya çocuğun sorumlu olduğu bireyler tarafından bilinçli olarak ihmal edilmesi, ilgisiz kalınması çocuk istismarını oluşturmaktadır.

1860 yılında Tardieu tarafından tıbbi literatürdeki ilk tanımlama yapılmadan önce, Hugo ve Dickens'in romanlarında konuya değinildiği görülmektedir (Tercier; 1998;1108, Acad;1997:37, Akt. Kara, Biçer ve Gökalp;2004:140).

1883 yılında İngiltere'de"Çocuklara Kabalığın Önlenmesi Derneği" kurulmuştur (Bahçecik, Kavaklı, 1993;Dokgöz ve Tırıl,2005.Akt.Güner,S.,Güner,S. ve Şahan,2010: 109).

Caffey'in 1946'da uzun kemik ya da kosta kırıkları ile çocuk istismarı arasındaki ilişkiyi vurgulaması üzerine konu yeniden gündeme gelmiştir. Kempe 1962'de ilk kez hırpalanmış çocuk (battered child) terimini kullanmış, daha sonra bu terim yerini çocuk istismarı (child abuse) terimine bırakmıştır (Jain;1999:575, Tercier;1998:1108, Pressel;2000:3057, Akt. Kara, Biçer ve Gökalp;2004:141).

İstismar, Türkçeye Arapçadan geçen ve sözlük anlamı olarak, "iyi niyeti kötüye kullanma ve sömürme" anlamlarına gelen bir sözcüktür(TDK,1969).

Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Çocuk Şube Müdürlüğü'ne göre (2001) istismar, ailenin veya çocuktan sorumlu kişi veya diğer şahısların, çocuğu fiziksel, duygusal, cinsel şiddete maruz bırakması ve psiko-sosyal yönden gelişimini örseleyecek fuhuş, dilencilik ve diğer suçlara yönlendirmesi olarak tanımlanmaktadır.

Groeneveld ve Giovanni (1977) çocuk istismarı konusunda şikayetleri incelemek amacı ile yaptıkları bir çalışmada, çocuk istismar vakalarının kolluk güçlerine intikal edenden çok daha fazla sayıda olduğunu saptamışlardır (Akt: Catheren ve Cross;21).

Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından 1985 yılında yapılan çocuk istismarı tanımında "çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz yönden etkileyen yetişkin, toplum ve devlet tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar" olarak değerlendirmektedir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO],1985).

1993 yılında ABD'de Ulusal Araştırma Komisyonu (National Research Council) çocuk istismar vakalarını araştırmaya başlamıştır. Bu araştırmaların ağırlık noktasını cinsel istismar vakaları oluşturmaktadır (Curie ve Tekin;2007:2). Ancak elde edilen sonuçlar, geniş kapsamlı olarak istismarın etkilerini araştırmaya yönelik değildi. (Rebellon ve Van Gundy, 2005, Akt.Currie ve Tekin;2007:4).

Tjaden ve Thoennes (1998) tarafından ABD'de yapılan bir araştırmada, bayanların %50'sinin çocukluk döneminde çocuk istismarının en az bir türüne maruz kaldıkları görülmüştü (Akt.Alkon;2006:3).

Çocuk istismarı dünyanın birçok bölgesinde bilim literatüründe yer alan bir konudur. Son yıllarda Türkiye'de çocuk istismarına olan ilgi ve farkındalık, yeterli olmamakla birlikte artış göstermektedir. (Topbaş,2004:76).

İstismarı oluşturan nedenler ile ilgili ülkemizde bulunan okullarda yapılan bir çalışmada, öğretmenin kişilik bozukluğu, kalabalık sınıflar, sosyal baskılar, disiplin yöntemi olarak dayağın kabul edilmesi gibi nedenlerin okulda istismara neden olduğu bulguları elde edilmiştir (Şahin ve Beyazova , 2001;151).

Şiddet ve istismar, aile içerisinde sadece bir çocuğa değil diğer çocuklara ve hatta diğer aile bireylerine karşı da uygulanmaktadır. Fiziksel zarar vermeden öte aile bireylerinin sağlık ve eğitimlerinin ihmal edilmiş olması %46'lar düzeyine çıkmaktadır. Bu çocuklardan %40'ına fiziksel şiddet uygulanmakta ve %16'sına da cinsel istismar gerçekleştirilmektedir (Şenol, 2006:73). Akdoğan (2005) istismara uğrayan çocukların gelecekte muhtemel istismarcı olma olasılıklarının yüksekliğini vurgulamaktadır.

İstismar konusunda risk altında bulunan çocuklar:

- ✓ Sakat çocuklar,
- ✓ evlilik dışı doğan çocuklar,
- ✓ kız çocuklar,
- ✓ savaşın ortamındaki çocuklar,
- ✓ işsiz veya düşük gelirli ailenin çocukları,
- ✓ çok çocuklu ailenin çocuğu,
- ✓ küçük annenin çocuğu,
- ✓ üvey ebeveynle yasayan çocuk,
- ✓ eğitimsiz, alkol, uyuşturucu bağımlısı ebeveyn,
- ✓ aile içi geçimsizlik sorunu olan aile,
- ✓ kendisi de istismar görmüş kişinin çocuğu,
- ✓ ailede ruhsal hastalık öyküsünün olması,
- ✓ istenmeyen gebelik sonrası doğmuş çocuk, istismar edilmeye müsait olan çocuklardır (Polat,2001).

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve yayınları Hakkında Kanunun yayın ilkelerini içeren 4.maddesinde şiddete yönelik sınırlamaları içeren hükümler bulunmaktadır. İnsanların dil, din, ırk ayrımı yapılmaması yanında çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi, fiziksel, zihinsel, ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, çocukların izleyebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmamasını şart koşmaktadır (Güz,2006:47).

Çocuk Vakfı tarafından hazırlanan "23 Nisan 2007'de Türkiye'nin Çocuk Gerçeği" raporuna göre, son 5 yılda çocuk suçlarında artış meydana geldiği, çocuk ihmali ve istismarı da yaygınlaştığı vurgulanmaktadır. Ayrıca raporda, Türkiye'de her 5 çocuktan birinin çalıştığına dikkat çekilerek, bunların yüzde 76,9'unun tarım kesiminde çalıştığı, güvence altında çalışan çocukların izin, iş güvenliği, iş kazası, dayak ve azarlama sorunlarının aşılamadığı da ifade edilmektedir.

ABD'de çocuk istismarının ilerleyen dönemde suç işleme olasılığı ve istismarın suça sebep olma durumunun tespiti amacı ile bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, istismara uğrayan çocukların, diğer çocuklara oranla 2 kat daha fazla suç işledikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca erkek çocukların kızlara oranla daha fazla risk altında oldukları görülmüştür (Curie ve Tekin;2007:2).

Son otuz yılda, dünyada ve ülkemizde, çocuk istismarı konusu gerek tıbbi gerekse toplumsal açıdan giderek önem kazanmaktadır. Çocuk ölümlerinin ve hastalıklarının bir nedeni olarak, kurbanları açısından son derecede yıkıcı sonuçlarıyla ve hatta sonraki nesiller için bile kalıcı izler bırakan özellikleriyle çocuk istismarı önemli bir sosyal sorundur. (Öztürk,2007:4)

Kozcu (1988–1989) araştırma bulgularına dayanarak, çocukluklarında istismara uğrayan gençlerin istismarcı anne-baba davranışlarıyla şimdiki ruh sağlığı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğuna, istismarın kişilik gelişimi ve genel ruh sağlığı üzerindeki uzun süreli zararların dikkat çekici nitelikte olduğuna değinmektedir.

Ülkemizde çocuk istismarı alanında yapılan çalışmalar çok yenidir. 1991'de tıp doktoru, pedagog, psikolog, hukukçu ve gönüllüler tarafından kurulan, konuyla ilgili ilk dernek olan Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED) ile Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği'nin çalışmaları vurgulanmaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp;2004:141).

Hancı (2008) çocuk istismarını, çocuğa bakmakla yükümlü ve çocuktan en az 6 yaş büyük bir erişkin tarafından çocuğa uygulanıp çocuğun ruhsal ve fiziksel iyilik halini bozacak her tür fiziksel, cinsel ve psikolojik zarar verici kasıtlı eylem olarak tanımlamakta ve yaş faktörünün istismarda önemli olduğunu vurgulamaktadır.

2.2.1.Çocuk İstismarının Türleri

Çocuk istismarı, çok geniş anlamda, belli bir zaman dilimi içerisinde bir yetişkin tarafından çocuğun o kültürde kabul edilmeyen bir davranışa maruz kalması şeklinde tanımlanabilir (Sayıl,1998).

Polat (1999,2001,2005,2007) çocuk istismarını; çocuğa yönelik fiziksel, cinsel, duygusal şiddet uygulanması ve çocuğun ihmali olarak 4 ana başlıkta değerlendirmiştir.

Çayboylu (2002), Kulaksızoğlu (2004), Armağan (2007), Akgiray (2007), Öztürk (2007), Tıraşçı ve Gören (2007) çocuk istismarını, "çocuklara karşı girişilen ve çocukların fiziksel, duygusal ve toplumsal gelişimlerini zedeleyen her türlü eylem" olarak

tanımlamaktadırlar. Ayrıca istismarı fiziksel, cinsel ve duygusal olmak üzere 3 ana başlık altında ele almaktadırlar.

Yıldız (2007) çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü bozucu davranışların tümünü çocuk istismarı olarak tanımlanmakta ve başlıca istismar türlerini 4 boyutta ele almaktadır. Bunların: 1-Fiziksel istismar 2-Duygusal istismar 3-Cinsel istismar 4-Ekonomik istismar olduklarını belirterek ekonomik istismar boyutunu ayrıca ele alarak konuya dikkatleri çekmiştir.

Kacker, Varadan ve Kumer (2007) çocuk istismarını duygusal, fiziksel, ekonomik ve cinsel istismar davranışları ile 18 yaş altı kişilere (çocuklara) yönelik global bir fenomen olarak görmektedirler.

Ayral (2010) çocuk istismarını, fiziksel istismar, ihmal, ekonomik istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve cinsel sömürü olarak daha geniş bir sınıflama ile 6 ana başlık altında ele aldığı görülmüştür.

Genel olarak, tanımlardan da anlaşılacağı üzere, çocukların istismar türleri literatürde 3 ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1- Fiziksel istismar
2- Cinsel istismar
3- Duygusal istismar ve ihmal

Alanyazında, istismar türleri içerisine ekonomik istismarı dahil edenler bulunmakla birlikte, ekonomik istismarı, fiziksel istismar kapsamında ve duygusal istismar ve ihmali birlikte veya birbirinden farklı olarak ele alan araştırmacılar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada istismar türleri olarak fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak konu 3 ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır. Çalışmada ekonomik istismar fiziksel istismar ile birlikte ele alınırken; duygusal istismar da ihmal olgusu ile birlikte değerlendirilecektir.

2.2.1.1.Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, çocuğun fiziksel zarar görmesiyle ortaya çıkar. Fiziksel istismar, yetişkin tarafından yapılan sürekli ve sistemli bir davranış biçimidir (Kulaksızoğlu, 2001:191). On sekiz yaşından küçük çocuğun ya da gencin ana babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır (Taner ve Gökler,2004:82).Sözel cezalandırma, azarlama, bağırma, hakaret etme, beddua etme gibi sözel uyarıları içerir. Fiziksel cezalandırma yöntemleri ise hafif, yalnızca ağrı oluşturan uyarılardan yaşamsal tehlike oluşturabilecek boyutlarda çok ağır şiddet davranışlarına kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkabilmektedir (Şimşek, Ulukol ve Bingöler,2004).

Çocuk ihmal ve istismarı kapsamlı bir olgu olmasına karşın, çocuğa yönelik istismar kapsamında fiziksel istismar ön plana çıkmaktadır. Fiziksel istismar, anne, baba veya bakımını üstlenen bir yetişkin tarafından kaza dışı istemli olarak uygulanan bedensel (acı veren) eylemlerdir (Arvas,2007:177).

Kozcu'ya (1991) göre, fiziksel istismar kavramı, kaza sonucu olmayan ve çocukta fiziksel bir hasara, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olabilen tüm erişkin davranışlarını kapsamaktadır. Çürükler, morarmalar, çıkık ve kırıklar ve baş travmaları, fiziksel istismar sonucu sıkça meydana gelen hasarlar arasında sayılmaktadır.

Bedensel bütünlüğe yönelik olarak çocuğa, kaza dışı nedenler ile zarar verilmesi de fiziksel istismar olarak tanımlanabilir. Tokatlama, yumruk atma, tekmeleme, göz lezyonları oluşturma, darp etme, alet veya alet kullanmadan vücutta meydana getirilecek her türlü yaralayıcı, bereleyici davranışları kapsamaktadır. İstismar tipleri içerisinde en yaygın ve tespit edilmesi en kolay olanıdır (Dağlı, Durakbaşa:2005).

Hoffman-Plotkin ve Twentyman (1984) tarafından yapılan çalışmada, fiziksel istismara maruz kalan okul öncesi çocukların, ihmal ve istismara maruz kalmayan diğer akranlarına oranla, daha fazla agresif davranışlar sergilediği ve öğretmenlerinden disiplin uyarısı aldıkları belirlenmiştir.Sık sık fiziksel istismara maruz kalan çocukların duygusal yönden de zedelendiği ve birçok açıdan ihmal edildiği de görülmektedir (Kozcu, 1991: 381).

Fiziksel istismarın genel olarak her kültürde yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak çocuğa değer verilen kültürlerde istismarın çok daha az görüldüğü ve fiziksel cezalandırma yöntemlerinin az kullanıldığı bildirilmektedir (Şimşek, Ulukol ve Bingöler, 2004:3).

Çin ve Japonya'da fiziksel istismara nadir olarak rastlandığı, çünkü dayağın, bu ülkelerde çocuk yetiştirme yöntemleri arasında yaygın olmadığı, oysa ABD'de çeşitli istismar türleri arasında ilk olarak dikkati çeken ve incelemeye girişilen istismar biçiminin fiziksel şiddet olduğu belirtilmektedir. (Zeytinoğlu, 1991:154)

Aral (1997) yaptığı çalışmada çocukların % 65.72'sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismara uğradıklarını belirlemiştir

Ailede ve okulda verilen fiziksel cezalar çoğu kere çocukların eğitimi adına uygulanmakta; gösterilen bu istismarın kısa ve uzun dönemli etkileri göz ardı edilmektedir (Gündüz ve Gökçakan, 2004).

Zihinsel ya da bedensel özürlü, hiperaktif ya da uyum güçlüğü çeken çocuklar şiddete daha sık maruz kalmaktadırlar(Şahin ve Beyazova, 2001). Ana baba dayağından sakat kalan, ölen, sürekli işkence gören çocukların sayısı azalacağı yerde giderek artmaktadır(Yörükoğlu, 2002). Madde kullanımı, psikopatik kişilik bozuklukları, tehlikeli cinsel deneyimler gibi sağlığı tehdit eden davranışlar, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu ve kaygı bozuklukları gibi psikiyatrik hastalıklar, fiziksel istismar ve ihmale uğramış çocuklarda daha sık saptanmaktadır (Taner ve Gökler, 2004: 83).

Yetişkinlerde şiddet ve fiziksel istismarı arttıran nedenler içerisinde alkol ve madde kullanımı ön plandadır. Alkol ve madde kullanımı şiddeti arttırmaktadır. Eylemin temelinde başkalarını kontrol etme isteği yatmaktadır (Dilbaz, 2006:65).

Fiziksel istismara aile ve çevresi dışında okullarda da sık rastlanmaktadır. Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED)'nin yaptığı çalışmalarda, okullarda fiziksel olarak cezalandırılan çocuk oranı %85 olarak bulunmuştur (Öztürk,2007:33)

Çoğu istismar vakası elde veri bulunmadığı için yeterli düzeyde anlaşılamamaktadır. Anlaşılamadığı için de risk faktörleri, erkeklerin kızlar ile karşılaştırılamaması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Farrington and Painter, 2004, Akt.Currie ve Tekin;2007:4)

Arvas (2007) fiziksel istismar incelemesinde başlıca şu bulguların saptanabileceğini belirtmiştir:

- Ekimozlar,
- Vücudun çeşitli yerlerinde izler, çizikler,
- Kemiklerde kırıklar,
- Kafa travmaları,
- Yanıklar,
- Karın travmaları,
- Büyüme ve gelişme geriliği,
- Zehirlenme bulguları (Arvas,2007:179).

Lungren (2009), fiziksel istismar belirtilerini Arvas'tan (2007) farklı olarak,

- ezilmeler,
- kemer veya sopa izleri, tırnak çizgileri, ısırıklar,
- sebebi 3.kişilere açıklanmayan büyük/küçük yaralanmalar,
- korkulu, pasif çocuk davranışları veya sızlanmaları,

şeklinde kategorize etmiştir. Türkiye'deki çocukların %13,9-87'sinin fiziksel istismara uğradığı araştırmalarda görülmektedir (Güner, S.,Güner, Ş. ve Şahan,2010:109).

Çocuğun Ekonomik (İşgücü) İstismarı: Çocukların emeklerinin sömürülmesi, çalışmalarının karşılığının verilmemesi veya yaşına ve fiziğine uygun olmayacak derecede ağır işlerde istihdam edilmesi neticesinde oluşan ekonomik istismar, fiziksel istismarın bir türüdür.

1802 yılında İngiltere'de dokuma sanayinde çalışan çocukların iş süreleri ve koşulları yönünden korunmasını öngören ve çocuk işçilerin günlük çalışma sürelerini 12 saat ile sınırlandıran kanun, İş Hukuku alanında dünya'da atılan ilk adımdır. İngiltere'deki bu gelişmeleri Fransa ve Almanya'daki gelişmeler takip etmiştir. Daha sonra bütün Batı

Avrupa'ya yayılan düzenlemeleri, Japonya'da gerçekleştirilen düzenlemeler takip etmiştir (Yıldırım,2008:2).

20. yüzyılın başlarında I. Dünya Savaşı sonunda kurulan (1919) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), mücadele edilmesi gereken sosyal politika sorunlarının başına çocuk işçiliği ile mücadele konusunu koymuştur (Yıldırım,2008:3).

Ülkemizde, İş Kanunu ve ilgili yönetmeliğe göre, "15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmakta; ancak 14 yaşını dolduranların okul eğitimini tamamlaması durumunda hafif işlerde çalışabileceği" belirtilmektedir (4857 sayılı İş Kanunu, 2003:Md.71). Bu kanuna muhalif işlerde çalıştırılmak, çocuğun ekonomik sömürüsü ve istismarını oluşturmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 06 Nisan 2004 tarih 25425 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, 14 yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşullarına ilişkin usul ve esaslar tekrar düzenlenmiştir (Yönetmelik, 2004.Madde 2).

2.2.1.2.Cinsel İstismar

Cinsel istismar, psiko-sosyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun, bir erişkin tarafından cinsel doyum için kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp; 2004: 143).

Cinsel istismarın çok çeşitli ve birbirine benzer tanımlaması yapılmaktadır. Akduman, Ruban ve Korkusuz'a (2005) göre cinsel istismar; psiko-sosyal gelişimini tamamlamamış çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel stimulasyon (uyarılma) için kullanılmasıdır.

Polat (2005), çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel doyum amacı ile kullanılmasını, cinsel istismar olarak tanımlamaktadır. Genital bölgelere elleme, teşhircilik, röntgencilik, pornografiden ırza geçmeye kadar aşamaları söz konusu olabilmektedir.

Özer, Bütün, Beyaztaş ve Engin'e (2007) göre cinsel istismar, yetişkinin doyumu için çocuğun cinsel obje olarak kullanılması ve temas içermeyen cinsel dokunmadan tecavüze kadar geniş bir yelpazeyi tanımlayan eylem olarak tanımlanmaktadır. Alikaşifoğlu (2007) çocukların cinsel istismarını, yasal olarak erişkin kabul edildikleri yaştan önce erişkinler veya kendilerinden beş yaş büyük bireyler tarafından herhangi bir cinsel aktiviteye zorlanmaları veya maruz bırakılmaları olarak tanımlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi çocukların cinsel istismarına ilişkin hükümleri içermektedir. Taraf devletlerin bu alanda gerekli önlemleri alması gerektiğini vurgulamaktadır (ÇHS,1986:Md 34-35).

Çocuk istismarı tipleri içerisinde saptanması en zor olan ve çoğunlukla gizli kalan cinsel istismar, özellikle kısa ve uzun dönemli etkileri açısından önemli bir olgudur. Ayrıca şiddet içermesi gerekmez (Polat,Yapıcı,Yenilmez:2005, Akduman, Ruban, Akduman, ve Korkusuz: 2005:14). Cinsel istismarın en özgün bulguları genital kanama, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve beklenmedik cinsel davranışlardır (Dubowitz, 2002, Akt. Kara, Biçer ve Gökalp; 2004: 141). Uzmanlar cinsel istismara uğrayan çocuklarda sebepsiz ağlama, içine kapanma, depresyon okul başarısında düşme gibi değişiklikler görüldüğünü belirterek aileleri ve okul yöneticilerini uyarmaktadır. Cinsel istismar çocuklarda akut psikiyatrik semptomlara yol açabilmektedir, yetişkinlik döneminde istismarın medikal ve psikiyatrik spektrumda yer alabilen etkileri olabilmektedir (Keskin ve Çam,2005:120).

Fergusson, Horword ve Lynsky (1996) tarafından 1.019 ergen üzerinde yapılan çalışmada aile, sosyal ve bireysel faktörleri (örn; ailenin işlevselliği, zeka, ergende yaşam olayları, okul başarısı) kontrol değişken olarak ele alınmış ve cinsel istismara uğrayan ergenlerde depresyon, kaygı ve yönelim bozuklukları, madde kullanımı ve intihar davranışlarının cinsel istismara uğramayanlara oranla anlamlı bir biçimde yüksek olduğu ve ağır düzeyde cinsel istismarın en yüksek psikopatoloji riskiyle ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Akt.Çeçen,2007:7)

Toplumca kabul edilmeyen ve duygusal açıdan en yoğun yaşanan cinsel istismar türünün, aile içinde ya da çocukla kan bağı olan kişiler arasında olduğu da bilinen bir gerçektir. Ancak bu tür vakaların belirlenmesi oldukça güçtür. Yapılan araştırmalar cinsel tacizin en çok üç-beş yaşlar arasında yaygın olduğunu ortaya koymuştur (Cüceloğlu:1999:45).

Kuntay ve Erginsoy (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, İstanbul'da 500 kız çocuğunun fuhuş sektöründe çalıştığı ortaya çıkarılmıştır. Araştırma 11 ay sürmüş ve bu süre içerisinde Emniyet Müdürlüğü ile Deri ve Zührevi Hastalıklar Hastanesinde yapılan incelemelerde ilk cinsel deneyim yaşının 10 yaşına kadar düştüğü saptanmıştır. Barlar, masaj salonları, evler, otel ve moteller cinsel istismar mekanları olarak kullanılmaktadır.

Yeniden Sağlık Derneği'nin 2004 ile 2005 yıllarında İstanbul'da yaptığı bir araştırmaya göre, lisedeki çocukların yüzde 9.2'si aile içi cinsel istismara, yüzde 11.8'i ise yabancı bir kişinin cinsel istismarına uğradığı tespit edilmiştir (İstismar Raporu,2004-2005)

Crosson (2005) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, çocukların cinsel istismar vakalarında, istismarcı ile istismar edilen arasında güçlü bir duygusal ilişki oluştuğu gözlemlenmiştir.

Tüm dünyadan toplanan çocuk pornografisi ve tecavüzü verileri bu istismarların tüm ülkelerde oldukça yaygın olduğunu göstermesine rağmen, ensest verileri bu kadar yaygın değildir. Bunun asıl nedeni ise ensest vakalarının aile içinde gizli tutularak yetkili mercilere konunun intikal etmemesidir (Akdoğan:2005).

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi ülkelerde cinsel istismarın sıklığı, çocuk üzerindeki kısa ve uzun süreli etkileri ve önleme yolları son otuz yıldan beridir önemli bir disiplinler arası çalışma alanı olmuştur. Ancak ülkemizde çocuğa yönelik cinsel istismarın sıklığı, etkileri ve önlenmesine ilişkin yeterli çalışmaların yapılmadığı gözlenmektedir (Çeçen:2007:1). Türkiye'de özellikle çocukların cinsel istismarının toplumdaki sıklığını araştıran çalışma sayısı azdır (Alikaşifoğlu:2007;189).

Çocuk istismarı türleri içerisinde yer alan, çocukların cinsel istismarı, toplumda sık rastlanan bir durum olmasına karşın çoğunlukla gizli kalmakta, en çok yüzde 5-10'u ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu eylemlerin % 90 'ı, çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirilmektedir (Çeçen:2007:1).

Cinsel istismar ve cinsellik hakkında çocuklara eğitim verilmesi önemlidir. Sağlıklı bir cinsel gelişim, her birey için bir zorunluluktur. Cinsel gelişimini sağlıklı olarak sürdüremeyen bireyler öteki bedensel, devimsel, bilişsel, duygusal, toplumsal ve törel gelişimleri gibi kişiliğini bütünüyle etkileyen gelişim aşamalarından birini eksik bırakmış

ve ileri yaşlarda ortaya çıkabilecek toplumsal sorunun parçası olma olasılığını arttırmışlardır (Başaran, 2008:213).

İnternet Ortamı ve Cinsel İstismar : Son yıllarda dünyada çocuk pornografisi ve çocuk seks ticareti hızla artmaktadır (Tunalı, Gültekin ve Cantürk,2004:29-38). Cinsel İstismarın bir türü de internet ortamında gerçekleşen çocuk pornografisidir. Cinsel istismardan bahsederken bu konuyu da ön plana çıkarmakta yarar görülmektedir:

Hughs (1998), Jenkins (2001), Lin (2002), Cooper (2002) Taylor ve Quayle (2003) son yıllarda çocuk istismarı işleniş şekillerinde de ciddi bir değişiklik olduğunu bildirmektedirler. Bilişim araçlarının ve internet sektörünün gelişmesi ile birlikte istismarcıların yan odamız kadar, çocuklara yakın olduğu unutulmamalıdır (Akt. Crosson;2005:183) Çocuk istismarının kavranması ve önlenmesi anlamında ailelere büyük roller düşmektedir. İstismar yolu ile evde şiddete maruz kalan çocukların çevrelerine daha az güven duydukları unutulmamalıdır (Görmez ve diğ.,1998:27)

Yaşadığımız yüz yılın en büyük buluşlarından birisi olarak kabul edilen internet, bilimden sanata, ticaretten eğlence sektörlerine, ekonomiden her türlü iletişim (telefon, televizyon, faks, e-mail vs.) alanında kendini göstermektedir (Sınar, 2001:33).

Dünya çapında, çocukların istismar edildiği porno sitelerinin sayısı, 2002-2003 yılları arasında ikiye katlanmış durumdadır. Bu sitelerin yarısından fazlası, ABD'de bulunmaktadır. 2002'den bu yana, % 64 oranındaki site sayısı artışı da internet üzerinden çocuk pornosuna ilginin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

FBI'nın, internet üzerinden illegal materyal sağlayanları izleyen bir biriminin bulunduğu 1998 yılı içerisinde, internet üzerindeki çocuk pornografisi hakkında açılmış 1500'ün üzerinde soruşturma olduğu belirtilmektedir. (Analay ve Gülşen, 2004:7)

İnternette işlenen suçların bilgisayar artışı ile paralel olduğu emniyet birimlerince belirtilmektedir. Türk emniyet teşkilatı bu alanda uzmanlaşmakta ve INTERPOL üyesi 186 ülke ile birlikte başarılı çalışmalar gerçekleştirmek amacı ile polis teşkilatı içinde bilgisayar suçlarını takip edecek uzman personel yetiştirilmektedir. (Sarı, 2006:3)

2.2.1.3.Duygusal İstismar ve İhmal

Duygusal istismar, çocuğun psikolojik ve fizyolojik gelişimini olumsuz etkileyen davranışlardır. Çocuğu reddetme, kritize etme, dışlama, baskı kurma amaçlı hareketler ve sözleri içerir (Garbarino, 1994:52).

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliğinde; ihmal, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin, çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken durumun ve koşulların gerektirdiği dikkat ve özeni göstermemesi olarak tanımlanmıştır (EGM,2001:4)

Duygusal istismar ve ihmalde tedavi, çok yönlü gerçekleştirilmeli; çocuk ve ailedeki sorunlar iç ve dış tüm etkenleri ile birlikte ele alınmalıdır (Şahiner, Yurdakök, Kavak,2001).

UNICEF'e göre;

- ✓ çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının devamlı olarak kötülenmesi,
- ✓ sosyal ilişkiden yoksun bırakılması,
- ✓ sosyal açıdan ağır zararlar verme veya terk etme ile tehdit edilmesi,
- ✓ yaşına veya gücüne uygun olmayan taleplerde bulunulması,
- ✓ topluma aykırı düşen çocuk bakım ve yöntemleri ile yetiştirilmesi

duygusal istismardır (Kars, 1996:5,).

Erkman'a (1991) göre duygusal istismara neden olan davranışlar, daha çok çocuk ve ergenin yakın çevresinde onunla ilişkili olan yetişkin kişiler tarafından gösterilir. Bu davranışlar aşağıdaki biçimde sıralanmaktadır:

a) Reddetme, kabul etmeme
b) Aşağılama
c) Yalnız bırakma, yalıtma, ayırma
d) Korkutma, yıldırma, tehdit etme
e) Suça yöneltme
f) Duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama
g) Aşırı koruma
h) Ayırım ve karşılaştırma yapma
i) Kendi çıkarına kullanma ve yaşının üstünde sorumlulukları bekleme.

Çocuk ihmal ve istismarı ailenin yaşam stresiyle ilgili olup ailedeki ekonomik ve sosyal stresler, ihmal ve istismara yol açabilir (Uluğtekin, 1991).

Çocuk istismarı ve ihmali, çocuk sağlığını tehdit eden, gündelik yaşamda sık rastlanan, karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan, tıbbi, hukuki ve psiko-sosyal kapsamlı ciddi bir sorundur. Çocuğun ruh ve beden sağlığını olumsuz olarak etkileyen her türlü tutum ve davranışla karşı karşıya kalmasıdır. (Şahin, 2003:4)

Duygusal istismar ve ihmal, çevredeki yetişkinler tarafından gerçekleştirilen, çocuğun kişiliğini zedeleyici, duygusal gelişimini engelleyici eylemler ya da eylemsizlikler olarak tanımlanmaktadır(Taner ve Gökler,2004:85).

Çocuklarda ihmale uğrama davranış belirtileri olarak; uykusuz, üstü başı kirli ve pis olarak bırakılmaları, temizlik ve bakımlarının ayrıca sağlık muayenelerinin aksatılması, fiziksel olarak güvensiz ev ortamı oluşturulması sayılmaktadır (Lungren, 2009:3).

Duygusal istismar, sözel istismar, fiziksel olmayan ancak çok ağır olan cezalar ya da tehditleri içerir (Taner ve Gökler,2004:85). Babalar ve ailedeki işlevleri konusunda derlenen araştırma sonuçlarına göre, erkek çocukların suçluluğuna, anneden çok babaların katkıda bulunduğunu görülmüştür (Uluğtekin, 1991).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına rağmen, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar çocuğun hem kişiliğini hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Erkmen, 1991:165).

Wilkes (1992)'de yaptığı çalışmada, çocukların duygusal yönden davranış bozukluklarını ve güven bunalımı içinde olduğunu ve bağlılık sorunlarını tespit etmiştir.

Çocuk Suçluluğu üzerine yapılan araştırmalar sonucunda da ailesi tarafından ihmal edilen çocukların suça yönelme olasılıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre; çocuklarına karşı ilgisiz, sevgi ve şefkatten yoksun ya da onları açık bir şekilde reddeden 42 annenin %33,3'ü, 68 babanın %30,9'unun çocukları suça itilirken; bu biçimde davranmayan 339 annenin %17,4'ü, 286 babanın %16,1'inin çocuklarının suça itildiği ortaya çıkmıştır (Öztürk,2007:4).

Duygusal istismar, gelecek beklentisinin olmaması ve umutsuzluğu da beraberinde getirebilmektedir. Güngör Aytar (2007) tarafından Gazi Üniversitesi yaz okuluna devam eden 196 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, kız öğrencilerin umutsuzluk puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Güngör Aytar, 2007: 190).

Çocuk duygusal istismarında yetişkinler potansiyel istismarcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne-babalar, öğretmenler, sosyal çalışmacılar, komşular, avukatlar, mahkemede hakimler hepsi bu istismarı gerçekleştirme potansiyeline sahiptiler (Garbarino, 1994:53).

İhmal, çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi, çocuğu fiziksel ve duygusal yönden ihmal etmesidir (Aral, 1997).

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel istismar ve ihmali içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur (Aral, 1997).

Duygusal istismar fiziksel istismar ile birlikte veya ayrı olarak gerçekleşebilir. Ancak genelde birlikte meydana geldiği olaylar daha fazladır (Korfmacher, 1998:4). Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuzluk ve saldırgan davranışlarda bulunmaya sık rastlanır. Duygusal istismara bağlı hasarlar fiziksel istismar kadar zedeleyicidir, buna karşın bulguları daha gizlidir (Tercier, 1998, Polat,2002,Akt. Kara, Biçer ve Gökalp;2004:143).

Duygusal istismar fiziksel istismar gibi çocuğu yaralasa da, fiziksel istismar belirtileri gibi gözle görünür bir tespit yapmak zor olmaktadır(Korfmacher, 1998:4).

Mommen, Kolko ve Pilkonis'ye (2002) göre, çocukların fiziksel ve duygusal istismarında ebeveynlerin olumsuz etkileri önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır. Bu olumsuz etkilerden en önemlisi, ebeveynin gösterdiği saldırgan davranışlardır (Özmen, 2004:32).

Ebeveynlerin ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yeteneklerinin üzerinde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları anlamına gelen duygusal istismarın izleri yaşam boyunca kendini gösterebilmektedir (Öztürk,2007:2). Duygusal istismar, en genel anlamıyla çocuğun duygularını rencide edecek biçimde davranılmasıdır (Öztürk,2007:1).

Aile ortamından, anne ve babalarından ayrı olarak çocuk yuvalarında yaşamak durumunda olan çocukların gelişimsel gecikme, bağlılık yönünden risk altında oldukları tespit edilmiştir. Anne baba yerine geçebilecek bir ilişkinin olmadığı yuva ve benzeri ortamlarda, bebeklerin ve küçük çocukların yaşadıkları ihmal davranışlarının bir tür şiddet olduğu da, araştırmalar ile ortaya konmuştur (Erol ve Şimşek,2006).

Çocuğa yönelik ihmal ve istismar, çocukların temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarını, güven içinde yaşamalarını, kendilerini gerçekleştirmelerini engeller, ciddi ruhsal ve bedensel sorunlara, sakatlanmalara, ölümlere yol açabilir (Öztürk,2007:2).

Akgiray (2007) bakım veren ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen yakın akrabalar gibi kimselerin çocukları tekrarlayıcı biçimde azarlaması ve şiddet kullanarak çocuğun psikolojik durumunu zedelemesini duygusal istismar olarak nitelendirmektedir.

Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık olmakla birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında diğer istismar türlerine göre daha fazla güçlük yaşanmaktadır. Duygusal istismar ve ihmalde tedavi çok yönlü gerçekleştirilmeli, çocuk ve ailedeki bozukluk ve çevresel zorlayıcı yaşam olayları üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmelidir (Öztürk,2007:28-32).

Çocuk istismarının tespiti, önlenmesi ve bu alanda düzenlenen aile eğitim programlarına katılmak önem taşımaktadır. Aile eğitimlerinin yer alacağı çalışmalar ülkemizde farkındalık oluşturacak ve toplumda sağlıklı bireylerin ve ailelerin yer almasını sağlayacaktır.

Çocukların tüm hayat evrelerini olumsuz etkileyen istismarın bütün yönlerinin anne baba ve diğer aile bireyleri tarafından tanınması çok önemlidir. Çocuklara karşı sağlıklı davranışlar sergilemek, onları birey olarak kabul etmek, evde demokratik ortam oluşturmak, çocukların gelişimi ve eğitiminde risk davranışlarını en aza indirgemek için aile eğitimine

duyulan ihtiyaç günden güne artış göstermektedir. Aile eğitim programlarından elde edilen bulgular bu tür eğitimlerin çocuk gelişimi ve çocuk eğitimine pozitif katkısını ortaya koymaktadır.

2.3. AİLE EĞİTİMİ

Bu bölümde aile eğitimi kavramı, amacı ve çocuk istismar ilişkisi ile birlikte dünyada ve ülkemizde uygulanan aile eğitim programları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

2.3.1. Aile Eğitimi ve Çocuk İstismarı

Geçtiğimiz 25- 30 yıl boyunca, aile eğitimi konusunda uzmanlar; ebeveynlere; anne-baba olmanın gerekliklerinin ve ağır sorumluluklarının üstesinden gelmekte kolaylık sağlayacak, bir takım yön gösterici programlar araştırmış ve geliştirmişleridir. Bu programların; çocuk bakımı konusunda ebeveyn eğitimine büyük etkisi olduğu görülmüştür (Park,2003:1,Akt.Özbey,2004:4).

Temel (2001) aile eğitim çalışmalarının, çocuğunun eğitim ve yetiştirilmesi konusunda kaygılı olan anne ve babaların çocuk yetiştirme konusundaki bilgi ve becerilerini arttıracağını; çocuklarını daha iyi tanımalarına yardımcı olacağını ve daha etkin ebeveynler olmalarına katkı sağlayacağını vurgulamaktadır.

Anne ve baba eğitimi doğumdan itibaren çocukların fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal gelişimi için anne ve babalara yetenek kazandıran eğitimlerdir (Çayboylu, 2002:159).

UNICEF Türkiye Ofisi, ailenin eğitim ile desteklenmesinin, her bakımdan kritik önem taşıdığını vurgulayarak, aile eğitim alanlarını 3 bölümde ele almaktadır:

1- Çocukluğun ilk dönemlerinde çocukların gelişmesi için bakım ve destek sağlanması;

2- Ana–babalarla ergenler arasındaki iletişim ve uyum sorunlarının çözümü için kapasite geliştirilmesi;

3- Ailedeki bütün kız ve erkek çocuklar için kaliteli temel eğitimin öneminin vurgulanması (UNICEF,2010)

Anne ve babaların, çocuklarının isteklerini karşılamak amacı ile sergiledikleri davranış biçimleri, onların kendi anne ve babalarından öğrendikleri doğru olarak bildikleri davranışlardır. Bu davranışlar birtakım yanlışları da beraberinde getirebilmektedir. İşte çocuk istismarı bu andan itibaren başlayabilmektedir (Mause, 1974; Ten Bensel, Rheinberger ve Radbill, 1997; Akt. Daro:1998:2). Aile eğitimleri, çocuk istismarının tanımlanması ve aile bireylerinin bilerek veya bilmeyerek gerçekleştirdikleri istismar davranışlarının önlenmesi açısından çok önemli ve gerekli bir eğitimdir.

Son yıllarda aile içi şiddet ve geçimsizliklerin doğal sonucu olarak boşanma sayılarının artması, ataerkil aileden çekirdek aileye dönüşüm ile birlikte yetişkin deneyimine başvurulamaması, uzman tavsiyesi ve dolayısıyla "aile eğitim programlarına" olan ihtiyacı arttırmaktadır (Crase, Carlson ve Kontos,1981; Bergman,1990: Chung ,1993; Dinçer, 1999; Jacobson ve Engelbrecht, 2000; Akt. Hamamcı, 2007:24).

Aile eğitim programlar için birçok farklı yollar takip etse de özünde aynı amaca hizmet etmektedir. Bu programlar, ailelerin ebeveyn olmadaki sorumluluklarını kazanmalarına yardımcı olmak, aile bağını güçlendirmek, çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda aileleri bilgilendirmek ve eğitime hazırlamada destek olmaktır. (Staton;Ooms, ve Owen 1991:1;Akt.Özbey,2004:4).

Ömeroğlu (1999) anne-baba eğitimini, çocuğa bakan kişiyi desteklemek için zengin uyarıcılı ev ortamı sağlamak, anne-çocuk iletişimini güçlendirmek ve gelişimi ile ilgili bilgileri, ailelerle paylaşmak için düzenlenen öğrenme etkinlikleri süreci olarak tanımlamaktadır. Geleceğin ve toplumun temeli olan ailelerin, eğitim programlarına katılmasının, sağlıklı bir toplum yapısına ulaşılması bakımından çok önemli olduğu, bilimsel çalışmalar ile kanıtlanmıştır (Navaro, 1987, Üstünoğlu, 1991, Öztop ve Telsiz, 1996. Akt. Şen ve Demirkan, 2008:121). Çocuk merkezli anne-baba eğitim programına katılan ailelerin (anne ve babaların) sahip oldukları çocuklarının zihinsel yetenekleri, bilişsel, sosyal, duygusal, dil, psiko-motor, kişilik gelişimi açısından, evde bakılan,

ailesi eğitim görmemiş çocuklardan anlamlı biçimde daha iyi performans gösterdikleri görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1989; Sucuka ve diğerleri, 1997; Seçkin ve Koç, 1997; Kağıtçıbaşı, 1990, Akt.Şahin ve Ersoy,1999). ABD'de Colbert (1979) tarafından okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen bir araştırmada, çocuğu ailesi ile bir bütün olarak birlikte ele alan programların, sadece çocuğu tek başına ele alan programlara göre daha etkili olduğu saptanmıştır (Yıldıran, 1983:45). Eğitimli ailede yetişen çocukların istismar risk oranı daha azdır.

Aile eğitiminin çocuk istismarını azalttığına dair son yıllarda bir çok çalışma sonucu ortaya çıkmaktadır (Calam, Sanders, Miller, Carmont, 2008:347). Anne babaların, programları tamamlamasından sonra ailelerin, kendi hayatlarını kontrol altına alma, çocuklarına daha esnek davranma ve onlara sözel veya sözel olmayan davranışlar ile destek olma becerilerinde olumlu değişiklikler görülmüştür (Yıldıran, 1983:17). Durlak (1998) önleme programları üzerinde yaptığı gözden geçirme çalışmasında, anne babalara uygulanan aile eğitim programlarının, çocukların sorunlarını azaltma konusunda önemli sonuçlar alındığını belirtmiştir.

Çocuğun gelişim ve eğitiminde belirleyici etkileri olan aile bireylerinin, çocuk gelişimi ve eğitimi konularında bilgilendirilmeleri, bilinçlendirilmeleri ve öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmeleri için belli bir program çerçevesinde eğitilmeleri gerekmektedir (Üstünoğlu, 1991:83).

Wasserman ve Rosenfeld (1986) çocuk istismar ve ihmalini, "aile ile çocuk arasında olması gereken, normal ilişkinin zarar görmesine yol açan davranış ve tavırlar" olarak tanımlamakta ve aile eğitimi ile istismar ilişkisini ortaya koymaktadır (Catheren ve Cross:2001;18). Ayrıca dört ana kriter ile aile-istismar ilişkisini sorgulamaktadır. Bunlar:

1-Bilgi Düzeyi: Acaba aile "çocuk tanımı" ve "çocuk hassasiyeti" konusunda gerekli eğitime sahip midir?

2-Yönetim Düzeyi: Acaba ailenin çocuk bakımı ve kontrolü konusunda yeterli beceri ve bilgisi var mıdır? Ev ortamını, çocuğun beslenme, temizlik ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilmekte midir?

3-Disiplin: Acaba aile çocuğun davranışlarını kontrol etmekte doğru ve kabul edilebilir metodları kullanmakta mıdır?

4-Yetiştirme Tarzı: Acaba aile, çocuğun yetiştirilmesinde gerekli olan minimum terbiye ve ahlak değerlerini verebiliyor mu? (Wasserman ve Rosenfeld:1986;523. Akt: Catheren ve Cross;19)

Çocuk istismarında önemli olan, istismar gerçekleşmeden önce aileleri istismar konusunda bilinçlendirmektir. Bunun yolu da aile eğitiminden geçmektedir. Çocuğun gelişimi ve eğitiminde anne ve babaların rolü çok önemlidir.

Anne ve babalar:

- Çocuğun doğuştan getirdiği potansiyeli üst düzeye taşınmasında en etkili kişilerdir.
- Hem şefkatli bir bakıcı, hem de önemli öğretmenlerdir.
- Çocuğu sosyal hayata hazırlarlar.
- Güven duygusu aşılarlar.
- Çocuğun okul ve sosyal yaşam yeteneklerini desteklerler.
- Eğitimde kilit rolleri vardır(Ömeroğlu, 1994; Yavuzer,1994).

Araştırmalar, anne babalara yönelik aile eğitim programlarının olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu tür programların yaygınlaştırılması gerekmektedir (Şahin ve Ersoy, 1999:60).

Ailelerin, çocuklarının istismar edilmelerini fark edememe nedeni olarak ABD'de yapılan bir araştırma sonucuna göre;

a) İstismarcının özellikle cinsel istismar olaylarında, aile ile yakın bir ilişki kurarak ailenin güvenini kazandığı,

b) Ailelerin internet, cep tel..vb iletişim araçlarının zararları konusunda bilinçsiz ve eğitimsiz olduğu,

c) Çocukların yakın çevresinde ve aile güvenilir kabul edilen (takım koçu, grup lideri, papaz, vaiz ve kurum temsilcilerinin) çocuklara zarar veremeyeceği inancı ve

eğitim eksikliği istismar vaka sayısını arttırmaktadır (Baker 2002, Akt. Crosson:2005; 182).

Anne-baba eğitimlerinin amacı, çocuk yetiştirmede ailelere rehber olarak, anne-baba-çocuk ilişkilerinde tutum ve davranışların olumlu yönde değişmesini sağlamaktır (Çayboylu, 2002:159).

Aile eğitim programları, sağlıklı aile yaşamı, cinsel eğitim, aile planlaması, bireysel gelişim, çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarında olabilmektedir.(Oktay ve Unutkan, 2007:374)

Aile eğitim programlarının, anne ve babalar üzerinde çocuk istismar riskini azalttığına dair çok sayıda bulgular mevcuttur (Calam, Sanders, Miller, Carmont, 2008:347).

Aile eğitiminin gerekliliği ve amacı üzerinde durulduğunda, aile eğitim programları, ailelerin ebeveynlik becerilerini ve bilgilerini geliştirme, çocuk gelişimi ve ailelerin yaşadığı sorunlarla başa çıkabilme ile ilgili öğrenme deneyimlerini geliştirmeye odaklanmış programlardır (Tezel ve Özbey, 2007:9) Ayrıca aile eğitimi, çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkilerinin düzenli olarak sürdürülebilmesi, ailede ve toplumda anne-babaya düşen yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için gerekli olan bir eğitimdir. Çocuk eğitimi için en iyi ortam, aile ortamıdır (Aydın:2008:100). Sağlıklı aile ortamı çocukların istismarını önlemektedir.

Bu eğitimlerin yanı sıra, aile eğitimi risk alanları ve risk gruplarına yönelik olarak stres yönetimi, aile içi şiddetin önlenmesi, çocuk istismarını anlama ve önleme boyutları ile de gerçekleştirilebilmektedir. Aile eğitiminde yer alan modeller aşağıda sınıflandırılmıştır.

2.3.2. Aile Eğitim Programları

Aile eğitiminin etkin uygulanması etkin ana-babalık davranışlarının oluşmasını sağlar. Anne ve babaların anne ve babalık görevlerini desteklemek ve onları bilmedikleri konular hakkında bilgilendirmek ayrıca bildikleri konularda daha derinlemesine bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacı ile aile eğitim programları

oluşturulmuştur. Programlar özellikle annelerin sosyal, psikolojik ve sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Temel,2003:51)

Etkili aile eğitim programları, ailelerin ihtiyaçlarına cevap verebilen programlardır. Bu programlar, ailelerin özellikleri, program kaynakları ve elde edilen sonuçlar arasında karşılıklı bir ilişki gerektirirler.

Bu çalışmada aile eğitim modelleri:

A. Kurum Merkezli Aile Eğitim Modelleri,
B. Ev Merkezli Aile Eğitim Modelleri,
C. Hem Kurum Hem Ev Merkezli Aile Eğitim Modelleri,
D. Uzaktan Eğitim Modelleri,
E. Seminerler ve konferanslar,

olarak 5 grupta incelenecektir. (Temel ve Ömeroğlu, 1993; Temel, 1998; Temel, 2003).

2.3.2.1.Kurum Merkezli Aile Eğitim Programları

a)Anne Destek Programı: Bu program, annelerin çocuklarının gelişimini daha bilinçli ve sorunsuz olarak desteklemeleri için oluşturulmuş bir programdır (Temel,2003:57). Çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimine duyarlığı arttırmayı sağlamak üzere anneleri desteklemek üzere 2003 yılından itibaren farklı işbirlikleri ile uygulanmaktadır (AÇEV,2003).

2003 yılında Kadıköy Eğitim-Sen işbirliği ile Sınıf Öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. 2004 yılından bu yana ise Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile işbirliğinde, bir protokol çerçevesinde Rehber Öğretmenler ile birlikte uygulamalara devam edilmektedir. Anne Destek Programı eğitimlerine katılan Rehber Öğretmenler okullarına veya Rehberlik Araştırma Merkezleri'ne (RAM) başvuran annelerle bu programı uygulamaktadırlar. Program konuları: çocuk sağlığı, beslenme, bilişsel,sosyal ve fiziksel gelişim alanları, oyun ve iletişimdir (Bekman,1999)

Anne Destek Programı her hafta yapılan grup toplantıları yolu ile uygulanır. Program 3-11 yaşları arasında çocuğu olan anneleri hedeflemektedir. Çocuk gelişimindeki farklar göz önüne alınarak program 3-6 yaşlar arasında çocuğu olan ve 7-

11 yaşları arasında çocuğu olan annelere yönelik iki ayrı modülden oluşmaktadır. 2009 yılı itibariyle Anne Destek Programı Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Samsun olmak üzere 8 ilde uygulanmaktadır (AÇEV, 2010).

b) Ana-Baba Okulu : Ana-Baba Okulu, anne-babaların çocuklarına istenilen davranış ve alışkanlıkları kazandırmalarına, çocuklarının özdenetim kazanmalarına ve özgürce duygu ve düşüncelerini ifade edebilen bireyler olmalarına yardımcı olmak üzere geliştirilen bir programdır (Temel,2003:64).

İstanbul Üniversitesi Eğitim bilimleri Bölümü tarafından 1982 yılında başlatılan bir projedir. Programda çocukların tüm gelişim evreleri hakkında anne ve babalar bilgilendirilmektedir (Yavuzer,2001). Eğitim süresi İstanbul'da 4 hafta toplam 32 saattir. Program başlangıçta İstanbul ilinde başlamıştır. Daha sonra Ankara, İzmir, G.Antep, Mersin, Bursa gibi çeşitli illerde yaygınlaşarak 1989 yılından itibaren 24 ilde toplam 16 bin anne ve babaya ulaşılmıştır(Temel,2003:65).

Programda PARİ Tutum Ölçeği ön-test ve son-test olarak uygulanmıştır. Sonuçta 4 ve 2 haftalık programların tutum değişikliği sağladığını ancak 1 haftalık programlarda anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır (Yavuzer, 2001).

c) Baba Destek Programı (BADEP): Toplum, babalara baba olduklarında herhangi bir eğitim olanağı sunmamaktadır. Erkekler baba olduklarında işlerinin yanı sıra eğitim almak için vakit ayırmamaktadırlar. Babanın çocukla ilgilenme derecesi, çocuklarıyla zaman geçirmesi de çocuk gelişimi üstünde etkilidir. Program babalara, çocuk gelişimi ile ilgili bilinç düzeylerini arttırıcı, çocuk ile daha güçlü bir iletişim kurmayı sağlayan, demokratik tutum ve ortam oluşturmayı benimseten eğitim vermektedir (AÇEV,2003).

Luntahl (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, babaların annelere oranla aile eğitim programlarına daha az düzeyde ilgi gösterdikleri; ayrıca daha az düzeyde etkilendikleri sonucuna varılarak, babaların aile eğitim programlarına katılmaları konusunda cesaretlendirilmeleri sonucuna varılmıştır.

Baba destek programı 3-11 yaş arası çocuklara sahip babalara yönelik olarak dizayn edilmiş bir programdır. Akademisyenlerin danışmanlığında AÇEV tarafından yürütülmektedir. AÇEV koordinasyonunda akademisyenler tarafından hazırlanan program, 1997 yılında uygulamaya konulmuş bir projedir. Amaç babaların da çocuk gelişimi ve eğitiminde aktif olarak görev almasını sağlamaktır. Babaların çocukları ile gerçekleşen iletişim becerilerini, çatışma çözme yöntemlerini geliştirmek ve bu sayede evlilik ve aile ilişkilerini geliştirmektir. (AÇEV, 2010)

BADEP'in başlıca hedef grubu İstanbul'a göç etmiş, düşük gelirli babalardır. Çocuk gelişiminde babalar anneler kadar önemlidir. Bu nedenle Anne Çocuk Eğitim Vakfı 1996'da Baba Destek Programı'nı bir pilot proje bağlamında başlatmıştır. İlk pilot proje İstanbul'da bir Halk Eğitim Merkezi'nde, 1996 yılının 14 Nisan – 26 Mayıs tarihleri arasında beş haftalık bir program olarak, 11 babanın katılımıyla gerçekleşmiştir (Koçak,2004:14).

Katılım için 3-11 yaş arası çocuğa sahip olmak gerekmektedir.13 hafta süren programa 15 baba katılabilmektedir. Programda konular; grup tartışması, canlandırma ve oynanan oyunlar ile anlatılır ve pekiştirilir.BADEP'te babalar deneyimlerini, daha önce paylaşmadıkları şekilde "grup tartışmaları" ile paylaşmaktadır. (Kimmet;2003)

12 oturumdan oluşan programın her oturumunda bir temel konu işlenmektedir. Baba Destek Programı'nın konuları ve konu içerikleri aşağıda yer almaktadır;

a) Tanışma ve Babanın Rolü
b) Tutumları ve Çocuğu Anlamak
c) Dinlemek ve Anlatmak

Türkiye'de baba katılımının çocuk gelişimi üstündeki etkileri konusunda da fazla araştırma yapılmamıştır; anne katılımının çocuk gelişimi üstüne etkileri hakkında daha fazla araştırma bulunmaktadır (Koçak,2004:13).

Baba destek programına katılan babalar üzerinde yapılan bir araştırma bulgularında iki önemli sonuca ulaşılmıştır.

Bunlar:

a) Eğitim programına katılan babaların çocuklar ile kitap okuma, oyun oynama ve beraber onarım yapma faaliyetlerine ayırdıkları zaman artış göstermiştir.
b) Fiziksel ve sözel cezalar ile tehdit etme ve ihmal davranışlarında azalma meydana gelmiştir. (Kimmet:2003)

Baba Destek Programı kapsamında tüm projeler ile 2010 yılına kadar 1.300 baba grubu oluşturulmuş ve 32.000 baba ve çocuğa ulaşılmıştır (AÇEV,2010)

i)Programın amacı : Aile birimi bir anne, bir baba ve çocuklardan oluşur; çocuk gelişiminde babalar anneler kadar önemli bir rol oynarlar (Koçak,2004:16).

ii) Program Konuları:

1. Sözleşme / tanışma
2. Babanın rolü, önemi ve çocuk olan etkisi
3. Aile tutumları
4. Çocuğun davranışlarının kabul etme ve etkin dinleme
5. Ben dili
6. Olumlu disiplin yöntemleri I
7. Olumlu disiplin yöntemleri II
8. Çocukların gelişim alanları ve bedensel gelişim
9. Zihinsel gelişim ve kitap okumanın önemi
10. Sosyal gelişim
11. Duygusal gelişim
12. Oyun ve çocukla geçirilen zamanın önemi
13. Genelleme – Programın sonlandırılması, sertifika töreni (Koçak,2004:17).

d) 7-19 Yaş Aile Eğitim Programı : UNICEF Ülke Programı Eylem Planı 2006-2010 kapsamında ve UNICEF desteği ile yürütülen Önce Çocuklar-Çocuk Koruma Mekanizmalarının il düzeyinde modellenmesi projesi kapsamında, çocuk ebeveyn ilişkilerini güçlendirmek, ebeveynlerin aile içi iletişim becerilerini güçlendirmelerine destek olmak, risk faktörlerini fark etmelerine ve geleceği daha sağlıklı bir şekilde planlayabilmelerine yardımcı olmak amacıyla " 7-19 YAŞ AİLE EĞİTİM PROGRAMI" geliştirilmiştir. Programın en temel felsefesi: çocuğun yüksek yararı çerçevesinde 7-19 yaş

arasında çocuklar ile etkileşimde bulunan tüm bireylerin çocuk gelişimine maksimum katkı sağlamasına destek vermektir. Bu Program 8 haftalık bir eğitim programıdır. Eğitim grup etkinliği şeklinde yapılmaktadır. Gruba 7-19 yaş arasında çocukları olan anne ve babalar katılabilmektedir. Devam zorunluluğu vardır.

Programda;

- Ergeni tanımak
- İletişim kurmak
- Birlikte büyümek
- Aile tutumları
- Riski yönetmek
- Olumlu davranış kazandırmak
- Uzlaşabilmek
- Geleceği planlamak, konuları ele alınmaktadır (UNICEF,2010).

2.3.2.2.Ev Merkezli Aile Eğitim Programları

Ev merkezli aile eğitim programları, çocuğun gelişimi ve eğitiminde ailenin önemini vurgulamaktadır. Belirli aralıklarla ev ziyaretleri gerçekleştirerek anne ve babalara uygulamalı olarak çocuk bakımı, çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda bilgiler verilmekte ve aktarılan bilgileri anne ve babalar ile birlikte uygulama olanağı sağlamaktadır (Temel,1998:8).

Çocuğun çevresine destek vermeyi amaçlayan programlar, çocuğun bakım ve eğitimini üstlenen kişilere çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgi vermektedir. Böylece bu programlar aracılığı ile ailenin eğitici ve bakıcı rolü pekişmekte ve bu yolla desteklenen ve değişen bir ev ortamı, çocuğun gelişimindeki olumlu etkileri devamlı hale getirmektedir (Sucuka, Özkök ve Vardar,1997:53).

Ev ziyaretleri programı ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde, 19. yüzyılın sonlarına doğru, orta ve üst tabakadan kadınların kentteki yoksul ailelerin evlerine yaptıkları, yardım amaçlı ziyaretlerle başlamıştır. 1976'da, doktor ve çocuk istismarı uzmanı Henry Kempe; Amerika Birleşik Devletleri'nde; "gönüllü sağlık

denetleyicilerinin de evleri ziyaret etmesine dayanan evrensel bir sistem geliştirmesi" gerektiğini önermiştir (Özbey,2007:18).

a) Hemşire Ev Ziyaret Programı (Nurse Home Visitation Program-NFP) : Newyork' ta düşük gelirli ve evli olmayan 19 yaşından küçük annelerin, öncelikli olarak hamilelikten, çocuğun 2 yaşına kadar takibinin yapıldığı, gerekli bilgilendirme ve sağlık kontrollerinin gerçekleştiği bir programdır. Yapılan araştırmada, bu programın çocuk ihmalini ve fiziksel istismarı azalttığı görülmüştür. (Olds, Henderson, Tatelbaum ve Chamberlin,1988).

Bu programda aile eğitimi, çocuk sağlığı ve gelişimi konularında verilmektedir. Programda görev alan hemşireler 2 haftalık kurstan geçmektedirler ve en fazla 25 aileden sorumlu olmaktadırlar. Anne ziyaretleri, hamilelikle başlar ve çocuklar 2 yaşına gelene kadar devam eder. Ziyaretlerin süresi 75-90 dk. arasındadır (Olds ve ark.,1988).

b) Okul öncesi Çocuklar İçin Ev Ortamı Programı (Home Instruction Program For Youngsters- HIPPY): 1968-1969 yılları arasında uygulamaya konulan program, okul öncesi çocuklarının başarısı için ailelere ve özellikle annelere gerekli bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlamaktadır (Baker Kesler, Parker ve Plotrkowski.,1999:368). Yöneticisi Avima Lombard'dır ve çocuğun tüm gelişim alanlarına yönelik bir programdır. Düşük gelirli, eğitimsel dezavantajlı ailelere yöneliktir (Temel,2003:52). Programda dezavantajlı ailelerden gelen anneler evde öğretmen rolünü üstlenmek amacı ile eğitilmektedirler. 30 hafta süren eğitim, ev ziyaretleri ve grup toplantıları şeklinde gerçekleşmektedir. Programda dil, duyu, motor gelişim ve problem çözmeye yönelik 4 ayrı materyal kullanılmaktadır.

HIPPY programın Amerika'ya gelişi 1984'ü bulmuştur. 2002 itibariyle, Columbia ve Guam bölgesi de dahil olmak üzere 27 eyalette; 16000 den fazla aileye sunulan HIPPY programlarının sayısı 160'ı bulmuştur. Hizmet götürülen aileler, genellikle düşük gelir seviyesine sahip ve oldukça farklı, kültür ve etnik kökenden gelen, hatta farklı diller konuşan ailelerdir (Gomby,2003a:19,Akt.Özbey,2007:22). ABD Newyork ve Arkaknsas'ta HIPPY programının etkisini ölçmek amacı ile gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, programa katılan çocukların bilişsel becerileri ve

buna bağlı olarak anaokulu başarılarında artış olduğu ve okula uyum gösterme başarılarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Baker ve diğerleri,1999:380)

c) Aileler ve Çocukları İçin Ev Aktiviteleri (Home Activities For Toodlers And Their Families-HATAF): 1973'te Hebrew Üniversitesinden Dr. Lombard'ın ekibi HIPPY programının sunduğu eğitimi desteklemek amacı ile HATAF programını geliştirmiştir. İki yıllık ev uygulama programı olan HATAF, genç anne ve babalara ilk ve ikinci çocuk sahibi oldukları zaman 3 yaşına kadar destek vermeyi amaçlamaktadır (Young,1996:54. Akt. Kurtulmuş, 2003:23). HATAF programı ev ortamının çocuklara şekil verdiğini temel almaktadır. Birçok ebeveyn kendi becerilerini iyileştirmeye hazır ve gönüllü olmaktadır (Temel,2003:55).

Programda profesyonellerin ev ziyaretleri ön plana çıkmaktadır. Ailelere çocuklar için basit ev oyuncaklarının yapımının yanı sıra çocuklarla birlikte oynayabilecekleri oyunlar da öğretilmektedir. Dil gelişimi, hikaye kitabı okuma, inandırma, el-göz koordinasyonu, büyük motor faaliyetleri, ezber ve materyallerin transferi gibi sekiz alanda toplanmaktadır.Her faaliyet gerekli materyallerle eğitimci tarafından anlatılmaktadır (Young,1996:55.Akt.Kurtulmuş,2003:25, Temel,2003:55).

d) Öğretmen Olarak Anne ve Babalar (Parents As A Teachers-PAT): Anne ve babaların çocukların ilk öğretmenleri olduğu görüşünden hareket ederek ortaya çıkan bu program ilk olarak 1961 yılında ABD Missouri'de uygulamaya konulmuştur. Programın annelere ilk eğitimleri hamilelelik döneminden başlar ve 5 yaşa kadar devam eder (Kurtulmuş, 2006:108).

PAT programı 1981 yılları arasında, aile eğitim programı olarak başlatılmıştır. 4 okul bölgesini kapsayan program Misssouri İlk ve Orta Öğretim Bölümü tarafından yürütülmekte idi. Okul programları, çocukları üç yaşından itibaren okula almakta idi (Gomby,2003,Akt.Özbey,2007:26).

Programda hedef kitle 3-6 yaş arası çocuğu sahip olan ailelerdir. İki yıl süren program 8 haftada bir aile ziyaretleri ve ebeveyn toplantılarını içerir. Bu programın temelini ev ziyaretleri teşkil etmektedir. Ailelerin soru ve sorunları bu ziyaretler ile

çözüme kavuşturulmaktadır. PAT; anne babaların çocuklarının ilk ve en önemli eğitimcisi rollerini desteklemeyi amaçlamaktadır (Aksoy,2001:14)

PAT anne ve babalara ev ziyaretleri, grup toplantıları, çocuklarının gelişimi için uzman gözlemi ve ailelerin bilinç düzeyini arttırmak amacı ile ödünç olarak kitap, dergi, broşür ve diğer kaynakları ücretsiz olarak sunmaktadır (Kurtulmuş, 2006:109).

e) Anne-Çocuk Ev Programı (The Mother-Child Home Programme-MCHP): New York Long Island'da 1967 yılında Levenstein tarafından geliştirilmiştir (Temel, 1997a:244). Program düşük gelirli ailelerin 2 ve 3 yaşındaki çocuklarının bilişsel gelişimini desteklemektedir. Bu desteği gerçekleştirirken anneye de saygın biri olduğunu, çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Levenstein, 1988:52. Akt.Kurtulmuş,2006:111).

Düşük gelirli annelere yönelik 2 yıllık bir programdır. Yılın 7 ayı, haftanın 2 günü anneler 1,5 saat ziyaret edilmektedir. Program anne-çocuk ilişkisi üzerine temellendirilmiştir. Eğitim yeri evdir ve yapılandırılmış ev ödevleri kullanılmaktadır. Özel yetiştirilmiş eğitimciler tarafında uygulanan program sonucunda sözel etkileşimde gelişme ve çocukların genel zekalarında artış olduğu görülmüştür (Temel,2003:54).

f) Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP): Anne-Çocuk Eğitimi Programı, ülkemizdeki 5-6 yaş arası okul öncesi eğitimi sorununa çözüm olarak geliştirilmiş, bilimsel temelli ve ev merkezli bir programdır (Bekman, 1998). Anne-Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) 'in MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ile birlikte uyguladığı bir programdır. 6 yaşında çocuğu olan annelere yönelik 25 haftalık ve haftada yaklaşık 3 saatlik bir programdır. Eğitim MEB'de görevli öğretmenler ve gönüllüler tarafından yürütülmektedir. İlk olarak eğitici eğitimi verilen öğretmenler ve gönüllüler 78 ilde uygulama gerçekleştirmektedirler.

AÇEP' te annelerin çocuklarının eğitici rollerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi amacı ile annelere çok yönlü bir eğitim verilmektedir. Bu eğitim sonucunda annenin güçlenmesi, eğitimci rolünün gelişmesi ve çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının kendi ev ortamında desteklenmesi amaçlanmaktadır (Sucuka, Özkök ve Verdar, 1997:56).

AÇEV, eğitim öncesi ihtiyaç belirlemesi gerçekleştirmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda program geliştirilir ve pilot uygulama yapılır. Başarılı olunursa, program uygulanır. Uygulamayı eğitici eğitimi alan öğretmenler ve gönüllüler gerçekleştirmektedir. Ayrıca bu eğitmenlerin MEB onaylı sertifikaları vardır ve AÇEV kursuna katılanlara da teşvik amaçlı katılımcı sertifikası verilmektedir. Kurs döneminde ailelere ev ziyaretleri de gerçekleştirilmektedir.

AÇEP Programı 3 bölümden oluşmaktadır:
1-Anne Destek Programı
2- Zihinsel Eğitim Programı
3-Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması (Çağdaş ve Seçer, 2005)

Programda doğrudan annelere ulaşılarak bilinçlendirme eğitimi verilmektedir. Çocuğun ihtiyaçları ev ortamında karşılanmaktadır. Haftalık 3 saatlik grup toplantısı düzenlenen kurs toplam 25 hafta sürelidir (Pehlivan, 2008:57).

Programın değerlendirilmesi Bekman tarafından gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre AÇEP çalışması, çocukların sözel ve sayısal beceriler kazandığı, çocukları okul dönemine hazırlamakta etkin olduğu ve diğer sosyo-ekonomik yönden yeterli çocuklar ile aynı seviyede eğitime hazırladığı gözlenmiştir (Bekman, 1998).

2.3.2.3.Hem Kurum Hem Ev Merkezli Aile Eğitim Programları

a) Anne-Çocuk Eğitim Programı-AEP (0-4 Yaş): Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi tarafından yürütülen bir araştırma ile başlatılan ve UNICEF tarafından yaygınlaştırılan Anne Eğitim Programın genel amacı, ev ortamlarının eğitime uygun olarak düzenlenmesi, anne-babanın çocuk eğitiminde etkin rol almasının sağlanması ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin sağlam temeller üzerine bina edilmesini sağlamaktır (Çağdaş ve Seçer, 2005). 1993 yılında Gazi Üniversitesi ve UNICEF işbirliğinde başlatılan Anne Eğitim Programı kapsamında 3 milyon aileye ulaşılması hedeflenmiştir (Çayboylu, 2002:164).

Program iki bölümden oluşmaktadır:

1-Anne Eğitim Programı (AEP) : 0-2 yaş bebeği olan anneler için geliştirilmiştir ve ev ziyaretlerini kapsamaktadır. Bireysel olarak uygulanmaktadır.

2-Gelişimsel Eğitim Programı (GEP) : 2-4 yaş bebeği olan anneler için geliştirilmiştir ve Halk Eğitim Merkezlerinde 20'şer kişilik annelerden oluşan gruplara yönelik uygulanmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2005). GEP uygulandıktan sonra annelere evdeki artık malzemeleri kullanarak oyuncak yapımını da öğretilmektedir (Ersoy ve Tezel Şahin, 2001:136-137).

Programın değerlendirme çalışmaları 165 anne 17 eğitimciden oluşan örneklem grubu üzerinde yapılmıştır.Bu programın katılan annelere anne eğitim programının çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili konularda bilgilenme (%72.1) ve çocuklarına daha fazla zaman ayırma (%24.2) konularında katkılarının olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca anneler GEP'in çocuklarına dil gelişimi, öğrenme ve kavrama gibi alanlarda katkılarının olduğunu belirtmektedirler (Temel, 1998:9).

b) Head Start: A.B.D de uygulamaya konulan ve yoksul çocukların eğitime ve sağlıklı gelişime erişmesini sağlamayı amaçlayan Head Start Projesinde ailelere yönelik eğitim programlarının uygulanmasının önemi vurgulanmıştır. (Oktay ve Unutkan, 2007:375)

1964 yılında ABD 'de düşük sosyo-ekonomik ortamda yaşayan çocuklara ve ailelerine, sağlık ve eğitim ortamı sağlamak amacı ile 8 haftalık yaz programı olarak başlatılmıştır. Yöneticisi Lyndon B.Johnson'dur.

Geçen 30 yıl içersinde Head Start'ın yaklaşık 14.6 milyon çocuğa ve ailesine hizmet sunduğu belirlenmiştir. 1994'te 1405 bağış yapanlar tarafından yürütülen 40.000'in üzerindeki sınıfta, 740.493 çocuğa hizmet verilmiştir. (Young,1996:68, Akt.Kurtulmuş,2004:19).

Programın 4 ana amacı bulunmaktadır:

1- Eğitim: Ailelerin çocuklarla sağlıklı iletişim kurma teknikleri konusunda eğitilmelerini hedeflemektedir. Çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekleyici, yaşa uygun öğrenme yaşantıları oluşturmalarını sağlayıcı bir eğitim programıdır.

2- Sağlık : Ailelere çocuk yetiştirirken hijyen ve dengeli beslenme konularında eğitim sunulmaktadır.

3- Sosyal Hizmet: Sosyal hizmete ve maddi yardıma ihtiyaç olduğunda başvuracakları yerler ve kaynaklar hakkında aileler bilgilendirilmektedir.

4- Aile Katılımı: Çocuk bakımı, gelişimi ve eğitimi konularında aileler bilgilendirilmekte ve teşvik edilmektedir. (Young, 1996:67, Akt.Kurtulmuş ,2004:20).

Head Start'ın hedef kitlesi düşük gelirli aileler, bu ailelerin çocukları, alkol ve uyuşturucu bağımlıları ile evsiz ve işsiz çocuk sahibi kişilerdir. Head Start projesinde ebeveyn çocukların "doğal ve temel öğretmenleri" olarak değerlendirilmektedir.

Çocukların iyi ve mutlu olması tüm ailenin iyi ve mutlu olacağı anlamına geldiğinden Head Start programları çocuk bakımı, eğitimi ve bireysel yeterliliği artırma imkanları sunmaktadır.Bu amaçla diğer kamu kuruluşları ile işbirliği yapılarak ailenin gereksinimlerinin karşılanmasına da çalışılmaktadır (Rowe,1994-1995:10 Akt. Kurtulmuş, 2003:21).

c) Early Head Start : 1995 yılından itibaren uygulanan bu program, doğumdan 3 yaşa kadar olan çocuklar ve hamile bayanlar için erken bakım, eğitim ve destek programıdır. Programın %41'i ev merkezli; %59 ' u da kurum merkezlidir. Bilişsel, dil ve sosyo-duygusal açıdan destek sunan bir programdır. (Hamm ve Ewen: 2006)

2.3.2.4. Uzaktan Aile Eğitimi

Uzaktan eğitim sistemleri oldukça dağınık bir alana yayılmış olmakla birlikte, değişik yaşam koşullarının etkisinde olan öğrenci topluluklarına hizmet vermektedir. (Kaya, 2002:10)

Dünya'da ilk uzaktan eğitim uygulamasının 1840 yılında İngiltere'de Isaac Pitman tarafından başladığı kabul edilmektedir. Amerika'da ilk olarak Winconsin

Üniversitesi 1892 katalogunda yer alan uzaktan eğitim, daha sonraki yıllarda Almanya ve Fransa'da uygulanmıştır (Erşan, 2007:4).

Uzaktan Eğitim Metodları:

a) Mektupla Eğitim
b) Evde Çalışma Eğitimi
c) Dış Çalışma Eğitimi
d) Uzaktan Öğretim ve Öğretme
e) Uzaktan Öğrenim ve Öğretme (Erşan, 2007:4).

a) Türkiye'de Uzaktan Eğitim Uygulamaları: Ülkemizde ilk uygulama, 1965 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından başlatılmıştır. Bu uygulama ile bankada çalışanların mektupla öğrenim görmesi amaçlanmıştır.

MEB bünyesinde 1966 yılında Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1974 tarihinde bu merkeze bağlı olarak açılan okulda Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ve Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulunun bütün bölümlerinin programları uygulamaya konulmuştur. Programa 50 bin öğrenci kayıt yaptırmıştır. 1975 yılında Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR), üniversiteye giremeyen öğrencilere belli alanlarda eğitim vermek üzere kurulmuştur (Kaya,2002:31).

Aile eğitiminde uzaktan eğitim modelinin yaygınlaşmasındaki en büyük etken, maliyetinin düşük ve ulaşılabilecek kitlenin büyük olmasından kaynaklanmaktadır. İyi hazırlanmış eğitim programları ve bu programın profesyonel uygulayıcıları ile istenilen hedef davranışlar, ailelere kazandırılabilir. (Warner ve Sower, 2005:396)

Aile eğitimine yönelik ilk grup toplantısı 1815' te ABD'de düzenlendiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. 1820'ye kadar Anneler Birliği olarak adlandırılan bu toplantılarda çocuk yetiştirilme konuları üzerinde durulmuştur. (Erşan, 2007:24).

1840 yılında anne babalara yönelik ilk dergiler de çıkmaya başlamış ve medya bu tarz aile eğitim konuları üzerinde durmuştur (Croake ve Glover, 1977:151).

Türkiye radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından yayınlanan aile eğitim program örneklerini incelediğimizde:

- ✓ *Tomurcuklar:* 1999 yılından itibaren MEB Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ile işbirliği halinde gerçekleştirilmiştir. Aileleri bilinçlendirici çalışmalar yapılmıştır.
- ✓ *Benimle Oynar mısın?* **:** AÇEV-TRT işbirliği ile 2001 yılında 195 bölüm ve 3 sezon da gerçekleşmiştir. Hedef kitlesi anne ve babalar ile birlikte çocuklardır.
- ✓ *Büyüyen Adımlar:* 2005 yılında 20 bölüm olarak aileler ve öğretmenlere yönelik hazırlanan program TRT GAP ve TRT INT kanallarında yayınlanmıştır.
- ✓ *Ana-Baba Eğitim Videosu:* MEB_UNICEF işbirliğinde hazırlanan 120 dk.lık bir video gösterimi 4 kaynak kitap ile desteklenmiştir.
- ✓ *Cansuyu :* UNICEF-TRT işbirliğine 16 bölüm halinde anne çocuk sağlığı, çocuk gelişimi, çocuk hakları ile ilgili mesajlar içermektedir.
- ✓ *Anne Elimi Tutar mısın? :* Doğumdan ergenliğe kadar geçen süreyi içeren program TRT GAP 'da yayına konulmuştur.

b) Aile Mektupları: Aile Mektupları, anne ve babaya çocuk sahibi olmayı düşündükleri andan başlayarak, hamilelik ve çocuklarının 0-3 yaş döneminde destek vermek üzere tasarlanmış mektuplardan oluşan bir eğitim programıdır. Program, çocuk sahibi olmayı düşünen aileleri, anne adaylarını ve 0-3 yaş grubu çocuğu olan anne-babaları hedeflemektedir. Aileleri hamilelik, doğum, doğum sonrası anne ve bebeğin sağlığı, beslenmesi, yaşanan sorunlar, çocuğun duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimini desteklemesi, babanın rolü ve önemi konusunda bilgilendirmeyi hedeflemektedir. Programın içeriği hamilelik dönemine ve bebeğin ilk üç senesine ilişkin bilgi içeren toplam 30 mektup formatında hazırlanmıştır. İlk altı mektup hamilelik dönemini anlatmaktadır. Sonraki 12 mektup bebeğin ilk yılından, daha sonraki 12 ise bebeğin ikinci ve üçüncü yılından bahsetmektedir. (AÇEV, 2010).

2.3.2.5. Anne-Baba Olmak (AÇEV) Seminerleri

"Anne Baba Olmak..." seminerleri ailelerin çocuk gelişimindeki önemi konusunda farkındalık yaratmayı ve aileleri bilgilendirmeyi hedeflemektedir. Çocuk yetiştirme konusunda aileleri farklı tutumları ele alınmakta ve katılımcı anne-babalara

çocuğun sağlıklı gelişimine katkıda bulunabilecekleri yöntemler anlatılmaktadır. Çocuklara uygulanabilecek iletişim ve olumlu disiplin yöntemleri hakkında bilgiler verilmektedir. Bu seminerler, çocukları okul öncesi ve ilköğretim döneminde 0-14 yaş arasında olan aileleri hedeflemektedir (AÇEV, 2010).

Seminer Program Akışı;

- Tanışma
- AÇEV tanıtımı ve seminer içeriğinin tanıtılması
- Aile davranışları
- Baskıcı davranış : Tanımı ve baskıcı davranış ile büyüyen çocukların özellikleri
- Tavizkar davranış: Tanımı ve tavizkar davranış ile büyüyen çocukların özellikleri
- Demokratik davranış: Tanımı ve demokratik davranış yöntemleri
- Çocuğa kural ve sınır koymak
- Çocuğu dinlemek
- Çocuğa kendimizi ifade etmek
- Genel program değerlendirmesi (AÇEV, 2010).

2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde fiziksel, cinsel ve duygusal çocuk istismarı ile çocuk ihmali ile ilgili gerçekleştirilen yurt içi ve yurt dışı araştırmalar ve aile eğitim programları ile ilgili araştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

2.4.1. Çocuk İstismarı Araştırmaları

Çocuk istismar araştırmaları fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak ele alınmıştır.

2.4.1.1. Fiziksel Çocuk İstismarı Araştırmaları

A) Yurtiçi Araştırmalar

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü tarafından Türkiye'nin 16 ilinde 1981-1982. 1985 ve 1989 yıllarında 4-12 yaşlan arasındaki 50.473 çocuk üzerinde yapılan araştırmada, çocuklara fiziksel ceza uygulama sıklığı; anne yaşı, annenin çalışıp çalışmama durumu, çocuk yaşı ve cinsiyeti, ailedeki çocuk sayısı gibi değişkenlere bağlı olarak incelenmiştir. Sonuç olarak kızların % 62.4'ünün, erkeklerin ise % 62-9'unun fiziksel ceza aldıkları bulunmuştur. Fiziksel ceza verilen çocuklarda korkular (%34.0), uyku bozuklukları (% 12.4), konuşma bozuklukları (% 6,1) tikler (% 2.5), davranış bozuklukları (%38,3) fiziksel ceza verilmeyen gruba göre daha yüksek oranda görülmüştür.(Bilir, Arı, Dönmez, Atik ve San,1991:53)

Güler ve ark. (2002) tarafından annelerin, çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar/ihmal davranışlarını ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla Sivas Alibaba Sağlık Ocağı bölgesinde en az bir çocuğu olan toplam 143 aileye yönelik gerçekleştirdikleri çalışmada, üç ay boyunca haftada bir ziyaret edilen anneler ile yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde elden edilen bulgulara göre; her dört anneden birinin, çocuklarının isteklerini göz ardı ettiği, her üç anneden birinin çocuğu hastalandığında doktora götürmeyip, iyileşmesinin beklediği, yarısından fazlasının çocuklarını tokatladığı, dörtte birinin ise çocuklarını dövdüğü görülmüştür.

Gündüz ve Gökçakan (2004) tarafından fiziksel istismar açısından üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi amacı ile, Mersin Üniversitesinin çeşitli bölümlerine devam eden 268'i kız ve 131'i erkek olmak üzere toplam 399 öğrenciye Problem Çözme Envanteri (PCE) ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Çalışmada, çocukluğunda fiziksel istismara uğramış öğrencilerin problem çözme becerilerine yönelik algılarının yetersiz olduğu görülmüştür.

Ayan (2007) tarafından Sivas merkez ilçede toplam 70 ilköğretim okulu 6-7-8. sınıf öğrencilerine yönelik olarak gerçekleştirilen bir çalışmada, şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden alınan toplam ortalama puanı 42.52±9.24 olarak hesaplanmış olup, bu oran, şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin fazla olduğunu göstermektedir.

Erbay (2007) tarafından yetişkinlerin, çocuk işçiliğine bakışlarının ele alındığı bir çalışma, Ankara OSTİM sanayi bölgesinde, küçük sanayi işletmelerinde çocuk işçisi olarak çalışmış 159 yetişkin üzerinde gerçekleşmiştir. Elde edilen veriler;"çocuklukta çalışma süreci", "çocuklukta çalışmanın zararları" ve "çocukluğunda çalışmış yetişkinlerin çocuk işçiliğine bakışları" başlıklarını içeren üç bölümde analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, çocuk işçiliğinin, çocuğu fiziksel ve duygusal yönden istismar eden bir süreç olduğu ancak anne ve babaların bu süreci maddi kaygılar ile görmezden geldiği ve kanıksadığı görülmüştür.

Osan (2009) tarafından Kayseri ilinde ağaç işleri mobilya sektöründe çalışan 14-19 yaş arası 150 çocuk üzerinde yapılan araştırmada, çocukların çalışma ortam – koşulları ile işyerinde istismara maruz kalma durumlarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, çalışan çocukların işyerinde fiziksel, duygusal ve emek istismarı olmak üzere çeşitli istismar türlerine maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Çocukların fiziksel ve duygusal istismar çerçevesinde azarlama, hakaret ve dayağa maruz kaldıkları, emek istismarı çerçevesinde ise günlük ve haftalık çalışma sürelerinin yasal çalışma süresinin üzerinde olduğu, ücretli izin haklarını kullanamadıkları, ücretlerin oldukça düşük olduğu, risk ve tehlike içeren çalışma ortamlarında yer aldıkları sonucuna varılmıştır.

B) Yurtdışı Araştırmalar

Amerika'da 1985 yılında 3232 ailede yapılan bir araştırmada, ailelerin %89'unun 3 yaşından küçük çocuklara vurduğu, 15-17 yaş arasındaki çocukların üçte birinin dayak yediği saptanmıştır (Öztürk,2007:33).

Fergusson ve Lynskey (1997) 18 yasındaki 1025 genç üzerinde araştırma yapmışlar ve sonuçta fiziksel istismara daha fazla maruz kalan bireylerdeki psikiyatrik bozukluk oranı, orta düzeyde ya da hiç bir fiziksel istismar yaşantısı olmayan bireylerden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Gündüz ve Gökçakan, 2004:30).

ABD'de Çocukları Koruma Birliği'nin raporuna göre 1.5 milyondan fazla çocuğun istismar edildiği, bunlardan %27'sinin fiziksel istismara uğradığı bildirilmiştir (Polat,2001:87).

Mommen, Kolko ve Pilkonis (2002) aile içinde fiziksel istismara yol açan saldırganlığın sonuçlarını inceledikleri çalışmalarında, fiziksel istismara maruz kalan çocukların Beck Depresyon Envanterinden almış oldukları puanların fiziksel istismarla karşılaşmayan çocukların almış oldukları puanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Avrupa Birliği ülkelerinde 2005 yılı içerisinde 300 000 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, erkek öğrencilerin %50' sine yakını, kız öğrencilerin ise yaklaşık 1/3' ünün yaralanmaya yol açan kavgaya karıştıkları ve sağlık merkezlerine giderek tedavi olmak zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır (Mutlu, 2006:176).

Pratt (2007) tarafından yapılan çalışmada, 1 yaşından küçük çocuklara yönelik istismarların genellikle büyük yaralanmalar ve ölümlerle sonuçlandığı; literatürde bu tür ailelerin aynı karakteristik özelliğe sahip oldukları ve aynı alt kültürden geliş yaptıkları bildirilmektedir.

Kacker, Varaden ve Kumer (2007) tarafından Hindistan'da 5-12 yaş arası 135 kişi üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada 2/3 çocuğun fiziksel olarak istismar edildiği, istismar edilen çocukların %88.6'sının aile bireylerince istismar edildiği ve bu

çocukların büyük çoğunluğunun uğradıkları fiziksel istismar olaylarını kimse ile paylaşmadıkları tespit edilmiştir.

Avustralya Royal Çocuk Hastanesi Sağlık bölümünde 11,821 çocuk üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, ailelerin karakteristik ve demografik özellikleri ile birlikte, çocukların yaralanma şekilleri ve sosyal servis (Child Advocacy Sevice- CAS) bilgileri çalışmada araştırılmıştır. Sosyal servise (CAS) başvuran çocuklardan 9 veya daha fazla yaralananların genellikle, anne ve baba ayrı, öğrenim düzeyi düşük ve kiralık evlerde oturan yani sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerden oluştuğu gözlemlenmiştir (Pratt, 2007).

2.4.1.2. Çocukların Cinsel İstismarı Araştırmaları

A) Yurtiçi Araştırmalar

Sezgin, (1993) ensest olguları ile ilgili bir çalışmasında cinsel saldırıların; %58 baba, %17'si öz ağabey, %8' i amca-dayı, %6'sı üvey baba, %6' sı kuzen, %4'ü ise üvey ağabey tarafından gerçekleştirildiğini tespit etmiştir.

İpek, (1996) İstanbul Mahkemelerine yansıyan olgular üzerinde yaptığı bir çalışmada, suçu işleyen kişilerin %22'sinin mağdurun öz babası olduğu; erkek çocuklarında oransal olarak kız çocukları kadar cinsel istismara maruz kalabildiklerini gözlemlemiştir.

Günay (2000) tarafından yapılan çalışmada cinsel saldırı mağdur ve sanığı ile olay yeri ve zamanı ile ilgili demografik veriler elde etmek amacıyla 1998 yılı içinde cinsel saldırı iddiasıyla Adli Tıp Kurumu 2. İhtisas Kurulu'na gönderilen dosyalardan rastgele seçilen 81 olgu incelenmiştir. Mağdurların %77.8'inin erkek olduğu; mağdurların % 84.0'ı sanıkların da % 52.3'ünün 18 yaş ve altında olduğu; mağdurlarda en büyük grubu 11 yaş ve altındakiler oluştururken (%47.7) %84.6 olguda mağdur ve sanık arasında 3 yaştan daha fazla yaş farkı olduğu saptanmıştır. (Günay,2000:46-50)

SHÇEK'e bağlı Çocuk ve gençlik Merkezine 2001 yılında başvuran 17 mağdurdan 12'si cinsel istismar mağduru iken bunlardan 5'i ensest mağduru

çocuklardır. Ankara SHÇEK ALO Çocuk Merkezine başvuran 59 mağdurdan 24'ü cinsel istismar, 10'u fiziksel istismar ve 25'i ise duygusal istismar ve ihmal mağdurudur. (Çayboylu, 2002:47)

Durmuşoğlu ve Doğru (2005) tarafından Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinde eğitim görmekte olan birinci sınıf öğrencileri arasından tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 579 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, çocukluk örselenme yaşantılarının (fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar) ve bazı kişisel değişkenlerin ergenlerin ilişkisel benlik saygısı, ilişkisel depresyon ve ilişkisel saplantılı düşünmelerine etkisi incelenmiştir. Kişisel değişkenler olarak cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve gelir düzeyi alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre: Çocukluk örselenme yaşantılarından fiziksel ve duygusal istismar ile ergenlerin ilişkisel benlik saygısı puanları arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ergenlerin ilişkisel depresyon puanları ile çocukluk örselenme yaşantılarının her üç alt boyutu arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Adli Tıp Kurumu Çorum Adli Tıp Şube Müdürlüğüne 01.02.2006 tarihinden 30.06.2007 tarihine kadar başvuran 18 yaşın altındaki 11 cinsel istismar olgusu değerlendirilmiştir. Olguların ikisi (% 18,18) erkek, diğerleri (% 81,82) kızdır. Cezaevinde fiili livata sanığı olarak tutuklu bir erkek dışında diğerleri öğrencidir. Olay mekanına göre incelendiğinde üçü (% 27,27) açık arazide, üçü (% 27,27) işyerinde, ikisi (% 18,18) sanığın evinde, biri (% 9,05) cezaevinde gerçekleşmiştir. Bir mağdur da zeka geriliği tespit edilmiştir. (Özer, Bütün, Beyaztaş ve Engin 2007;51)

İstanbul'daki liselere devam etmekte olan 1955 kız çocuğu arasında yapılan bir araştırmada, 1871 (% 95,7) çocuğun cinsel istismarla ilgili soruya yanıt verdiği saptanmıştır. Bu çocukların 250'si (% 13,4) cinsel istismara uğradığını bildirmiştir. İki yüz elli kız çocuğunun 213'u (%11,3) cinsel bölgelerinin ellenmesi şeklinde ve 91'i (% 4,9) ise cinsel ilişkiye zorlanma şeklinde cinsel istismar bildirmişlerdir. Bu veriler 54 (% 3) kız çocuğunun her iki tipte cinsel istismara uğradığını göstermiştir(Alikaşifoğlu, 2007:184).

İstanbul'da üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, 302 kız öğrencinin % 44.5'i 18 yaşından önce en az bir kez cinsel istismara uğradıklarını

bildirmişlerdir. On iki yaşından önce istismara uğradığını belirten kızların % 93'u ve 13- 18 yaşları arasında istismara uğradığını belirten kızların %98'i istismarcının erkek olduğunu belirtmişlerdir. On iki yaşından önce istismar edilen kızların % 41'i istismarcının yabancı olduğunu ve % 32'si ise aile bireylerinden biri olduğunu (akrabalar dahil) belirtmiştir. 13-18 yaşları arasında istismara uğradıklarını belirten kızların ise % 61'i istismarcının yabancı olduğunu ve % 2'si ise aile bireylerinden biri tarafından istismar edildiklerini bildirmişlerdir (Alikaşifoğlu,2007:190).

B) Yurtdışı Araştırmalar

Fergusson, Horword ve Lynsky (1996) tarafından 1.019 ergen üzerinde yapılan çalışmada, aile, sosyal ve bireysel faktörler (örn; ailenin işlevselliği, zeka, ergende yaşam olayları, okul başarısı) kontrol değişken olarak ele alınmış ve cinsel istismara uğrayan ergenlerde depresyon, kaygı ve yönelim bozuklukları, madde kullanımı ve intihar davranışlarının cinsel istismara uğramayanlara oranla anlamlı bir biçimde yüksek olduğu ve ağır düzeyde cinsel istismarın en yüksek psikopatoloji riskiyle ilişkisi rapor edilmektedir.

Janet (1996) tarafından anneler üzerinde yapılan bir çalışmada, erkek aile üyelerinden birisi tarafından cinsel istismara uğrayan çocuklar ile ilgili, annelerin deneyimlerini öğrenmek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçları annelerin biyografik ve sosyal faktörler ile olaya karşı verdikleri tepki arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Annenin bakış açısı ve cinsel istismarı yorumlama tarzı, araştırmanın merkezini oluşturmaktadır. Genel olarak yapılan araştırmalar, annelerin ev içerisinde gerçekleşen çocuk istismarını bildikleri ancak bu olayı sakladıkları yönündedir. Bu araştırmaya çocukları istismara uğrayan 30 anne katılım sağlamıştır. Seçim bireysel seçme yöntemi (self selecting sample) ile gerçekleşmiştir. Annelere, sosyal çalışmacı, diğer katılımcıların tavsiyesi ve özel bir yardım servisi aracılığı ile ulaşılmıştır. Çalışmada yapılandırılmamış mülakat tekniği kullanılmıştır. Annelere; hayat tecrübeleri, olaylara karşı bakış açıları, istismar ortaya çıkmadan önceki davranış tarzları, istismar ortaya çıktıktan sonraki davranış tarzları ve reaksiyonları sorulmuştur. Ayrıca annelerin olayı anlatması ve bilgi paylaşımında bulunmaları için cesaretlendirici yaklaşımda bulunmak gerekli olmuştur. Bu araştırma sonucunda; farklı tip aile yapılarının ortaya çıkarttığı, farklı istismar şekilleri, bir veya birden fazla çocuğun, bir

veya birden fazla aile bireyi tarafından istismar edilebildiği, istismarı öğrenen kişilerin çoğunlukla bu olayı gizledikleri, istismara maruz kalanların bu olayı gizledikleri, çevrenin ve yakın akrabaların istismar olayını gizledikleri, annelerin istismarı gerekli mercilere açıklayıp, açıklamama konusunda zor duruma düştükleri ortaya çıkmıştır.

Russel ve Bolen (2000) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, 18 yaş öncesi aile dışı cinsel istismara maruz kalan kızlardan; %15'i yabancılar, %40'ı tanıdık kişiler, %14'ünün aile dostu, %15'inin ise mağdurun dost veya arkadaşı tarafından istismar edildiğini ortaya koymaktadır.

Swanston (2006) tarafından Avustralya'da cinsel istismara uğramış 84 çocuk üzerinde, olaydan 5 yıl geçtikten sonra bir çalışma yapılmıştır. Aynı yaş ve cinsiyette 84 çocuk da kontrol grubunu oluşturmaktadır. Her iki grup; demografik özellikler, aile yapısı ve etkisi, anne akıl sağlığı, suça karışma, alkol ve madde bağımlılığı, yeme problemleri, evden kaçma, intihar girişimi, kendine zarar verme, mutsuzluk, üzüntü, psikolojik destek alma yönlerinden incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, istismara uğrayan çocukların, kontrol grubunda bulunan ve istismara uğramayan çocuklara oranla anlamlı derecede (%81-89 arası) daha fazla istismarın olumsuz etkilerine (psikolojik sorunlar) maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre istismara uğrayan bireyler tüm hayatları boyunca istismarın etkilerini hissetmektedirler.

Kacker, Varaden ve Kumer (2007) Hindistan'da çocuk istismarı alanında yapılan bir çalışmada, 5-12 yaş arasında çocukların %53.22'sinin 1 veya 2 kez cinsel istismar davranışına maruz kaldıkları, istismar alanları olarak sırası ile sokaklar, iş yerleri ve kurumlar olduğu, istismara uğrayanların %50 oranında istismarcıyı tanıdığı belirtilmektedirler.

Foote (2007) tarafından yapılan araştırma, Avustralya Aile Mahkemesi sonuçlarına (dosyalarına) göre, çocukların cinsel istismarını içeren yargılamalar hakkında gerçekleştirilmiştir. Çalışma 1997-2001 yıllarını kapsayan yargılamalardan oluşmaktadır. Araştırma 1995 yılında kabul edilen reform kanunundan sonra 2006 yılındaki yeni düzenleme öncesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 21 adet yargılama dosyası incelenmiştir. 25 aile üyesine yönelik 25 anne, 4 büyükanne suçlaması vardır. Suçlananların 21'i babadır. Araştırma sonucunda, cinsel istismar suçlamaları

dosyalarında, ciddi aile içi şiddet olgusu, çatışma, endişe ve akıl hastalıklarına sebebiyet verecek durumları ortaya koymaktadır.

2.4.1.3. Duygusal İstismar ve İhmal Araştırmaları

A)Yurtiçi Araştırmalar

Taşdelen (1995) tarafından İstanbul'da bulunan ve farklı gelir grubunu yansıttığı düşünülen 3 değişik ilköğretim okulunda öğrenim gören 14 yaş grubu toplam 234 öğrenci üzerinde anne duygusal istismarının ergenler üzerindeki etkisini ölçmek amacı ile gerçekleştirilen bir çalışmada, duygusal algıları yüksek düzeyde bulunan kız ve erkek öğrencilerin, öz kavramlarının düşük, kaygı düzeylerinin yüksek ve davranışsal sorunlarının fazla olduğu görülmüştür.

İşmen ve Aydın (1996) tarafından İstanbul ilinde bulunan bir özel lise ile iki devlet lisesinin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında 392 ergen üzerinde yapılan ve duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisini araştıran bir çalışmada, tek çocukların algıladıkları duygusal istismarın iki veya daha fazla kardeşe sahip çocuklardan daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. 3-4 ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin algıladıkları duygusal istismarın iki kardeşe sahip çocuklardan daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmıştır.

Savi (1999) tarafından Denizli'de bulunan lise 1 ve 2. sınıfa devam eden 15-16 yaş grubu kız ve erkek toplam 166 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen çalışma bulgularına göre, ergenlerin duygusal istismar düzeyleri ile benlik algıları arasında ters orantılı ilişki olduğu görülmüştür. Duygusal istismar düzeyi arttıkça, benlik algısı azalmaktadır. Ayrıca duygusal istismar düzeyi ile kaygı düzeyi arasında doğru orantı olduğu, duygusal istismar arttıkça kaygı düzeyinin arttığı görülmüştür.

B)Yurtdışı Araştırmalar

Srinivasan ve Raman (1987) ailelerinden ayrı yaşayan 5-15 yaş arası çocuklarda ciddi psiko-patolojik bulgulara rastlamışlardır. Anne ve babaların ayrı olmasının

(boşanma, ölüm, geçimsizlik vb.) çocuklarda duygusal istismara neden olduğu görülmüştür.

Rich, Gingerich ve Rosen (1997) tarafından kolej öğrencilerine yönelik olarak gerçekleştirilen ve duygusal istismarın psikopatolojik ilişkisinin değerlendirildiği çalışmada, duygusal istismarın etkilerinin uzun süre devam etmekte olduğu ve çocuğun sağlıklı gelişimini uzun süreli olarak etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Browne'nun (1997) Yunanistan'da 197 fiziksel ve duygusal istismara uğramış çocuk üzerinde yaptığı çalışmada, çocukların %64'ünün erkek çocuklardan oluştuğu görülmüştür.

Dinwiddie, Heath, Dunne, Bucholz, Madden, Slutske ve ark. (2000) Avusturalya'da kadın ve erkek ikizler üzerinde yaptıkları çalışmada, ikizlerden cinsel istismara uğrayanların, uğramayanlara oranla daha fazla patoloji gösterdiklerini ve erkeklerde cinsel istismara uğrama ile intihar düşünceleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kacker, Varaden ve Kumer (2007) tarafından Hindistan'da gerçekleştirilen çalışmada her iki çocuktan birisinin duygusal istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Duygusal istismar oranın erkek ve kızlarda aynı oranda gerçekleştiği tespit edilen bu çalışmaya göre istismar büyük oranda (%83) aile bireyleri tarafından gerçekleşmekle birlikte, kızların (%48) oranda "-keşke erkek olarak dünyaya gelseydik", şeklinde kendilerine uygulanan duygusal istismarı anlatmışlardır.

2.4.2. Aile Eğitim Programı Araştırmaları

a)Yurtiçi Araştırmalar

Bergman (1990) tarafından üç-altı yaş grubunda çocuğu olan anne babalara yönelik eğitim programı geliştirilmek amacı ile İstanbul ilinde ikamet eden 40 anne ve 40 baba seçilmiştir. Bu anne ve babaların yarısı sosyo ekonomik düzeyi yüksek, diğer yarısı da düşük ilçelerden seçilmiştir. Araştırma sonucunda düşük sosyo ekonomik ve eğitim seviyesinde bulunan anne ve babaların, çocuklarını yetiştirmekte kendilerini daha "yetersiz" hissettikleri görülmüştür. Çalışma üç-altı yaş grubunda çocuğu olan anne babalara yönelik eğitim programı geliştirilmesi için ilk verilerin toplanması amacı ile yapılmıştır.

Ömeroğlu (1992) tarafından üç yıl süreli Ankara'da yapılan bir çalışmada, aynı yerleşim bölgesi içerisinde doğan, ilk yıl 60 bebek ve sonraki diğer yıl 48 bebek deney ve kontrol grubu olarak ayrılmıştır. Hem deney hem de kontrol grubunda ikinci ve üçüncü yılın başında ve sonunda Ev Ortamını Değerlendirme Ölçeği, Denver Gelişimsel Tarama Testi, Seatle Gelişim Değerlendirme Ölçeği ve Reel Dil Gelişim Testi ön ve son test olarak uygulanmıştır. Deney grubunda çocukların tüm gelişim alanlarını desteklemek amacı ile etkinlikler oyun şeklinde hazırlanmış ve bu etkinlikler ev ziyaretleri yolu ile anne babalara anlatılmıştır.Etkinlik kartları anne babalara bırakılmış ve uygulamaları istenmiştir.Ev ziyaretleri haftada bir yarım gün olarak düzenlenmiştir ve her hafta yeni bir gelişimsel oyun kartı anne babaya bırakılmıştır. Araştırmanın sonucunda ev merkezli 0-3 yaş erken çocukluk eğitiminin çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Ayçiçeği (1993) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, anne eğitim programının etkilerini ve programın annelerin çocukları ile olan ilişkilerinde daha modern bir bakış açısı kazanmasında etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın örneklemini alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne eğitim programına katılan 60 anne ve eğitime katılmayan orta sosyo-ekonomik düzeydeki 60 anne oluşturmuştur. Üç grup ideal anne davranışı ölçeğinin üç alt ölçeğine göre, aktüel anne davranışının üç alt ölçeğine göre, cinsiyet rolü ölçeğinin dört alt ölçeğine göre ve

kadının aile içi statüsü ölçeğinin üç alt ölçeğine göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre anne eğitim programına katılan anneler kadınlığın eşitliği, karar verme güçleri ve eşleriyle iletişimlerinde olumlu gelişmeler saptanmıştır.

Bekman (1996-1999) araştırmasında Anne-Çocuk Eğitim Programının çocukların okul başarısı üzerinde kısa ve uzun süreli etkilerini incelemiştir. Araştırmada 102 deney,115 kontrol grubu olmak üzere toplam 217 anne-çocuk ikilisi ile çalışılmıştır. Deney grubundaki ailelere 25 haftalık Zihinsel Eğitim Programı,Anne Destek Programı ve Üreme Sağlığı Programından oluşan Anne Çocuk Eğitimi uygulanmıştır.Araştırma Ege,Trakya,Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu illerinden 16 program grubundan toplanmıştır.Programın sonucunda deney ve kontrol grubundaki annelerin çocukların okul öncesi sözel ve sayısal becerilerinde değişim puanları karşılaştırıldığında hem okul öncesi sözel ve sayısal becerilerinde önemli bir yükselme görülmüştür.Programa katılan katılmayan çocuklar karşılaştırıldığında programın çocukların zihinsel gelişiminde sözel ve sayısal becerilerini geliştirmede kısa süreli,daha iyi geçme notu, daha erken okumayı öğrenme, daha iyi sözel ve sayısal beceriler kazanma ve öğretmenleri tarafından okula hazır ve başarılı olarak algılanma seviyesi yüksek bulunmuştur.

Turan, Şahin, Turla ve Can (1997) tarafından Ankara'da alt- sosyo ekonomik düzeyde bulunan bölgelerde (gecekondu bölgesi) 228 anne ve annelere ait 0-4 yaş çocukları üzerinde gerçekleştirdikleri anne eğitim programı çalışmasında, deney grubunda eğitim programı uygulanan annelerde, uygulanmayan kontrol grubu annelere oranla, puanlar yüksek olarak bulunmuş ve düzenlenen anne eğitimi programının etkili olduğu görülmüştür.

Unutkan (1998) tarafından deneysel olarak, 30 çocuk ve ailesi üzerinde 5 haftalık aile eğitim programı çalışmasında, "5-6 yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programının" 5 alt boyutu ile ilgili (saldırganlık, paylaşma-yardımlaşma-işbirliği, nezaket kuralları, sıra bekleme-başladığı işi bitirme ve karar verme-sorumluluk) olarak etkili olduğu ve okul programlarının çocuğun sosyalleşmesinde tek başına yeterli olmadığı görülmüştür.

Temel (1998) tarafından, Anne Eğitim Programının ailelerin tutumları üzerindeki etkisini incelemek amacı ile gerçekleştirilen çalışmada, birinci gruba 0–3 yaş çocuğa sahip 31'i deney, 29'u kontrol grubu toplam 60 anne; ikinci gruba ise, 40 deney, 40 kontrol olmak üzere 80 anne katılım sağlamıştır. Deney grubuna 15 hafta boyunca Anne Eğitim Programı ve Gelişimsel Eğitim Programı uygulanmıştır. Gruplara, Aile tutum Ölçeği (PARİ) uygulanmış ve sonuçta deney grubunda ön test son test arasında olumlu gelişmeler görülmüştür.

Sarı (1999) engelli çocuğu olan ailelere verilecek olan Aile Eğitim programının aileler üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında, ailelerin engelli çocuklarına karşı tavır, düşünce ve tutumlarındaki değişiklikleri ölçmek amacı ile araştırmasını 41 denek üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmaya 1998-1999 öğretim yılında Konya il merkezindeki Utku Özürlü Çocuklar Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi'ndeki öğrencilerin anne babalarından 21'i deney grubuna, 20'si kontrol grubuna alınmıştır. Deney grubundaki engelli çocukların anne babalarına 8 hafta süren Aile Eğitim Programı verilmiştir.Kontrol grubundaki ailelere ise hiçbir eğitim verilmemiştir.Aile Eğitim Programı'nın etkisini ölçmek amacı ile deney ve kontrol grubundaki çocukların ailelerine ön test ve son test olarak Engelli Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği uygulanmıştır.Araştırmanın sonucuna göre Aile Eğitim Programının deney grubundaki anne babaların çocuklarına yönelik tutumlarına olumlu yönde etkisi olmuştur.

Dardağan (2000) çalışmasında ilköğretim düzeyinde çocuğu olan anne babalara grup halinde uygulanan anne baba çocuk etkileşimine yönelik olarak gerçekleştirilmiş olan sosyal ve akademik becerileri geliştirmeye yönelik eğitim programının etkilerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Fenerbahçe Koleji İlkokulu öğrencilerinin anne babalarından Aile İçi İlişkileri ve Akademik Becerileri Geliştirme Programına katılmaya gönüllü olan dört anne ve dört baba oluşturmuştur. Programa katılan anne babalara haftada 90 dakika olmak üzere toplam altı hafta eğitim verilmiştir.Araştırma verilerini elde etmek amacı ile Willcoxon Eşleştirilmiş Çiftler İşaretlenmiş Sayıları Testi kullanılmıştır.Eğitim çalışmasının öncesinde ve sonrasında uygulanan ön test ve son test puanlarına göre eğitime katılan anne babalarda ebeveyn yoğunluğu, ebeveynlerin katılımı ve olumlu geri bildirimi, aile içi etkileşim, disiplin ve itaat alt

boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.Çocukların sosyal ve genel problem çözme becerileri, çocukların duygusal tepkileri ve özgüven düzeyi alt boyutlarında ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Temel ve Aksoy (2000) sıfır-üç yaşındaki çocuklar için ev merkezli eğitim programının etkilerini inceledikleri araştırmada, çalışmaya Yenimahalle ve Altındağ ilçelerinde oturan 89 anne katılmıştır. Annelerin 45'i deney grubuna, 44'ü kontrol grubuna alınmıştır. Deney grubundaki annelere haftada 40 dakika süren dokuz haftalık ev ziyaretleri yapılmıştır. Eğitim programı Anne Eğitim Programı ve Gelişimsel Eğitim programı olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Araştırmanın verileri Ev Gözlem Formu ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda hem deney hem de kontrol grubundaki annelerin puanları yükselmiştir. Ancak deney grubundaki annelerin puanlarının kontrol grubundaki annelere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Cavkaytar (2001) tarafından gerçekleştirilen araştırma kapsamında, zihin engelli üç çocuk ve bu çocukların anneleri ile aile eğitim programı gerçekleştirilmiştir. Programda, aile toplantıları, ev ziyaretleri ve uygulama aşaması yer almaktadır.

Programın Aşamaları:

a) **Aile toplantıları:** Annelerin öz bakım ve ev içi becerilerinin hangilerine gereksinim duydukları tespit edilerek, bu gereksinimlerin öncelik sırası oluşturulmuştur. Ödüller ve öğretim süreci kayıt formu geliştirilmiştir.
b) **Materyal Hazırlama**: Öz bakım ve Ev içi Becerileri Öğretimi El Kitabı uygulaması gerçekleştirilmiştir.
c) **Ev ziyaretleri** : Araştırmacı gözetiminde örnek bir becerinin öğretim uygulaması gerçekleştirilmiştir.
d) **Veri Kayıt Formu Düzenlemek**: Üçer beceri için anneler, veri kayıt formu hazırlamışlardır.

Bu çalışmada, aile eğitim programı uygulanan zihin engelli çocukların, "bağımsızlık düzeyinde" önceden belirlenen becerileri öğrendikleri, izleme sürecinde de bu becerileri gerçekleştirebildikleri görülerek, aile eğitim programının zihin engelli çocukların öz bakım ve ev içi becerilerini öğrenmede etkili olduğu görülmüştür.

Sevinç ve Evirgen tarafından (2003) , İstanbul Küçükçekmece Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi Anaokulu 6 yaş grubuna devam çocukların 37 deney, 37 kontrol toplam 74 anne üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, deney grubuna araştırmacı tarafından literatür taraması yapılarak geliştirilen okul desteklei anne eğitim programı 7 hafta boyunca, haftada 1 gün 2,5 saat olarak uygulanmıştır. Araştırma sonrasında eğitim programına katılan deney grubu anneler ile eğitim programına katılmayan kontrol grubu annelerin Aile Tutum Envanteri Ölçeğinde ön-test ve son-testlerde aldıkları puanlar arasında ki fark anlamlı bulunmuştur.

Kurtulmuş (2003) tarafından Ankara ili Sincan Toplum Merkezinin bulunduğu bölge yaşayan ve 4-6 yaş grubunda çocuğu olan alt sosyo-ekonomik düzeydeki 40 anne araştırma kapsamına alınmıştır. Bu annelerden 20 anne deney grubuna 20 anne ise kontrol grubuna ayrılmıştır. Deney grubuna 7 haftalık anne babaların kullandıkları sözel ve fiziksel disiplin yöntemleri, çocuklara ceza vermeden olumsuz davranışların engellenmesi, kural koyma, çocuğu dinlerken ve çocukla konuşurken anne babaların dikkat etmesi gereken noktalar, kardeşler arası ilişkiler, çocukların duygularını ifade etme yolları gibi konuları içeren anne eğitim programı uygulanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, deney grubundaki anne ve babaların aile ilişkilerini algılamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir gelişme saptanmıştır($p<0.001$). Problem çözme, roller, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve bu altı alt ölçeğin tamamını kapsayan genel işlevler alt ölçeklerinde olumlu gelişmelerin olduğu saptanmıştır ($p>0.001$). Deney grubuna Anne Eğitim Programı verilirken herhangi bir eğitim verilmeyen Kontrol grubundaki anne ve babaların son test puanlarında olumlu yönde bir değişim gözlenmemiştir.

Çabuk, Öncel ve Buldukoğlu (2003) tarafından Antalya' da Akdeniz Üniversitesi, Kent Konseyi ve Dünya Bankası iş birliği ile uyuşturucu madde kullanan çocukların ailelerine yönelik gerçekleştirilen aile eğitim projesi kapsamında, 18 yaşından küçük ve resmi kayıt altında toplam 20 aileye ulaşılmış, bunlardan 12 aile eğitim almayı kabul etmiştir.

01 Haziran – 31 Aralık 2003 tarihleri arasında gerçekleşen aile eğitimi,;

a) Anne babanın madde kullanan çocuklarına nasıl yaklaşacakları,
b) Ailedeki diğer çocuklarını nasıl koruyabilecekleri , konularında aileleri bilinçlendirmeyi hedeflemiştir.

Uygulama sürecinde ailelere grup içi etkileşim, madde bağımlılığı ve toplum kaynaklarının kullanımı konusunda eğitim verilmiştir. Anne baba ile birlikte ailede yaşayan diğer çocuklar ile birlikte psiko- drama çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak,

a) Çocuğun madde kullanımında ailelerin de sorumlu olduklarını kabul ettikleri,
b) Sorunları çözmenin mümkün olduğunu ve diğer ailelerden yardım alabileceklerini öğrendiklerini,
c) Çocuğu fiziksel olarak istismar etmenin, çocukları kendilerinden uzaklaştırdığını anladıklarını,
d) Çocuğu reddetmek veya ihmal etmektense, kabul etmenin daha iyi sonuçları olduğunu öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Yeşilyaprak ve Özerk (2006) tarafından "anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları ve bilgi düzeyleri ile 11–18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi" konusunda 360 anne- baba ve 360 ergen olmak üzere 720 kişilik bir grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma gruplarından biri olan anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının temel demografik özellikler ve bazı değişkenler (örneğin çocuk sayısı gibi) ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda anne babalara PARI (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği) uygulanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, anne-babaların PARI değerlendirme ölçeği ortalama puanlarının gerisinde kaldıkları, ağırlıklı olarak koruyucu ve baskıcı tutum en az olarak da demokratik tutum sergiledikleri görülmüştür. Anne babalık bilgisi boyutunda ise; anne babaların Anne-babalık bilgi testi, ABBT' den vasat (orta) sayılabilecek puanlar aldıkları, bilgi kaynakları bakımından da en fazla geleneksel bilgiye daha sonra magazinsel, en az olarak da bilimsel bilgiye sahip oldukları görülmüştür.

Pehlivan (2008) tarafından uygulanan, haftada 2 saat toplam 12 oturumdan oluşan anne eğitim programına başlangıçta 17 anne katılım sağlamıştır. Ancak 6 anne grup sürecinde programdan ayrılmıştır. Grup üyelerinin benlik saygısı, yaşam doyumu, baş etme ve iletişim becerileri konularında ön-test ve son-test ölçümleri yapılmıştır. Araştırma bulguları, uygulanan anne eğitim programının, değişiklik hedeflenen alanlarda anlamlı düzeyde etkili olduğunu göstermiştir.

Gürsoy ve Bıçakçı (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, farklı sosyo ekonomik düzeyde bulunan ve ergenlik döneminde çocuğa sahip ebeveynlerin aile ortamlarını algılamalarının öğrenim durumuna, çocuğun cinsiyetine ve sahip oldukları çocuk sayısına göre farklılık yaratıp yaratmadığı ve anne ile babanın, aile ortamlarını algılamaları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla planlanmıştır. Çalışmaya 15-18 yaş grubunda farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan, liseye devam eden çocukların ebeveynleri dahil edilmiştir. Bu araştırmada ailelerin kendileri ve çocukları hakkında bilgi edinmek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan "Genel Bilgi Formu" ve aile ortamlarını algılamalarını değerlendirmek amacıyla Moss (1974) tarafından geliştirilen ve Usluer tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Aile Ortam Ölçeği" kullanılmıştır. Aile ortamı ölçeği birlik beraberlik ve denetim olmak üzere iki alt bölümden oluşmaktadır. Elde edilen veriler "Varyans Analizi" ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda anne-baba öğreniminin aile ortamı puanlarında farklılık yarattığı belirlenmiştir. Çocuk sayısının anne aile ortamı puanlarında farklılık yarattığı gözlenirken, baba aile ortamı puanlarında farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Çocuğun cinsiyetinin de anne-baba aile ortamını algılama puanlarında farklılık yaratmadığı ortaya konulmuştur. Ayrıca anne ile babaların aile ortamını algılamaları arasında ilişki bulunmadığı belirlenmiştir.

b) Yurtdışı Araştırmalar:

Haegert ve Serbin (1983) çocuk eğitimi konusunda eğitim alan ebeveynler ve eğitim almayan ebeveynler arasında karşılaştırma yaptıkları çalışmada gelişim geriliği buluan 39 çocuk ve ailesi katılım sağlamıştır. Aileler çocuklarını evde desteklemek için eğitim almışlardır. Araştırma sonucunda gelişimsel eğitim grubundaki bebeklerin daha fazla beceri kazandıkları ve ebeveynleri diğer gruba göre eğitime daha fazla katıldıkları görülmüştür. Gelişimsel eğitim programına katılan ebeveynler çocukların gelişim alanlarına desteğin önemli olduğunu kavradıklarını belirtmişlerdir.

Pehrson ve Robinson (1990) yaptıkları araştırmada 10 haftalık Ebeveyn Eğitimi Kursu'na katılmanın ebeveynlerin kendilerine güvenlerini, çocuklarının davranışlarının nedenlerini anlamasında, çocuklarına karşı daha anlayışlı olmalarını etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Çalışmaya 38 deney, 38 kontrol grubu ebeveyn olarak

toplam 76 ebeveyn katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak amacı ile ebeveynlere demografik bilgileri toplamak amacı ile anket, Ebeveyn Tutum Anketi ve Ebeveyn Raporu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda Ebeveyn Eğitimi Kurslarının ebeveynlerin kendilerine güvenini arttığı bulunmuştur. Ayrıca kurs ebeveynlerin realist ebeveyn davranış ve tutumlarını arttırmada etkili olmuş, idealist tutumlarını etkilememiştir.

Kanisberg ve Levant (1998) davranışsal beceri ve iletişim becerileri eğitimi grubundan birine katılan ebeveynlerin eğitim sonucundaki tutumlarını ve çocukların benlik kavramlarındaki ve davranışlarındaki değişiklikleri inceledikleri araştırmada, iki deney ve bir kontrol grubu kullanılmıştır. Davranış becerileri grubunda 15 ebeveyn, iletişim becerileri grubunda yedi ebeveyn ve kontrol grubunda 12 ebeveyn yer almıştır. Her iki deney grubuna da sekiz hafta boyunca haftada iki saatlik grup toplantıları şeklinde eğitim verilmiştir. Grup toplantıları sonucunda ebeveynlere evde uygulamaları için etkinlikler verilmiştir ve bunların değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda iletişim becerileri eğitimi alan ebeveynlerin, kontrol grubundaki ebeveynlere göre, çocukları ile daha olumlu iletişim kurdukları saptanmıştır. Her iki deney grubunda çocuklarında benlik kavramlarında eğitim sonucunda olumlu gelişmeler görülmüştür.

Perez ve Paul (2004) tarafından İspanya'da cinsiyet farklılıklarının istismar potansiyeli üzerindeki etkisini ölçme amaçlı toplam 331 anne ve babanın katılım sağladığı araştırmada, yüksek riskli anne ve babalar, düşük riskli anne ve babalar ile empati (duygu paylaşımı) yönünden cinsiyet farklılıkları temel alınarak incelenmişlerdir. Çalışmada Milner Envanteri kullanılmıştır. Ölçek sonuçlarına göre, 19 yüksek riskli (9 baba ve 10 anne) ile 26 düşük riskli (12 baba ve 14 anne) grup içinden seçilmişledir. Grup sosyo-demografik özellikleri göz önüne alınarak istatistiki olarak eşleştirilmiştir. Gruplara Kişilerarası İlişki Ölçeği (1980) ve Aile-Arkadaş Empati Ölçeği (PPES) uygulanmıştır. Sonuç olarak, yüksek riskli anne ve babaların diğer gruba oranla daha "yüksek düzeyde sorunlu" oldukları, çocuklara ve diğer bireylere karşı "empati" yaklaşım değerlerinin de düşük olduğu görülmüştür.

Giallo, Treyvaud, Matthews ve Kienhuis (2010) tarafından Avustralya Viktorya'da, kuzey ve batı Melborne bölgesinde bulunan 21 ilköğretim okulunda, toplam 576 aile üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, ilk öğretime geçiş yapan çocukların ailelerine yönelik, "İlköğretime Geçiş Aile Eğitim Programı- AusParenting in

Schools Transition to Primary School Parent Program" uygulanmıştır. Ailelerden bir bölümü deney grubu (n=10 okul, 286 aile), diğer bölümü ise kontrol grubu (n=11 okul, 290 aile) olarak belirlenmiştir. Programda deney grubunda yer alan ailelere 4 ana başlık altında aile eğitim programı uygulanmıştır. Genel olarak okul oryantasyonu : okul hakkında genel bilgiler, günlük program, kılık-kıyafet, ücretler vb. okul bilgileri, okula başlayan çocuğa yardım teknikleri, çocuğun öğrenmesi ve gelişimi hakkında genel bilgiler ve büyüme sürecinde çocuğun desteklenmesi konularını içeren müfredat uygulanmıştır. Sonuçlar aile eğitim programına katılan ailelerin, katılmayanlara oranla çocuklarını ilköğretime geçiş sürecinde daha fazla destekledikleri yönünde gerçekleştiğini göstermiştir.

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ile "örnekleme" ve "aile eğitim programına" alınan birim ve personelin seçimi ayrıca, uygulanan anket ve ölçek sonucu elde edilen verilerin nasıl çözümlenip, yorumlandığından bahsedilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Çalışmada, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında görev yapan ve 18 yaşından küçük, çocuk sahibi olan, anne-babaların istismar potansiyelleri incelenmiştir. Araştırma, iki aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada, *Genel Tarama Modeli* kullanılmıştır. Genel Tarama Modelinde evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenden seçilecek örneklem üzerinde tarama yapılmaktadır. Bu aşamada, örneklem grubunda yer alan anne-babaların (n=613) istismar potansiyelleri bazı değişkenlere göre incelenmiştir. İkinci aşamada *ön test- son test kontrol gruplu deneysel desen* kullanılmıştır (Karasar,2005, Balcı,2010:241). Ön-test uygulanan ve çocuk istismarı ile ilgili aile eğitim programına katılmaya istekli olduğunu bildiren 10 anne ve 10 babadan oluşturulan deney grubuna (n=20) Emniyet Genel Müdürlüğü, Çocuk Şube Müdürlüğünde haftada 2 ders saat olmak üzere, toplam 8 haftalık "*Çocuk İstismarı İle İlgili Aile Eğitim Programı*" uygulanmıştır. Ayrıca örneklem içerisinden ön-test uygulanan, 10 anne ve 10 babanın katılımı ile kontrol grubu (n=20) oluşturulmuş ve bu gruba, aile eğitim programı uygulanmamıştır.

Araştırmada çocuk istismarını tanımlayıcı, istismar çeşitleri ve etkili ana-baba davranışlarının geliştirilmesine yönelik düzenlenen aile eğitim programının etkililiğinin ölçülmesi hedeflenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1. Evren: Araştırmanın evrenini Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı merkez teşkilatında görev yapan, memur ve amir sınıfından yaklaşık 4.000 personel oluşturmaktadır.

3.2.2. Örnekleme Yöntemi: Araştırmanın örneklemini, merkez teşkilatında faaliyet gösteren 21 adet farklı Daire Başkanlığı birimlerinde çalışan 18 yaşından küçük çocuğa sahip anne-baba personel oluşturmaktadır. Bu birimler ve birimlerde çalışan personel, *basit tesadüfi örnekleme (simple random sampling) metodu* ile örnekleme alınmıştır (Balcı,2010:92). 1000 adet anket, toplam 21 daire başkanlığına resmi yazı ile gönderilmiştir (Ek:C). Anketten geriye %70 oranında (n=643) dönüş olmuştur. Dönüş yapan anketler içerisinden, sonucu etkileyecek kadar eksik veya boş olanlar ayrılarak, toplam 613 adet anket değerlendirilmeye alınmıştır.

Deney ve kontrol grubu oluşturulurken, anketi dolduran anne-babalar (n=613) içerisinden, kişisel bilgi formunda "-aile eğitim programına katılmaya istekli olduğunu" belirten ve "rumuz" ile "dahili irtibat telefon numarasını yazan" 10 anne ve 10 baba deney, 10 anne ve 10 baba da kontrol grubuna "*tabakalı (stratified) örnekleme metodu*" ile seçilmiştir(Balcı, 2010:93). Seçilen personel ile telefon ile irtibat kurulmuş ve olumlu katılım yanıtları alındıktan sonra, aile eğitim onayı ve resmi yazısı (Ek:C) ile ilgili dairelere, katılımcıların isimleri bildirilmiştir.

3.2.2.1. Örneklem Grubu Demografik Özellikleri

Çalışmaya katılanların % 19.4'ü (n=119) kadın ve % 80.6'sı (n=494) erkektir. %7'si (n=43) 21-30 yaş arasında, %72.8'i (n=446) 31-40 yaş arasında, %20.2'si (n=446) 41 ve üzeri yaş grubundadır. Öğrenim durumlarına bakıldığında, %1'inin (n=6) ilköğretim, %14.3'ünün (n=88) lise, %45.7'sinin (n=280) yüksekokul, %33'ünün(n=202) 4 yıllık fakülte ve %6'sının (n=37) lisansüstü veya doktora mezunu olduğu görülmüştür. %39.5'inin (n=242) eşlerinin çalıştığı, %60.5'inin (n=371) ise eşlerinin çalışmadığı belirlenmiştir. Sahip oldukları çocuk sayısı incelendiğinde; 1 çocuğu olanların %31.2 (n=191), 2 çocuğu olanların %51.5 (n=316), 3 ve üzeri çocuğu olanların ise %17.3 (n=106) olduğu görülmüştür. Ankete katılan anne-babalardan %32'sinin (n=196) aile eğitim programına katılmak istediği; %68'inin (n=417) ise, aile eğitim programına katılmak istemediği anlaşılmıştır. alışmaya katılanların birimlere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
Araştırmaya Katılanların Çalıştıkları Birimlere Göre Dağılımı

BİRİMLER/DAİRELER	**SAYI (N)**	**YÜZDE (%)**
SOSYAL HIZMETLER	82	13.4
HABERLEŞME	60	9.8
BILGİ İŞLEM	57	9.3
ASAYİŞ	54	8.8
GÜVENLİK	48	7.8
TERÖRLE MÜCADELE	43	7.0
İKMAL BAKIM	42	6.9
STRATEJI	33	5.4
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ	27	4.4
İDARİ MALİ İŞL	26	4.2
İNTERPOL	22	3.6
PERSONEL	22	3.6
ARSİV. DOKÜMANTASYON	19	3.1
TRAFİK HİZMETLERİ	15	2.4
AKKM	13	2.1
POLİS AKADEMİSİ	11	1.8
EGİTİM	9	1.5
KAÇAKÇILIK VE ORGANİZE SUÇLA MÜCADELE	8	1.3
SAGLIK DAİRE	8	1.3
YABANCILAR, HUDUT-İLTİCA	7	1.1
DIŞ İLİŞKİLER	7	1.1
TOPLAM	**613**	**100**

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, ankete katılanların kişisel özelliklerini belirleyen "Kişisel Bilgi Formu" ve Joel S. Milner (1986) tarafından geliştirilen "Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri"- ÇİPE (Child Abuse Potential Inventory-CAP) kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Ankette, örnekleme alınan, anne ve babaların isim belirtmeden cinsiyeti, yaşı, öğrenim durumu, eşinin çalışma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı ve çocukların yaş ve cinsiyetleri ile ilgili bilgiler ve aile eğitim programına katılmak isteyip, istemedikleri sorusu ile çalıştıkları birimin belirtilmesi istenmektedir.

3.3.2. Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri -ÇİPE

Araştırmada, çocuklara yönelik istismar potansiyellerini belirlemek amacı ile Joel Milner (1986) tarafından, geliştirilen "Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri" (ÇİPE) kullanılmıştır. ÇİPE'nin Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Öner ve Sucuoğlu (1994), öğretmen gruplarına uygulanması ise Pişkin (2003) tarafından yapılmıştır(Kurdoğlu, Uslu, Kapcı ve Kurt, 2008). Literatürde ÇİPE'nin kapsam, yapı ve yordama geçerliğinin yüksek olduğunu gösteren pek çok araştırma vardır (Milner ve ark., 1986; Monroe ve Schellenbach, 1989. Akt. Kutsal, 2004).

Ölçek ilk kez 1976'da Milner tarafından oluşturulmuş, 1983'e kadar geçerlik ve güvenirliğini saptamak amacı ile bir çok çalışma yapılmıştır. ÇİPE'nin güvenirlik çalışması, Milner tarafından Kuder Richardson-20 ve yarıya bölme tekniği (YBT) kullanılarak hesaplanmıştır. Aracın güvenirlik katsayısının temel istismar ölçeği için 0.95-0.97 ve alt ölçekler için 0.54 ile 0.95 arasında değiştiği bulunmuştur (Pişkin,2003).

Ölçek 160 sorudan oluşmaktadır. Sorulara verilen yanıt "Katılıyorum (Agree)" ya da "Katılmıyorum (Disagree)" biçiminde olup kişinin yalnızca bunlardan birini işaretleme hakkı vardır. Önerilen yanıtlama süresi 15-20 dakikadır. Ölçek risk potansiyelini belirlemek için sorular olumlu ve olumsuz olarak gruplandırılmıştır. Bu

soruların hepsi ölçeğin içinde karışık biçimde dağılmış olup, bu değerlendirme yapılan testin güvenirliğini arttırmaktadır (Öner ve Sucuoğlu,1994, Pişkin,2003, Kutsal,2004, Kurdoğlu, Uslu, Kapcı ve Kurt, 2008, Özcan, Üspolat, İpek, 2008).

Milner tarafından ölçek geliştirmek amacı ile 700 den fazla kitap ve makale incelemeye alınarak, istismarcıların genel özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikler sıralandığında;

- Çocuktan, yetişkin davranışları beklemek
- Çocuğun davranışlarından rahatsız olmak
- Bireysel ilişkilerde sorunlar yaşamak
- Dışlanmışlık, yetersizlik ve yalnızlık duygusu
- Kaygılı, öfkeli, bitkin, katı tutum içinde olmak
- Düşüncesiz davranmak
- Geçmiş dönemlerde ihmal edilmiş olmak,
- İstismar edilmiş olmak
- Aile ve arkadaş ilişkilerinde sorunlar yaşamak şeklinde özetlenebilir (Kutsal E, 2004).

Bu ölçek günümüzde Amerika'da fiziksel çocuk istismarını tarama amaçlı kullanılmakta olup, kuşkulu olguların araştırılmasına da yardımcı olmaktadır. Henüz anne baba olmamış ya da gebe olan kişilere bu test uygulanıp bu ölçekte istismar için anlamlı puanlar alan ailelere çocukların izlemi sırasında daha yoğun sosyal ve psikolojik destek verilmektedir.

Milner' ın önerdiği sınır puan 166 olmakla birlikte bu puan, her topluma ve kültüre göre farklılık göstermektedir (Öner ve Sucuoğlu,1994, Pişkin,2003, Kutsal,2004, Kurdoğlu, Uslu, Kapcı ve Kurt, 2008, Özcan, Üspolat, İpek., 2008). Ölçekte yer alan sorulara verilen cevaplara ait puanlar hesaplanırken, her sorunun farklı ağırlık puanı bulunmaktadır. Örneğin üçüncü soruya verilen “katılmıyorum” yanıtının puanı: 1 puan iken; beşinci soruya verilen “katılıyorum” yanıtı, 14 puan olarak hesaplanmaktadır. Bu puanlama çizelgesi, Çocuk İstismarı Potansiyel Envanterinin ekinde yer almaktadır. Anketten elde edilen puanlar, Milner tarafından önerilen sınır puanlar ile karşılaştırılmaktadır. Eğer birey sınır puan ve üzeri bir puan

elde etmiş ise potansiyel olarak "risk" grubunda yer alırken; sınır puanlardan daha aşağı bir puan elde etmiş ise "normal" grupta yer almaktadır.

3.3.2.1. Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri Sınır Puanları

Milner Envanterinde yer alan istismar ve diğer alt ölçeklere ait standart sınır puanlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2
İstismar ve Diğer Alt Ölçeklere Ait Standart Sınır Puanlar

İstismar ve Diğer Alt Ölçekler	***Sınır Puanlar (SP)***
İstismar	**166**
Stres	**152**
Katılık	**30**
Mutsuzluk	**23**
Çocuk ve Kendisiyle İlgili Sorunlar	**11**
Aile ile İlgili Sorunlar	**18**
Başkaları İle Sorunlar	**20**

Çalışmaya katılan bireylerin "İstismar" ve diğer alt ölçek sınır puanları Tablo 2'de yer almaktadır. Buna göre "İstismar" sınır puanı 166, "Stres" sınır puanı 152, "Katılık" sınır puanı 30, "mutsuzluk" sınır puanı 23, "Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar" sınır puanı 11, "Aile ile İlgili Sorunlar" sınır puanı 18 ve "Başkaları ile Sorunlar" sınır puanı 20 olarak belirlenmiştir. Sınır puanların üzerinde puan alan bireyler istismar potansiyeli yüksek "riskli grup" olarak tanımlanırken; sınır puanların altında puan alan bireyler ise, "normal grup" olarak tanımlanmaktadır.

3.3.2.3. Milner Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği ile ilgili Araştırmalar

a)Yurtiçi Çalışmalar

Ülkemizde, Milner tarafından geliştirilen ölçeğin geçerlik çalışması Öner ve Sucuoğlu (1994) tarafından, öğretmen gruplarına uygulanması Pişkin (2003) tarafından,

Türkiye geçerliliği ise Kutsal (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kurtoğlu, Uslu, Kapçı ve Kurt (2008) ise Milner Envanterini, Eğiticilerin Çocuk Örselemesini Değerlendirme Aracı'nın ölçüt geçerliğini değerlendirme amaçlı olarak kullanmışlardır. Bu konudaki yurtiçi çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Öner ve Sucuoğlu (1994) tarafından ÇİPE'nin yapı geçerliği, normal çocuğa sahip anne babalar ile zihinsel özürlü çocuğa sahip anne babaların puanları karşılaştırılarak yapılmıştır. Bu araştırmada normal ve özürlü çocuğa sahip anne babalar arasında bir alt ölçek dışında (aile ile ilgili sorunlar-AİS) 0.5 düzeyinde anlamlı farklar bulunmuştur. Aracın zihinsel özürlü ve normal çocuğa sahip anne babaları ayırt edebildiği görülmüştür.

Pişkin (2003) tarafından Milner Envanteri kullanılarak gerçekleştirilen "Öğretmenlerin Fiziksel Çocuk İstismarı Potansiyellerinin İncelenmesi" çalışmasında, Ankara'da ilk ve orta öğretim okullarında görevli toplam 334 öğretmenin, çocuklara yönelik fiziksel istismar potansiyelleri incelenmiştir. Çalışmada istismar ve alt ölçek puanları ölçülmüştür. Öğretmenlerimizin fiziksel istismar potansiyeli yüksek olarak bulunmuştur. İstismar sınır puanına yakın % 27 olarak görülürken, istismar puanını geçen öğretmenlerin oranı % 18'dir. Öğretmenlerimizin fiziksel istismarın yanında "mutsuzluk" ve "stres" puanlarının da yüksek olduğu dikkati çekmektedir

Kutsal (2004) tarafından gerçekleştirilen "Milner Çocuk İstismarı Potansiyeli Ölçeğinin Türkiye Geçerliliği" çalışmasında, Ankara, İzmir ve Antalya'da fiziksel istismar nedeni ile koruma altına alınan 142 çocuk için form doldurulmuştur. Bu formlarda ailenin sosyo-ekonomik özellikleri, aile yapısı, istismarcı ve istismara uğrayan mağdur çocukların özellikleri belirlenmiştir.

Milner Çocuk İstismarı Potansiyeli Ölçeğinin geçerliliğini kanıtlamak amacı ile MMPI (Minnesota çok yönlü kişilik envanteri) testinin psikopatik sapma alt ölçeği ile korelasyonunu yapmak amacı ile kontrol ve çalışma grubuna uygulanmıştır.

Kurtoğlu, Uslu, Kapcı ve Kurt (2008) Milner Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanterini, Eğiticilerin Çocuk Örselemesini Değerlendirme Aracı'nın ölçüt geçerliğini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

b) Yurtdışı Çalışmalar

Kutsal (2004) tarafından gerçekleştirilen "Milner Çocuk İstismarı Potansiyeli Ölçeğinin Türkiye Geçerliliği" çalışmasında, ölçeğin bir çok ülkede kullanım alanı bulduğu; Şili, Yunanistan ve Arjantin de dahil olmak üzere bir çok ülkede geçerlilik çalışmalarının yapıldığı belirtilmiştir.

1996 yılında Şil'de yapılan geçerlik çalışmasında 67 istismarcı, 67 normal toplam 134 kişiye ölçek uygulanmıştır. Sonuç olarak ölçeğin istismarcı kişiler için ayırt edici özelliğe sahip olduğu, normal grup için ise değerliliğini kaybettiği görülmüştür (Haz ve Ramirez, 1988. Akt:Kutsal; 2004:53)

Chan, Chun, So, Moon Tong ve Ernest (2006) tarafından, Milner Envanterinin faktörel analiz geçerliği (CFA) üzerine, Hong Kong'da 13 çocuk bakım ünitesinden toplam 898 bayan görevliyle birlikte yapılan çalışmada, Milner Envanterine ait 77 maddelik istismar alt ölçeği sonuçlarının hata değeri ($p>0,031$) olarak anlamlı bulunmuştur.Bu sonuçlara göre Milner Envanterinin Hong Kong'da uygulanabilirliği desteklenmektedir.

3.3.2.5. Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanterinin Uygulanması

Araştırmaya Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında görevli değişik birim ve branştan 0-18 yaş aralığında çocuk sahibi olan, polis memurundan, emniyet müdürüne kadar her rütbeden toplam 649 ebeveyn (anne veya baba) katılım sağlamıştır. Araştırmacı tarafından toplam 1000 adet ölçek formu, resmi yazı ile (Ek-B) ilgili birimlere gönderilmiştir. Araştırma ve aile eğitim programı için Genel Müdürlük makamından "Olur" alınmıştır. Ankete 649 kişinin geri dönüş yaptığı görülmüştür. Geri dönüş oranı %70 civarındadır. Geri dönüş yapan anketler incelendiğinde 12 kişinin demografik özelliklerin belirtildiği ilk bölümü eksik veya hiç doldurmadığı; ikinci bölümden ise toplam istismar puanlarını olumsuz olarak etkileyecek ve yeterli ölçmeyi yapamayacak derecede eksik doldurulduğu (10 soru ve üzeri eksik olanlar tez izleme komitesi üyelerinin tavsiyesi ile iptal edilmiştir) gerekçesi ile "istismar potansiyel hesaplamasına" dahil edilmemiştir. Bu şekilde hesaplama harici 36 kişi bulunmaktadır. Geri dönüş yapan 649 kişiden 36 kişinin ölçek hesaplaması iptal edildiğinde genel

değerlendirme grubu olarak geriye 613 kişi kalmıştır. Bu kişilerden ankette belirtilen: "Aile Eğitim Programına Katılmak İster misiniz?" sorusuna "Evet" şeklinde cevap veren istekli 10 anne ve 10 baba olmak üzere, toplam 20 kişiye 8 hafta süren "Aile Eğitim Programı" uygulanmıştır. Deney ve kontrol grupları oluşturulurken, elde edilecek sonuçların güvenirliğinin artması için mümkün olduğunca eşit grup olmasına özen gösterilmiş, bayan ve erkek (anne ve baba) olarak eşit katılım olmasına (10 anne, 10 baba) özellikle dikkat edilmiştir.

Aile eğitim programının hazırlanması ve uygulanmasında alanda uzman 5 akademisyen, 1 sivil toplum kurumu yöneticisi, 1 sosyal hizmet uzmanı ve 2 polis eğitimcisinin, görüşlerinden faydalanılmıştır. Araştırmacı ile birlikte 8 haftalık eğitime, Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli sosyal hizmet uzmanının da katkıları olmuştur.

3.3.3. Araştırmanın Güvenirlik Çalışması

Yapılan çalışmada, ölçeğin güvenirliğini gösteren Cronbach- Alfa katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt ölçekleriyle ilgili güvenirlik katsayılarının ise 0.88 - 0.36 arasında değiştiği görülmüştür.

3.3.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve tabloların oluşturulması amacıyla SPSS (Statistical Package for Social Sciences) version 15 kullanılmıştır. Ölçümle elde edilen sürekli değişkenler (nicel değişkenler), ortalama ve standart sapma, gerekli olduğu durumlarda da (verilerin normal dağılıma uymaması durumunda) ortalama ve standart sapmanın yanı sıra medyanları (ortancaları), 25. ve 75. yüzdelik değerler ile birlikte sunulmuştur. Kategorik değişkenlerin (nitel değişkenler) sunumu için ise frekans ve yüzde değerler kullanılmıştır. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Chi-Square (X^2) testi kullanıldı. Nicel değişkenlerin

karşılaştırılmasında ilk olarak parametrik test koşullarının (normal dağılıma uygunluğun araştırılması) sağlanıp sağlanmadığı araştırıldı. İki grubun karşılaştırılması amacıyla parametrik test koşullarının sağlandığı değişkenler için Student's t testi, parametrik test koşullarının sağlanmadığı durumlarda ise Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Üç ve daha fazla grubun karşılaştırılmasında ise Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon katsayıları incelenmiştir. Deney grubuna uygulanan aile eğitimi programının etkililiğini değerlendirmek amacıyla, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önce ve eğitimden sonraki istismar ve diğer alt ölçek puanlarının analizinde tekrarlı ölçümlerde iki faktörlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır. Bütün istatistiksel analizlerde istatistiksel anlamlılık seviyesi olarak $p<0.05$ değerleri kabul edilmiştir (Büyüköztürk,2007).

Araştırmada deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test uygulaması yapılmıştır. Sonuç olarak;

1- "Milner İstismar Potansiyel Envanteri (CAP)" deney ve kontrol gruplarına ön test olarak uygulanmıştır.

2- Deney grubunu oluşturan ailelere 8 haftalık "Aile Eğitim Programı" uygulanmıştır.

3- Aile eğitimi sonrası "Milner İstismar Potansiyel Envanteri (CAP) deney ve kontrol gruplarına son test olarak tekrar uygulanmıştır.

3.3.8. Aile Eğitim Programı

a) Programın Hedefi

Bu programda genel hedef çocukların ailede, okulda veya çevrede istismar edilmelerine olanak sağlayan etkenler konusunda, ailelerde farkındalık oluşturmak ve program kapsamında verilecek bilgiler ile katılım sağlayan ailelerin bilinç düzeyini arttırmaktır.

b) Programın İçeriği

Çocuk İstismarını konusu tüm yönleri ile ele alınması planlanmıştır. Kavramsal olarak çocuk istismarının tanımı, türleri, istismarın önlenmesinde ana ve babalara düşen sorumluluk ile davranış modelleri, istismarcıların genel karakteristik özellikleri ele alınmıştır.

Ayrıca istismar mağduru çocukların davranış analizi gerçekleştirilerek, istismarın önlenmesine yönelik geliştirilebilecek öneriler ele alınmıştır.

c) Programda İzlenen Yöntem:

Uygulanan program genelden özele yani istismar kavramından, türlerine oradan da istismarcıların özelliklerini öğretecek şekilde bir yöntemde işlenmiştir. Program esnasında etkin öğretim yöntemleri izlenmiştir. Bu yöntemler aşağıda belirtilmektedir (Küçükahmet, 2006):

1- **Anlatım Yöntemi:** Öğretmenin aktif, öğrencilerin dinleyici konumda olduğu klasik yöntemdir : Bu yöntem kavramsal olaral istismar tanımı ve türlerinin anlatımı esnasında kullanılmış, ancak kullanım oranı tüm haftalar boyunca ders saatine oranla %5’ i geçmemiştir.

2- **Soru- Cevap Yöntemi**: Eğiticilerin konuyu daha iyi pekiştirmek ve öğrencilerin bilgi düzeylerini açığa çıkarmak amacı ile sıklıkla başvurdukları bir yöntemdir. Çocuk istismarı konusu içerisinde

kavramsal anlatımdan önce kullanılması bu program için uygun değerlendirilmektedir.

3- **Rol Oynama (Drama) Yöntemi**: Grup önünde fikir, olay ya da sorunların dramatize edilmesi tekniğidir. Çocuk istismarı konusu ile ilintili olarak en çok tercih edilen etkin öğrenme yöntemlerinden başlıcası olarak eğitim programında uygulanmıştır. Örneğin; Duygusal istismarı veya ihmal konusunu anlatırken, kendisine karşı ilgisiz kalınan bir çocuğun hissettikleri bu program kapsamında ele alınmaktadır.

4- **Örnek Olay (case study) İncelenmesi Yöntemi**: Bu yöntem ile gerçek veya hayali bir olay üzerinde grup çalışması yapılır. Düzenlenen aile eğitim programı için daha önceden basında yer alan istismar haberlerinin küpürleri kullanılmıştır. Örneğin; İstanbul Bağcılar'da "100 tane çocuğa tecavüz ettiğini" bildiren bir sanığın basında yer alan ifadelerinden hareketle,

i. Şahsın demografik özelliği
ii. Çocukları kandırma yöntemi
iii. Çocuklara yönelik ilgisi ve yakınlık durumu
iv. Çocukları istismar ettiği mekanlar

konusunda gruplara ayrılarak, olay çalışması yaptırılmıştır.

5- **Grup Tartışması Yöntemi :** Aile Eğitim programı içerisinde en çok kullanılan yöntemlerden birisidir.

Vızıltı Grupları: Belli sayıda kişinin belli bir konu üzerinde tartışma tekniğidir. Vızıltı66; 6 kişinin 6 dakika bir konu üzerinde çalışmasıdır. Bu programda da bu teknik uygulanmıştır.

Beyin Fırtınası Tekniği: Bu teknik 8. haftada "istismarın önlenmesi için aileler ile birlikte geliştirilebilecek stratejiler" konusunda ele alınmıştır.

6- **Yapılandırmacı Yaklaşım Tekniği:** Öğreneni cesaretlendirmesi ve öğreneni aktif hale getirmesi açısından önemli bir tekniktir ve genel olarak tüm haftalarda izlenen metottur.

d) Programın Süresi:

Program 8 haftalık bir aile eğitim programıdır. Haftada bir gün, 2 ders saati olmak üzere toplam 16 ders saati üzerinden uygulanmıştır.

e) Programın Uygulanması

i) Deney Grubu :

Program uygulanan deney grubu, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan her rütbeden, evli ve 18 yaş altı çocuğa sahip anne veya baba olan polis memuru ve amirleri ile diğer resmi olmayan sivil memurlardır. Bu grupta yer alan kişiler, aile eğitim programına katılmaya istekli ancak kontenjan dahilinde programda yer alan eşit sayıda bayan ve erkek memurdan oluşmaktadır. Bu çalışmaya 10 baba ve 10 anne katılımı sağlanmıştır.

ii) Kontrol Grubu :

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan her rütbeden, evli ve 18 yaş altı çocuğa sahip anne veya baba olan ancak aile eğitim programına katılım yapmayan 10 baba ve 10 anneden oluşmaktadır.

f) Eğitim Ortamı:

Çevre bilgi işleme sisteminde girdi kaynağıdır. Görme, işitme, koklama, tatma ve hissetme gibi alıcılar duyusal sistemlerdir. Bunlar, çevre ve organizma arasında fiziksel işbirliği sağlarlar (Subaşı, 1999:27). Fiziksel ortamın sağlıklı düzenlenmesi eğitimin kalitesini ve verimliliğini arttırmaktadır. Bu nedenle:

- Sınıf U düzeni veya yuvarlak masa etrafında yer alacak şekilde düzenlenmiştir.
- Ses ve gürültü konusunda yalıtımlı bir ortam sağlanmıştır.
- Kullanılan malzemelerin ergonomik olmasına özen gösterilmiştir.
- Eğitim ortamının aydınlatma ve ısınma şartları, standartlara uygun olarak düzenlenmiştir.

f) Programda Kullanılan Materyaller :

- Film gösterimi ve power-point sunumu için 1 adet bilgisayar
- Projeksiyon cihazı
- Flip-chart (3 grup için 3 adet)
- Beyaz tahta
- Kalem
- Silgi
- Not defteri
- Makas
- Yapıştırıcı
- Renkli kâğıtlar

Tablo3.**Program Takvimi**
Haftalık Konu Planı

HAFTALAR	***DERS KONULARI***
1.HAFTA	Çocuk İstismarı Nedir? Çocuk İstismarının Türleri Nelerdir?
2.HAFTA	Fiziksel İstismar ve Korunma Yöntemleri Nelerdir? Cinsel İstismar ve Çocuğun Cinsel Eğitiminin Önemi
3.HAFTA	Duygusal İstismar ve İhmal Ekonomik İstismar ve Çocuk İşçiliği
4.HAFTA **4.HAFTA**	İstismarı Önlemede Etkin Anne-Baba Davranışları - Çocukları Dinlemek - Çocuklara Zaman Ayırmak - İyi Model Olmak - Net ve Açık olmak - Pozitif Disiplin Uygulamak - Aile İçerisinde Demokratik Bir Ortam Oluşturmak
5.HAFTA	İstismarcıların Karakteristik Özellikleri
6.HAFTA	İstismara Uğrayan Mağdur Çocukların Davranış Analizi ve İstatistikî Veriler
7.HAFTA	İstismarı Önleme Stratejilerinin Geliştirilmesi için Atılması Gereken Adımlar ve Suç Önleme Teorisinin İncelenmesi
8.HAFTA	Çocuk İstismarını Önlemek İçin Aileler İle Birlikte Geliştirilebilecek Öneriler

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, toplanan verilerin istatistiksel çözümlemeleri sonucu elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgu ve yorumlar iki aşamada sunulmuştur. İlk aşamada, anket uygulanan örneklem grubuna ait bulgular, ikinci aşamada ise deneysel çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilerek, araştırmanın temel amacı doğrultusunda yanıtlanması gereken sorular sıra ile izlenmiştir.

4.1. Örneklem Grubuna Ait Sonuçlar

Anket uygulanan örneklem grubuna ait verilerin değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanan iki başlık altında verilmiştir.

- ✓ Örneklem grubun (n=613) istismar puanlarının değerlendirilmesi
- ✓ Örneklem grubun (n=613) "riskli grup" (n=80) ve "normal grup" (n=533) olarak ayrı ayrı değerlendirilmesi

Tablo 4'de çalışmaya katılan örneklem grubunun "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçeklerden aldıkları puanlar verilmiştir.

Tablo 4
Çalışmaya Katılan Örneklem Grubunun "İstismar Ölçeği" Ve Diğer Alt Ölçek Puanlarından Aldıkları Ortalama ve Standart Sapmaları

	Min-Max	$\overline{X}$	**SS**	**Ortanca**	**Q25**	**Q75**	**SP**
İstismar	0-442	**99.01**	64.55	85	57	120	**166**
Stres	0-259	**40.84**	43.76	29	9	54	**152**
Katılık	0-64	**20.39**	13.09	19	10	29	**30**
Mutsuzluk	0-64	**21.24**	12.22	20	14	29.5	**23**
Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-30	**2.28**	4.56	1	0	1	**11**
Aile ile İlgili Sorunlar	0-43	**5.86**	7.48	6	0	6	**18**
Başkaları ile Sorunlar	**0-32**	**8.40**	**6.05**	**10**	**2**	**11**	**20**

Tablo 4'de çalışmaya katılan tüm bireylerin (n=613) istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Buna göre istismar puanı ortalamasının 99.01, stres puanı ortalamasının 40.84, katılık puanı ortalamasının 20.39, mutsuzluk puanı ortalamasının 21.24, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2.28, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5.86 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8.40 olduğu görülmüştür. Alt ölçek ortalama ve sınır puanlarına bakıldığında "mutsuzluk" ortalama puanının (21.24) sınır puana (23) çok yakın olduğu, diğer ölçek alt ortalama puanlarının sınır puanlardan oldukça aşağıda olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda anne ve babaların, genel olarak "istismar, stres, katılık, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar, aile ile ilgili sorunlar ve başkaları ile sorunlar" puanlarının "sınır puanlarından" oldukça düşük olduğu ve çalışmaya katılan bireylerin genel olarak istismar potansiyel riski taşımadığı, ancak sınır puanı geçmemekle birlikte "mutsuzluk" puanlarının da sınır puana yakın olduğu görülmüştür. Milner Envanterinin riskli gruplara (Örneğin istismarcı olma şüphesi ile polis birimlerine, mahkemelere veya sosyal hizmet birimlerine getirilen kişilere) uygulanması durumunda, puan ortalamalarının daha yüksek olarak çıkması beklenmektedir. Merkez teşkilatında görevli anne ve babaların, gerek hizmet içi eğitimlerde, gerekse mesleki eğitim dönemleri içerisinde, iletişim, halkla ilişkiler, stres yönetimi, kriz yönetimi..vb dersler, kurslar, seminerler ve eğitimler aldığı göz önüne alındığında, risk potansiyel ortalamalarının düşük olması normal karşılanabilir. Ayrıca merkez teşkilatında görevli polislerin, taşra teşkilatında görevli polisler gibi ağır şartlar altında (sürekli, ani ve gece görevleri, ölüm ve yaralama risk etmenleri ..vb.) görev yapmaması ve düzenli mesai (09.00-18.00 arası çalışma ve hafta sonu tatil imkanı) da stres puanlarının düşük elde edilmesini ve risk grubu içerisinde yer alınmamasında etkili olmuş olabilir.

Tablo 5'de çalışmaya katılan anne-babaların "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanları verilmiştir.

Tablo 5
Anne-Babaların "İstismar Ölçeği" ve Diğer Alt Ölçek Puanlarının Dağılımı

Cinsiyet	İstismar ve Diğer Alt Ölçekler	Min-Max	$\bar{X}$	SS	Ortanca	Q25	Q75	Sınır Puan
ANNE	**İstismar**	14-364	**95.55**	60.46	86.00	57.00	114.0	**166**
	Stres	0-234	**37.36**	41.31	26.00	10.00	49.00	**152**
	Katılık	0-58	**20.46**	12.23	20.00	11.00	28.00	**30**
	Mutsuzluk	0-64	**21.52**	12.36	20.00	14.00	28.00	**23**
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-20	**2.61**	4.40	1.00	.00	2.00	**11**
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-43	**5.43**	7.86	6.00	.00	6.00	**18**
	Başkaları ile Sorunlar	0–23	**8.16**	5.95	10.00	2.00	11.00	**20**
BABA	**İstismar**	0-442	**99,85**	65,53	85,00	56,75	124,25	**166**
	Stres	0-259	**41,68**	44,33	29,00	9,00	55,25	**152**
	Katılık	0-64	**20,38**	13,30	19,00	10,00	29,00	**30**
	Mutsuzluk	0-57	**21,18**	12,20	20,00	14,00	30,00	**23**
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-30	**2,19**	4,60	1,00	,00	1,00	**11**
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-38	**5,96**	7,40	6,00	,00	6,00	**18**
	Başkaları ile Sorunlar	0–32	**8,16**	6,08	10,00	2,00	11,00	**20**

Tablo 5 incelendiğinde, çalışmaya katılan annelerin (n=119) "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 95,55, stres puanı

ortalamasının 37,36, katılık puanı ortalamasının 20,46, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,52, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,61, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,43 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,16 olduğu görülmüştür. Ortalama puanlar incelendiğinde, sınır puanların altında olduğu görülmüştür. İstismar ve "mutsuzluk" dışındaki diğer alt ölçek puanlarının, sınır puanından düşük olduğu görülmekle birlikte, "mutsuzluk" alt ölçek puanının (21,52) sınır puana (23,0) yakın olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan babaların (n=494) "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 99,85, stres puanı ortalamasının 41,68, katılık puanı ortalamasının 20,38, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,18, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,19, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,96 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,16 olduğu görülmüştür. Bu durum çalışmaya katılan anne-babaların genel ortalamalar olarak, istismar ve diğer alt ölçek puanlarını geçmediği görülmekle birlikte, "mutsuzluk" alt ölçek puanlarının sınır puanlara çok yakın olduğu görülmüştür. Bu durum, emniyet örgütünde görevli anne-babaların çalışma koşulları, iş doyumu ve iş tatmini, aile ve çocuk ilişkilerinde yaşadıkları olumsuzlukların sonucu olarak görülebilir.

Tablo 5'de yer alan istismar potansiyeli puanları, cinsiyet durumuna göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Anne ve baba istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Annelerin istismar potansiyel puanları içerisinde yer alan "istismar" ve "stres" puanlarının, babaların ortalama puanlarına göre daha düşük olduğu,

c) Anne ve babaların mutsuzluk puanlarının, sınır puana yakın olduğu görülmüştür.

Bu durumda anne ve babaların istismar puan ortalamaları sınır puanlardan daha düşük elde edilmiş olmasına rağmen annelerin, babalara oranla "istismar" ve "stres" ile ilgili olarak, babalara göre daha az risk potansiyeline sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 6'da çalışmaya katılan anne-babaların "istismar" ve diğer alt ölçek puanlarının yaş gruplarına göre dağılımı incelenmiştir.

Tablo 6
Anne-Babaların "İstismar" Ve Diğer Alt Ölçek Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	İstismar ve Diğer Alt Ölçekler	Min-Max	$\bar{X}$	SS	Ortanca	Q25	Q75	Sınır Puan
21-30 YAŞ	**İstismar**	5-307	100,37	69,53	84,00	49,00	129,0	166
	Stres	0-166	41,56	42,95	29,00	5,00	54,00	152
	Katılık	2-52	19,63	12,71	15,00	10,00	29,00	30
	Mutsuzluk	0-53	21,44	15,11	19,00	6,00	33,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-20	3,07	5,25	1,00	,00	2,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-26	5,72	7,43	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–22	8,95	5,52	10,00	3,00	11,00	20
31-40 YAŞ	**İstismar**	0-442	100,61	65,81	87,00	58,00	121,75	166
	Stres	0-259	41,40	44,13	29,00	9,00	56,25	152
	Katılık	0-64	20,85	13,16	20,00	10,75	29,00	30
	Mutsuzluk	0-64	21,16	12,02	20,00	14,00	29,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-30	2,53	4,92	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-43	6,27	7,97	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–32	8,39	6,16	10,00	2,00	11,00	20

41 VE ÜZERİ YAŞ	**İstismar**	8-291	92,82	58,00	78,50	53,00	115,75	166
	Stres	0-209	38,60	43,00	27,50	9,00	50,00	152
	Katılık	0-57	19,03	12,98	16,50	10,00	27,00	30
	Mutsuzluk	0-52	21,48	11,93	19,00	14,00	28,75	23
	Çocuk ve kendi İlgili Sorunlar	0-12	1,07	2,16	,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-25	4,41	5,24	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–23	8,23	5,85	10,00	2,00	11,00	20

Tablo 6 incelendiğinde, çalışmaya katılan 21-30 yaş grubu bireylerin (n=43) "istismar" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 100,37, stres puanı ortalamasının 41,56, katılık puanı ortalamasının 19,63, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,44, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 3,07, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,72 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,95 olduğu görülmüştür.

31-40 yaş grubu bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 100,61, stres puanı ortalamasının 41,40, katılık puanı ortalamasının 20,85, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,16, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,53, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,27 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,39 olduğu görülmüştür.

"41 yaş ve üzeri" yaş grubu bireylerin, "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 92,82, stres puanı ortalamasının 38,60, katılık puanı ortalamasının 19,03, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,48, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,07, aile ile ilgili sorunlar puanı

ortalamasının 4,41 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,23 olduğu görülmüştür.

Tablo 6'da yer alan istismar potansiyel puanlarının, yaş durumuna göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm yaş aralığı gruplarının istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu,

b) 21-30 ve 31-40 yaş grubu ortalama puanlarının 41 ve üzeri yaş aralığı ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bu sonuç anne ve babaların 41 ve üzeri yaş aralığında, çocuklarını daha az istismar etme eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Genç yaş, çocuk terbiye ve eğitiminde deneyim kazanım dönemi iken, 41 yaş ve üzeri ise anne ve babaların olgunluk dönemini oluşturmaktadır. Emniyet teşkilatında görevli anne ve babaların çocuk eğitimi konusunda olgunluk yaşı olan 41 ve üzeri yaş grubunda istismar potansiyel puanlarının düşük çıktığı görülmüştür. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından Görmez ve ark. (1997) ülke genelinde şiddet ile ilgili yaptırılan çalışma sonuçlarına göre, yaş ile birlikte şiddet uygulama eğiliminin de azaldığına dair bulgular, araştırmada elde edilen sonucu desteklemektedir.

Tablo 7'de Çalışmaya Katılan Bireylerin Öğrenim Durumuna Göre "İstismar Ölçeği" Ve Diğer Alt Ölçek Puanları verilmiştir.

Tablo 7
Anne Babaların Öğrenim Durumuna Göre "İstismar Ölçeği" Ve Diğer Alt Ölçek Puanları

ÖĞRENİM DURUMU	İstismar ve Diğ. Alt Ölçek.	Min-Max	$\overline{X}$	SS	Ortanca	Q25	Q75	Sınır Puan
İLKÖĞRETİM	**İstismar**	34-155	80,83	51,53	60,00	38,50	140,75	166
	Stres	1-54	21,00	19,92	18,00	2,50	37,50	152
	Katılık	0-51	20,67	18,93	18,00	3,00	37,50	30
	Mutsuzluk	5-40	25,67	15,63	30,00	8,75	39,25	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-11	3,67	5,32	,50	,00	10,25	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-19	4,17	7,65	,00	,00	9,25	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–17	5,67	6,53	2,50	1,50	11,75	20
LİSE-POLİS OKULU	**İstismar**	0-406	110,14	65,75	96,50	67,50	137,75	166
	Stres	0-232	47,83	47,86	37,00	14,00	67,50	152
	Katılık	0-58	25,94	14,09	27,00	14,00	35,00	30
	Mutsuzluk	0-50	20,16	11,65	20,00	11,75	27,75	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-17	1,94	3,69	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-38	5,16	6,74	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–32	9,10	7,01	10,00	2,00	11,00	20
2 YILLIK YÜKSEK OKUL-	**İstismar**	4-442	97,18	68,48	82,50	51,00	118,0	166
	Stres	0-259	40,54	45,18	28,50	8,25	52,75	152
	Katılık	0-64	18,58	13,03	17,00	9,00	27,00	30

POLİS MESLEK Y.O	**Mutsuzluk**	0-64	21,15	12,20	19,00	14,00	30,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-29	2,29	4,51	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-43	6,21	8,21	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–24	8,40	6,27	10,00	2,00	11,00	20
FAKÜLTE-POLİS AKADEMİSİ	**İstismar**	5-357	97,70	60,98	85,00	57,00	124,25	166
	Stres	0-233	39,89	41,84	27,00	9,00	52,50	152
	Katılık	0-54	19,60	12,11	18,00	11,00	27,25	30
	Mutsuzluk	0-56	21,63	12,81	19,00	14,00	30,25	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-30	2,51	5,20	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-38	5,89	6,79	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–24	8,18	5,41	10,00	2,00	11,00	20
YÜK.LİSANS-DOKTORA	**İstismar**	12-260	96,57	50,16	82,00	65,50	112,0	166
	Stres	0-149	34,95	33,95	23,00	8,50	48,00	152
	Katılık	2-45	25,16	11,01	26,00	16,00	34,00	30
	Mutsuzluk	0-41	21,73	9,96	23,00	16,50	27,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-12	1,43	2,67	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-37	4,95	7,07	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0–17	8,35	5,15	10,00	3,00	11,00	20

Tablo 7 incelendiğinde, çalışmaya katılan öğrenim grubu “ilköğretim” (ortaokul dahil) olan bireylerin “istismar ölçeği” ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 80,83, stres puanı ortalamasının 21,00, katılık puanı ortalamasının 20,67, mutsuzluk puanı ortalamasının 25,67, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 3,67, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,17 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 5,67 olduğu görülmüştür.

Öğrenim grubu “Lise” olan bireylerin “istismar ölçeği” ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 110,14, stres puanı ortalamasının 47,83, katılık puanı ortalamasının 25,94, mutsuzluk puanı ortalamasının 20,16, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,94, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,16 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 9,10 olduğu görülmüştür. Öğrenim grubu “Yüksekokul” olan bireylerin “istismar ölçeği” ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,18, stres puanı ortalamasının 40,54, katılık puanı ortalamasının 18,58, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,15, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,29, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,21 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,40 olduğu görülmüştür.

Öğrenim grubu “Fakülte” olan bireylerin “istismar ölçeği” ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,70, stres puanı ortalamasının 39,89, katılık puanı ortalamasının 19,60, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,63, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,51, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,89 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,18 olduğu görülmüştür. Öğrenim grubu “Lisanüstü veya Doktora” olan bireylerin “istismar ölçeği” ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 96,57, stres puanı ortalamasının 34,95, katılık puanı ortalamasının 25,16, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,73, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,43, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,95 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,35 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyeller puanlarının öğrenim durumuna göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm öğrenim aralığı gruplarının istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda, "ilköğretim" istismar puanlarının en düşük (80,83); "lise" istismar puanlarının ise en yüksek (110,14) olduğu görülmüştür.

Tüm örneklem grubu içerisinde (n=613), ilköğretim mezunu sayısının (/n=6) düşük olması ve örneklem sayısı içerisinde (n=613) değerlendirilmeye alınmayacak derecede düşük olduğu görüldüğünden, lise, yüksekokul fakülte ve yüksek lisans mezunları içinde istismar potansiyeli değerlendirildiğinde; en yüksek ortalamanın lise mezunu (X=110,14); en düşük ortalamanın ise lisansüstü veya doktora (X=96,57) grubuna ait olduğu görülmüştür. Bu durumda eğitim durumu yükseldikçe, ortalama puan yönünden, potansiyel risk puanının düşük elde edildiği görülmüştür.

Georgopoulou ve Browne (1997), Erat ve Alparslan (2001), eğitim düzeyinin düşüklüğünün fiziksel istismar için risk etmeni olduğunu vurgulamışlardır (.Akt:Kutsal;2004:40).

Ayrıca eğitim düzeyinin istismar ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalar incelendiğinde; Kutsal'ın (2004) çalışmasında istismarcıların, %31.7'sinin ilköğretim mezunu dahi olmadığı görülmektedir. Kadın istismarcılarda bu oran (ilk öğretim mezunu olmama oranı) %50'nin üzerine çıkmaktadır.

Tablo 8' de çalışmaya katılan bireylerin"eş çalışma" durumuna göre "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanları verilmiştir.

Tablo 8
Anne Babaların "Eşin Çalışmasına" Göre "İstismar Ölçeği" Ve Diğer Alt Ölçek Puanları

Eş Çalışma Durumu	İstismar ve Diğer Alt Ölçekler	Min-Max	$\overline{X}$	SS	Ortanca	Q25	Q75	SP
EŞ ÇALIŞIYOR	**Stres**	4-364	91,07	54,18	81,50	54,75	115,0	166
	Katılık	0-234	34,54	35,85	26,00	8,75	48,25	152
	Mutsuzluk	0-58	20,10	12,58	19,50	10,00	28,25	30
	Çocuk ve kendi İlgili Sorunlar	0-64	20,91	12,11	20,00	13,75	27,00	23
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-27	2,25	4,42	1,00	,00	1,00	11
	Başkaları ile Sorunlar	0-43	5,25	6,88	6,00	,00	6,00	18
	Stres	0-32	8,02	5,94	9,00	2,00	11,00	20
EŞ ÇALIŞMIYOR	**İstismar**	0-442	104,20	70,08	87,00	58,00	131,0	166
	Stres	0-259	44,95	47,83	31,00	10,00	62,00	152
	Katılık	0-64	20,58	13,42	19,00	10,00	29,00	30
	Mutsuzluk	0-57	21,46	12,30	19,00	14,00	30,00	23
	Çocuk ve kendi İlgili Sorunlar	0-30	2,29	4,66	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-38	6,25	7,83	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0-24	8,65	6,12	10,00	2,00	11,00	20

Tablo 8 incelendiğinde, çalışmaya katılan "*Eşi Çalışan*" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 91,07, stres puanı ortalamasının 34,54, katılık puanı ortalamasının 20,10, mutsuzluk puanı ortalamasının 20,91, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,25, aile ile ilgili sorunlar

puanı ortalamasının 5,25 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,02 olduğu görülmüştür.

"*Eşi Çalışmayan*" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 104,20, stres puanı ortalamasının 44,95, katılık puanı ortalamasının 20,58, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,46, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,29, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,25 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,65 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyeller puanlarının eş çalışma durumuna göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm çalışan ve çalışmayan eş gruplarının istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda, "eşi çalışanların" istismar ve diğer tüm alt ölçeklerde düşük, "eşi çalışmayanların" istismar ve diğer alt ölçek puanlarının ise yüksek olduğu görülmüştür.

Elde edilen sonuçlara göre, eşi çalışanların, çalışmayanlara oranla istismar puanlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun iki temel nedeni olabilir.

1- Ekonomik Sebep: Eşin çalışması ile birlikte ailede ekonomik olarak bir rahatlık söz konusu olmaktadır. Ekonomik seviyesi yüksek olan ailelerde istismar oranlarının düşük olduğuna dair literatürde çalışma bulgularına rastlanmaktadır. Bunlardan; Paxson ve Waldfogel (1999,2002) işsizlik ve fakirlik ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Refah seviyesi arttıkça istismar oranınında düşme eğilimi bulunmaktadır (Akt. Currie ve Tekin,2007:9).

Kutsal (2004) tarafından gerçekleşen çalışmada istismar uyguladığı resmi kayıtlara geçen ailelerin düşük sosyo ekonomik aileler olduğu ve %56.3'ünün gecekonduda yaşadığı ve %57.7'sinin ev sahibi olmadığı görülmüştür.

Sedlak ve Broadhurt (1996) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırma sonucuna göre, sosyo-ekonomik seviyesi düşük aileler ile anne veya babanın eşinden ayrı yaşayan ailelerde, istismar oranlarının daha yoğun olarak gerçekleştiği görülmüştür (Akt.Alkon; 2006:3).

Ayrıca düşük sosyo-ekonomik etkenlerin, istismarı oluşturduğunu destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan Oral (1997) fiziksel ve cinsel istismar uygulayanların oranını %56, Browne (1986) ise İngiltere'de bu düzeyi %85 olarak bulmuştur. (Akt.Kutsal;2004:43)

Uçman (1990) çalışan kadınlarda, Nolen-Hoeksema ve arkadaşları düşük sosyo-ekonomik koşullarda yaşayan kadınlarda, Rao ve arkadaşları (1999) akademik açıdan stres altında olan kadınlarda depresyon görülme oranının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Spangler ve Burns ise sadece kadınların değil erkeklerin de hem karşı cinsle ilişkileri hem de profesyonel yaşamları ile ilgili streslerden dolayı depresyon yaşadıklarını ifade etmişlerdir.(Akt.Tuğrul:2004:14)

Dakin ve Wampler (2008) bir çalışmada 51 düşük gelirli, 61 orta gelirli çiftin evlilik hayatında yaşadıkları sorunların ekonomik sorunlar ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmaya göre, düşük gelirli çiftler arasında daha fazla sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar aile içi stres ve şiddet olarak geri dönüş yapabilmektedir (Kurnaz, 2008:187).

Aile ekonomisi bozuk her aile için istismar oranının artacağı düşüncesi geçerli olmamakla birlikte, ekonomik düzeyin etkisinin de göz ardı edilmemesi ve çocuğun gereksinimlerinin ekonomik yönden sorun yaşamayan aileler ile sağlanabileceği de unutulmamalıdır. Polis teşkilatı, ekonomik yönden orta ekonomik seviyede yer almaktadır. Artan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılama zorunluluğu, doğal olarak ailenin geçimini üzerine alan ebeveynleri huzursuz edebilmekte ve "istismar ile stres" seviyelerini arttırtabilmektedir. Eşin çalışması ile birlikte oluşan ekonomik rahatlık, sosyal hayat şartlarına ve stresin azalmasına da dolaylı olarak etki ettiği düşünülmektedir.

2- Çocukla Birlikte Geçirilen Zaman: Araştırma sonucuna etki eden ikinci gerekçe, anne ve babanın çalışması, çocuk ile daha az zaman geçirmelerine neden olabilir. Az geçirilen zaman sürecinde çocuklar da daha az istismar edilmiş olabilir. Ev hanımı olarak tüm gün çocuk ile birlikte zaman geçirmekte olan bir annenin, mesai saatleri dışında çocuk ile birlikte olan anneye oranla, çocuğunu istismar etme potansiyelinin de yüksek olduğu düşünülebilir. Mesai saatleri içinde çocuklarından ayrı olan anne ve babanın, çocuğuna karşı daha hoşgörülü ve çocuğunu istismar edecek davranışlardan uzak kalacağı değerlendirilmektedir. Ancak bu durumda çocuğa karşı istismar riski anne ve baba haricindeki, üçüncü kişilerden (bakıcı, öğretmen..vs) gelebilmektedir. Araştırma konusu dışında olduğu için, üçüncü kişilerin istismarı konusunda literatürde yer alan bulgulara bu çalışmada yer verilmemiştir.

Çocukla sürekli birlikte olmak depresyon riskini arttırabilir. Depresyon ile çocuk yetiştirilmesi arasında ilişki söz konusudur. Aile eğitim programlarında anne-baba agresifliğinin tanınması ve yönetilmesi konusunda düzenlenen eğitimlerde, anne ve babalara çocuk istismarı ve ihmalini önlemeye yönelik bilgiler verilmektedir.

Hoffman, Crnic ve Baker (2006) ebeveyn istismarı ile çocukların duygusal ve davranışsal problemleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar yapmışlardır (Akt.Barth,2009:98).

Çalışanların ailesi ile olan ilişkilerinde yaşadığı sorunlar, gerek sosyal yaşamlarında ve gerekse iş yaşamlarında strese girmelerine neden olabilmektedir. Çalışanlarda strese neden olabilecek en önemli sorunlar şu şekilde sıralanabilir (Soysal,2009:27): Eşin ölümü ve boşanma, çocuklarla olan ilişkiler, eşlerden birinin diğeri üzerinde hakimiyet kurma isteği, taşınma, aile bireylerinin hastalığı vb. olaylar.

Tablo 9’ da çalışmaya katılan anne-babaların çocuk sayısına göre “istismar ölçeği” ve diğer alt ölçek puanları verilmiştir.

Tablo 9
Çalışmaya Katılan Anne-Babaların Çocuk Sayısına Göre "İstismar Ölçeği" Ve Diğer Alt Ölçek Puanları

ÇOCUK SAYISI	İstismar ve Diğer Alt Ölçekler	Min-Max	$\overline{X}$	SS	Ortanca	Q25	Q75	Sınır Puan
BİR ÇOCUK SAHİBİ	**İstismar**	5-378	97,73	59,61	88,00	58,00	124,0	166
	Stres	0-230	38,27	39,28	29,00	10,00	52,00	152
	Katılık	0-57	21,18	13,06	20,00	11,00	31,00	30
	Mutsuzluk	0-56	21,01	12,13	20,00	14,00	28,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-27	2,54	4,65	1,00	,00	2,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-43	6,23	8,19	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0-32	8,50	5,78	10,00	2,00	11,00	20
İKİ ÇOCUK SAHİBİ	***İstismar***	4-406	97,42	64,79	84,00	55,00	117,0	166
	Stres	0-234	40,38	43,88	28,50	8,00	52,75	152
	Katılık	0-59	20,09	13,10	20,00	10,00	28,00	30
	Mutsuzluk	0-64	21,42	12,48	20,00	13,00	30,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-30	2,10	4,45	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-38	5,44	6,96	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0-24	7,97	6,02	10,00	2,00	11,00	20
	İstismar	4-442	106,08	72,12	84,50	58,00	136,25	166

ÜÇ ÇOCUK VE ÜZERİ	***Stres***	0-259	46,86	50,46	30,00	12,00	70,25	152
	Katılık	0-64	19,86	13,17	17,00	11,00	28,00	30
	Mutsuzluk	0-52	21,13	11,71	19,00	14,00	30,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-29	2,31	4,75	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-38	6,42	7,67	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0-24	9,50	6,52	10,00	2,75	14,00	20

Tablo 9 incelendiğinde, çalışmaya katılan "*Bir Çocuğu Olan*" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,73, stres puanı ortalamasının 38,27, katılık puanı ortalamasının 21,18, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,01, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,54, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,23 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,50 olduğu görülmüştür.

"İki Çocuğu Olan" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,42, stres puanı ortalamasının 40,38, katılık puanı ortalamasının 20,09, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,42, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,10, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,44 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 7,97 olduğu görülmüştür.

"Üç ve Üzeri Çocuğu Olan" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 106,08, stres puanı ortalamasının 46,86, katılık puanı ortalamasının 19,86, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,13, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,31, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,42 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 9,50 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyeller puanlarının sahip olunan çocuk sayısına göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm çocuk sayısı grupları istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda,

"Bir ve İki Çocuğu Olanların" istismar ve stres alt ölçek puanlarının düşük, "Üç ve Üzeri Çocuğu Olan" bireylerin istismar, stres ve başkaları ile sorunlar alt ölçek puanlarının ise "Bir ve İki çocuğu olanlara" oranla yüksek olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, 1 ve 2'den fazla çocuk sahibi olmanın anne ve babalarda istismar potansiyellerini arttırdığı görülmüştür. Bir veya iki çocuğa anne ve babanın göstereceği sabır ve ilgi ile üç, dört veya beş çocuğa gösterilecek sabır ve ilgi arasında farklılık olması normal karşılanmalıdır. Elde edilen bulgular da çok çocuk sahibi olmanın istismar potansiyelini arttıracağı görüşünü doğrular niteliktedir. Çok çocuğa sahip aile üyelerinin istismara uğrayan çocuklarında, gelecek dönemde bir takım olumsuz davranış modellerinin oluşması da kaçınılmazdır.Öner ve Sucuoğlu'nun (1994) çalışmasında anne babaların istismar potansiyeli olarak, yaş ve sahip oldukları çocuk sayısı açısından farklılaşmadığı ancak anne babanın eğitim düzeyinin toplam istismar ve alt ölçek puanlarında farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür.

Mommen, Kolko ve Pilkonis (2002) aile içinde fiziksel istismara yol açan saldırganlığın sonuçlarını inceledikleri çalışmalarında, fiziksel istismara maruz kalan çocukların Beck Depresyon Envanterinden almış oldukları puanların, fiziksel istismarla karşılaşmayan çocukların almış oldukları puanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Özmen, 2004:33).

Tablo 10' da çalışmaya katılan bireylerden, "aile eğitim programına katılmak isteme" durumuna göre istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanları verilmiştir.

Tablo 10
"Aile Eğitim Programına Katılmak İsteme" Durumuna Göre İstismar Ölçeği Ve Diğer Alt Ölçek Puanları

EĞİTİME KATILIM İSTEĞİ	İstismar ve Diğer Alt Ölçekler	Min-Max	$\overline{X}$	SS	Ortanca	Q25	Q75	Sınır Puan
KATILMAK İSTİYOR	**İstismar**	12-406	102,56	66,63	87,50	61,25	133,25	166
	Stres	0-234	43,25	45,68	29,00	13,00	58,00	152
	Katılık	0-59	20,12	12,64	19,00	11,00	28,00	30
	Mutsuzluk	0-57	21,80	11,95	20,00	14,00	30,00	23
	Çocuk ve kendisiyle İlgili Sorunlar	0-27	2,52	4,87	1,00	,00	2,00	11
	Aile ile İlgili Sorunlar	0-43	6,03	8,47	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile Sorunlar	0-32	8,85	6,27	10,00	2,00	11,00	20
KATILMAK İSTEMİYOR	**İstismar**	0-442	97,35	63,56	84,00	55,00	117,5	166
	Stres	0-259	39,71	42,84	29,00	8,00	51,50	152
	Katı tutum	0-64	20,52	13,31	19,00	10,00	29,00	30
	Mutsuzluk	0-64	20,99	12,35	19,00	13,50	28,00	23
	Çocuk ve kendi ile sorunlar	0-30	2,16	4,41	1,00	,00	1,00	11
	Aile ile ilgili sorunlar	0-38	5,78	6,98	6,00	,00	6,00	18
	Başkaları ile ilgili sorunlar	0-24	8,19	5,94	10,00	2,00	11,00	20

Tablo 10 incelendiğinde, çalışmaya katılan bireylerden “Aile Eğitim Programına Katılmak İsteyenlerin”, istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 102,56, stres puanı ortalamasının 43,25, katılık puanı ortalamasının 20,12, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,80, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,52, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,03 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,85 olduğu görülmüştür.

“Aile Eğitim Programına Katılmak İstemeyenlerin”, istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,35, stres puanı ortalamasının 39,71, katılık puanı ortalamasının 20,52, mutsuzluk puanı ortalamasının 20,99, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,16, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,78 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,19 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyel puanlarının “aile eğitimine katılma isteğine göre” genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm katılma isteği belirten bireylerin istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda, “aile eğitim programına katılmak istemeyenlerin” istismar ve stres alt ölçek puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Kaya ve gültekin (2002) tarafından, ailelerin uygulanan programlara karşı ilgi ve katılımları ve katkılarını ölçmek amacı ile Eskişehir’de 6 okulöncesi eğitim kurumunda 24 anne baba ile bir çalışma yürütülmüştür. Mülakat tekniği kullanılan çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde; ailelerin programlara karşı ilgili, işbirliğine açık ve katılmaya istekli oldukları görülmüştür.

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Emniyet Teşkilatında görevli anne-babaların aile eğitim programlarına katılım isteğinin (196 anne-baba), diğerlerine oranla daha düşük olduğu (417 anne-baba) görülmüştür. Ancak istismar potansiyel puanlarına

göre, aile eğitimine katılmak istemeyenlerin istismar puanlarının düşük çıktığı görülmüştür. Aile eğitimi ve benzeri faaliyetlere katılma ilgisi, bireyin bu tür konulara ilgi ve alaka gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu ilginin doğal sonucu olarak bireylerin, istismar potansiyel puanının düşük olması beklenirken, bu çalışmada elde edilen puanların yüksek olduğu görülmüştür.

4.1.1. "Risk Grubu" İstismar puanlarının Değişkenlere Göre Karşılaştırma Sonuçları

Bu bölümde yer alan tablolarda, istismarı puanı 166 dan fazla olanlar "risk grubu", 166 ve daha az olanlar ise "normal grup" olarak değerlendirmeye alınmıştır. Risk grubu ve normal grup, değişkenlere göre istismar ve diğer alt boyutlar (stres, katı tutum, mutsuzluk, çocuk ve kendi ile sorun, aile ile sorun ve başkaları ile sorun) yönü ile değerlendirilmiştir.

Tablo 11'de Milner Envanteri istismar puanı 166 ve üzeri olan "risk grubu" ve 166 puandan az olan "normal grup" bireylerinin genel puanları verilmiştir.

Tablo 11
Risk Grubu Ve Normal Grup Bireylerinin Genel Puanları

		Sayı	Min	Max	$\bar{X}$	SS	Ortanca	Per 25	Per 75
Risk Grubu	**İstismar**	80	167,00	442,00	**229,88**	56,77	211,50	189,25	262,25
	Stres	80	49,00	259,00	**130,24**	44,41	123,00	97,25	152,25
	Katı tutum	80	6,00	64,00	**31,04**	14,32	28,00	19,25	42,00
	Mutsuzluk	80	,00	53,00	**31,99**	12,23	33,00	22,25	43,00
	Çocuk ve kendi ile sorunlar	80	,00	30,00	**6,76**	8,21	2,50	1,00	11,75
	Aile ile ilgili sorunlar	80	,00	38,00	**14,19**	11,73	9,50	6,00	19,00
	Başkaları ile ilgili sorunlar	80	1,00	24,00	**15,66**	5,45	16,00	11,00	21,00
Normal Grup	**İstismar**	533	,00	165,00	**79,37**	36,78	78,00	51,00	103,50
	Stres	533	,00	106,00	**27,43**	22,99	23,00	7,00	41,00
	Katı tutum	533	,00	58,00	**18,80**	12,13	18,00	10,00	28,00
	Mutsuzluk	533	,00	64,00	**19,63**	11,39	19,00	13,00	27,00
	Çocuk ve kendi ile sorunlar	533	,00	20,00	**1,60**	3,24	,00	,00	1,00
	Aile ile ilgili sorunlar	533	,00	43,00	**4,61**	5,66	6,00	,00	6,00
	Başkaları ile ilgili sorunlar	533	,00	32,00	**7,31**	5,35	9,00	2,00	10,00

Tablo 11 incelendiğinde, 613 bireyden 80'i potansiyel istismar puanı üzeri puan aldığı için "risk grubu" ve 533 birey de sınır puan olan 166'dan düşük puan aldığı için "normal grup" olarak değerlendirilmiştir.

Risk grubunun "istismar" alt ölçek puan ortalaması 229,88, stres puanı ortalamasının 130,24**,** katılık puanı ortalamasının 31,04, mutsuzluk puanı ortalamasının 31,99**,** çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,76, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 14,19 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 15,66 olduğu görülmüştür.

Normal Grubun "istismar" alt ölçek puan ortalaması 79,37, stres puanı ortalamasının 27,43**,** katılık puanı ortalamasının 18,80, mutsuzluk puanı ortalamasının 19,63**,** çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,60, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,61 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 7,31 olduğu görülmüştür.

Genel olarak Tablo 11 değerlendirildiğinde; risk grubunda yer alan;

a) "istismar" alt ölçek puan ortalamasının,
b) "Katılık" puan ortalaması,
c) "Mutsuzluk" puan ortalamasının,

sınır puanlardan yüksek olduğu, ancak diğer alt ölçek puanlarının (çocuk ve kendisi ile ilgili sorunlar, aile ile ilgili sorunlar, başkaları ile sorunlar), sınır puanlardan düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanında normal grubun istismar ve tüm diğer alt ölçek puanlarının sınır puanlardan düşük olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre, anne veya babalar istismar, katılık ve mutsuzluk puan yönü ile potansiyel risk grubu içinde yer almakla birlikte; stres, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar, aile ile ilgili sorunlar ve başkaları ile ilgili sorunlar alt ölçek puanlarının sınır puanını aşmadığı görülmektedir. Bu durum, Milner Çocuk İstismarı Envanterinin alt boyutlarından istismar, katılık ve mutsuzluk puanlarının birbirleri ile ilişkili sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu tür ilişkileri ortaya koyan çalışmalar ileri aşamada istatiksel sonuçları ile birlikte yer almaktadır.

Deblinger (1989) ile Claussen ve Crittenden (1991) post travmatik stres sendromu ile çocukluk dönemi istismarı arasında yüksek düzeyde ilişkinin var olduğuna ilişkin çalışmaları bulunmaktadır. (Akt. Currie ve Tekin,2007:9).

Fergusson ve Lynskey (1997) 18 yasındaki 1025 genç üzerinde araştırma yapmışlar ve sonuçta fiziksel istismara daha fazla maruz kalan bireylerdeki psikiyatrik bozukluk oranının orta düzeyde ya da hiç bir fiziksel istismar yaşantısı olmayan bireylerden daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır(Akt:Gündüz ve Gökçakan, 2004:30).

Gündüz ve Gökçakan (2004) tarafından Mersin Üniversitesinin çeşitli bölümlerine devam eden 399 öğrencilere yönelik yapılan çalışmada, çocukluğunda fiziksel istismara uğramış öğrencilerin problem çözme becerilerine yönelik algılarının yetersiz olduğu görülmüştür.

Bir çok bilimsel çalışma, akut ya da kronik stresin, ciddi sağlık problemlerine sebebiyet verdiğini ortaya koymuştur. Sosyal Psikolojik Nesil Teorisi (Social-Psychological Strain Theory) akut stres kaynağı olarak istismara odaklanmaktadır (Currie ve Tekin, 2007:4).

İstismar ile stres arasındaki ilişki bulunmaktadır. Yüksek tansiyon, migren, mide rahatsızlıkları, asabiyet, depresyon ve panik atak davranış bozukluklarının tümü stres ile bağlantılıdır (Lazarus,A. ve Lazarus, C.,2005:98)

Tablo 12'de örneklem grubu içerisinde yer alan, normal grup ve istismar grubunda yer alan bireylerinin cinsiyete göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 12
Risk Grubunda Olan ve Olmayan Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	**Normal**		**Risk**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Kadın	108	90.8	11	9.2	119	100.0
Erkek	425	86.0	69	14.0	494	100.0
Toplam	533	86.9	80	13.1	613	100.0

($X^2 = 1.886$; $p = 0.170$)

Tablo 12 incelendiğinde, kadınların %9.2'si (n=11) risk grubunda yer alırken, erkeklerde bu oran % 14.0 (n=69) olmuştur. Cinsiyet gruplarına göre bireylerin normal ya da risk grubunda yer almasına göre yapılan ki-kare analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Bireylerin normal veya risk grubunda yer alması cinsiyet gruplarından bağımsızdır. Ancak, risk grubu içerisinde yüzdesel olarak erkeklerin (%14), kadınlara oranla (%9.2) daha yüksek yüzdeye sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuç, erkeklerin istismar potansiyelinin kadınlara oranla daha fazla olabileceği görüşünü ortaya koymaktadır.

Erat ve Alparslan (1994) ile Bilir, Arı ve Dönmez (1986) tarafından yapılan bir araştırmada annelerin babalara oranla daha fazla fiziksel istismara başvurdukları anlaşılmakla birlikte, babaların istismar etkisinin daha şiddetli olduğu ortaya çıkmaktadır (Akt.Kutsal;2004:39).

Babanın istismarı çocukta fizikse (morarma, kırılma ..vb.) etki bırakmaktadır. Babaların annelere oranla daha fazla şiddet uyguladığını araştıran Mackal'ın psikolojik şiddet teorisine göre, acı, başarısızlık ve stres gibi durumlar fiziksel istismar ve şiddet eğilimini arttırmaktadır. Erkekler bayanlara oranla daha fazla acı, başarısızlık ve stres durumları ile karşı karşıya kaldıkları için daha fazla istismar potansiyeline sahip olduklarının, görüldüğü belirtmiştir (Görmez ve diğerleri,1998:35).

Öztürk (2007) ülkemizde gerçekleşen istismar olgusunda babaların, yüksek bir yüzdeyle ilk sırayı almasına karşın, Batı'da istismarcı olarak annenin gösterildiğini vurgulamıştır (Öztürk,2007: 34). Bu görüşün aksine, Mac Kay ve arkadaşlarının ABD'de yaptıkları (1994) bir çalışmada, babaların annelere göre 3 kat daha fazla istismar uyguladıklarını gözlemlemiştir (Kutsal;2004:39). Kutsal'ın (2004) çalışmasında fiziksel istismarcılar içinde erkekler %60.6 oranında olduğu görülmüştür.

Risk grubunun cinsiyetlere göre istismar ve diğer alt ölçeklerden aldıkları puanlara ilişkin bilgiler ve cinsiyet gruplarına göre yapılan karşılaştırma sonuçları Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13
Risk Grubunun Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyetlere Göre Ortalama Ve Standart Sapma Puanları

	ERKEK (n=69)			KADIN (n=11)			U	p
	$\bar{X}$	SS	Ortanca	$\bar{X}$	SS	Ortanca		
İstismar	228,19	56,04	209,00	240,45	62,99	224,00	340.0	0.581
Stres	128,55	44,20	122,00	140,82	46,42	135,00	310.5	0.335
Katı tutum	30,26	14,65	28,00	35,91	11,37	34,00	286.5	0.194
Mutsuzluk	32,38	11,73	35,00	29,55	15,42	27,00	339.0	0.571
Çocuk ve kendi ile sorunlar	7,03	8,54	3,00	5,09	5,74	2,00	354.5	0.724
Aile ile ilgili sorunlar	14,46	11,94	12,00	12,45	10,71	6,00	335.0	0.526
Başkaları ile ilgili sorunlar	15,51	5,57	16,00	16,64	4,78	16,00	352.0	0.699

Tablo 13 incelendiğinde, risk grubunun cinsiyetlere göre istismar ve diğer alt ölçeklerden aldıkları puanlar içerisinde Mann Whitney U testi analiz sonucuna göre, istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 14'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının her bir cinsiyet grubu için korelasyonları yer almaktadır.

Tablo 14
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Korelasyonları

Cinsiyet	Stres	Katı tutum	Mutsuzluk	Çocuk ve kendi sor	Aile ile ilgili sor	Başkaları ile sor.
Erkek	,878(**)	,375(**)	,182	,344(**)	,429(**)	,274(*)
Kadın	,923(**)	,650(*)	,231	-,099	,663(*)	,557

* $p < 0.05$
** $p < 0.01$

Tablo 14 incelendiğinde, erkeklerde istismar puanları ile diğer alt ölçek puanları (mutsuzluk dışında) arasında anlamlı korelasyonların olduğu tespit edilmiştir. Özellikle istismar puanı ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki ($r=0.878$) saptanmış ve bu anlamlı bulunmuştur ($p<0.01$). Erkek grubuna benzer olarak istismar puanı ile

stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki (r=0.923) anne grubunda da görülmüştür (p<0.01).

Anne ve babaların istismar puanları ile ayrıca katı tutum, aile ile ilgili sorunlar puan ortalamaları arasında da bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ancak erkeklerde, kadınlardan farklı olarak, istismar puanı ile çocuk ve kendi ile sorunlar (r=0.344) ve başkaları ile sorunlar (r=0.274) arasında ilişki (p<0.01) söz konusu iken, kadınlarda bu ilişkinin olmadığı görülmüştür. Bu durumda istismar puanı yüksek olan babaların aynı zamanda, annelerden farklı olarak, "çocuk ve kendisi" ve "başkaları ile sorun" yaşama puanlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum babaların, annelere oranla sorunlarını dışa vurma ve sorunlarını başkalarına yansıtma düzeylerinin yüksek olabileceğini göstermektedir.

Tablo 15'de çalışmaya katılan örneklem grubu bireylerin, yaş durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 15
Çalışmaya Katılan Bireylerin Yaş Durumuna Göre, Risk veya Normal Grupta Olmalarının Dağılımları

Yaş Durumu	**Normal**		**Risk**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
21-30	36	83,7	7	16,3	43	100
31-40	386	86,5	60	13,5	446	100
41 ve üzeri	111	89,5	13	10,5	124	100
Toplam	533	86,9	80	13,1	613	100

(X^2 = 1,179; p = 0.555)

Tablo 15 incelendiğinde 21-30 yaş grubu içerisinde 43 bireyin yer aldığı; bu bireylerden %83,7'sinin (n=36) normal, %16,3'ünün (n=7) ise risk grubu içerisinde bulunduğu; 31-40 yaş grubunda 446 bireyin yer aldığı; bu bireylerden % 86,5'inin (n=386) normal, %13,5'inin (n=60) ise risk grubu içerisinde yer aldığı; 41 ve üzeri yaş grubunda 124 bireyin bulunduğu; bunlardan %89,5'inin (n=111) normal, %10,5'inin

(n=13) ise risk grubu içerisinde yer aldığı görülmüştür. Tablo'33 de yer alan arasında yakınlık olduğu ve istatiksel olarak anlamlı bir fark (p>0.05) tespit edilmemiştir.

Tablo 16'da risk grubunun alt ölçek puanlarının yaşlara göre ortalama ve standart sapma puanları yer almaktadır.

Tablo 16

Risk Grubunun Alt Ölçek Puanlarının Yaşlara Göre Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		$\overline{X}$	SS	Ortanca	Ki-kare*	p
İstismar	21-30 (n=7)	**230,57**	43,67	224,00	0,184	0,912
	31-40 (n=60)	**230,95**	61,09	209,50		
	41 ve üzeri (n=13)	**224,54**	43,35	217,00		
Stres	21-30	**122,71**	29,58	112,00	1,231	0,540
	31-40	**128,83**	46,51	123,00		
	41 ve üzeri	**140,77**	41,79	133,00		
Katı Tutum	21-30	**35,00**	9,95	34,00	3,086	0,214
	31-40	**31,73**	14,80	28,00		
	41 ve üzeri	**25,69**	13,43	23,00		
Mutsuzluk	21-30	**35,00**	14,20	40,00	0,463	0,793
	31-40	**31,52**	12,24	33,00		
	41 ve üzeri	**32,54**	11,86	33,00		
Çocuk ve Kendi ile Sorunlar	21-30	**6,57**	6,95	3,00	7,316	**0,026****
	31-40	**8,02**	8,74	5,00		
	41 ve üzeri	**1,08**	1,04	1,00		
Aile ile Sorunlar	21-30	**16,71**	6,24	18,00	3,720	0,156
	31-40	**15,17**	12,67	9,50		
	41 ve üzeri	**8,31**	7,20	6,00		
Başkaları ile Sorunlar	21-30	**14,57**	4,96	16,00	0,413	0,814
	31-40	**15,68**	5,79	16,00		
	41 ve üzeri	**16,15**	4,20	16,00		
	31-40	**473,65**	121,82	434,00		
	41 ve üzeri	**459,54**	87,28	441,00		

* Kruksall Wallis h Testi

Tablo 16 ‘da yer alan risk grubunun alt ölçek puanlarının yaşlara göre ortalama ve standart sapma puanları incelendiğinde, yaş gruplarının istismar ve diğer alt ölçekler içerisinde “çocuk ve kendi ile sorun” haricinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Risk grubunun “çocuk ve kendi ile sorun” alt boyutunda ise yaş aralıkları içerisinde anlamlı fark ($p<0.05$) vardır. 21-30 yaş ortalama puanı 6.57 , 31-40 yaş ortalama puanı 8.02 iken, 41 yaş ve üzeri ortalama puanının 1.08 olduğu görülmüştür.

Bu durum, 41 yaş ve üzeri bireylerin çocuk ve kendileri ile diğer yaş gruplarına göre daha az sorun yaşadıkları veya meslekte geçen sürede kazandıkları deneyim de göz önüne alınarak, karşılaştıkları sorunları çözme becerilerinin daha fazla geliştiğini göstermektedir. Yaşın ilerlemesi ile birlikte sorunları çözme, stresi yönetme becerileri de artmaktadır.

Sarı (2003) tarafından Van Emniyet Müdürlüğü merkez teşkilatında 26 şube müdürlüğü ve 6 polis merkez amirliğinde görev yapan 167 polis üzerinde gerçekleştirilen “poliste stres yönetimi” çalışmasında, meslekte uzun süre görev yapan (16 yıl ve üzeri) polislerin, daha planlı olarak stres yönetimi davranışları sergilediği ve sorunlarını kendi başlarına çözme becerilerini geliştirdiği görülmüştür.

Tablo 17’de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının yaş gruplarına göre korelasyonları yer almaktadır.

Tablo 17
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Korelasyonları

Yaşlar	Stres	Katı Tutum	Mutsuzluk	Çocuk ve kendi sorun	Aile ile ilgili Sorun	Başkaları ile Sorun
21-30	,939(**)	,487	,542	-,016	,215	,430
31-40	,895(**)	,485(**)	,109	,324(*)	,493(**)	,321(*)
41 ve üzeri	,912(**)	-,191	,533	-,090	,110	,182

* $p < 0.05$
** $p < 0.01$

Tablo 17’de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının yaş

gruplarına göre korelasyonları incelendiğinde, 21-30 yaş grubunda yer alan bireylerin istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde (r=0.939) bir ilişkinin (p<0.01) olduğu görülmüştür. Bu ilişkinin 31-40 yaş grubunda (r=0.895) ve 41 ve üzeri yaş grubunda (r=0.912) da olduğu görülmüştür.

Diğer yaş gruplarından farklı olarak, 31-40 yaş grubunda yer alan bireylerin istismar puanları ile katı tutum (r=0.485), çocuk ve kendi ile sorunlar (r=0.324), aile ile ilgili sorunlar (r=0.493) ve başkaları ile sorunlar (r=0.321) arasında ilişki olduğu görülmüştür.

İstismar puanlarının tüm yaş grupları stres puanları ile ilişkisi bulunmakla birlikte, 31-40 yaş grubunda yer alan bireylerin, istismar puanlarının stres ve diğer alt ölçek puanları (mutsuzluk hariç) ile ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bu durumda 31-40 yaş grubu içinde yer alan baba veya annelerin istismar potansiyellerini çok çeşitli yönler ile dışa yansıtma eğiliminde (stres, kendi, çocuk ve çevresi ile sorunlar) oldukları söylenebilir.

Tablo 18'de çalışmaya katılan bireylerin öğrenim düzeylerine göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 18
Çalışmaya Katılan Bireylerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımları

Öğrenim Düzeyi	**Normal**		**İstismar**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
İlköğretim ve lise	80	85,1	14	14,9	94	100
2 Yıllık Yük.okul/Polis MYO	246	87,9	34	12,1	280	100
Fakülte	173	85,6	29	14,4	202	100
Yük.Lis veya Doktora	34	91,9	3	8,1	37	100
Toplam	533	86,9	80	13,1	613	100

(X^2 = 2,838; p = 0.585)

Tablo 36 incelendiğinde, çalışmaya ilköğretim normal gruptan 6 ilköğretim

mezunun katılım sağladığı ve risk grubunda herhangi bir istismar grubu birey olmadığı; lise mezunu 88 bireyin bulunduğu ve 74'ünün normal, 14'ünün ise istismar grubunda yer aldığı; 280 yüksekokul mezunundan 246'sının normal, 34'ünün ise istismar grubu içerisinde bulunduğu ayrıca 37 yüksek lisans-doktora mezunundan 34'ünün normal, 3'ünün ise istismar grubunda yer aldığı görülmüştür. Tablo'36 da istatiksel olarak ($p>0.05$) anlamlı bir fark tespit edilmemiştir

Tablo 19'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının öğrenim durumlarına göre sonuçları verilmiştir.

Tablo 19
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Öğrenim Durumlarına Göre Puanları

		$\bar{X}$	SS	Ortanca	Ki-kare*	p
İstismar	lise (n=14)	228,71	58,23	209,50	3,373	,185
	yuk.okul (n=36)	241,92	62,91	226,50		
	fakulte (n=30)	215,97	45,87	205,00		
Stres	lise	135,43	45,75	124,00	,550	,760
	yuk.okul	134,39	49,03	125,00		
	fakulte	122,83	37,97	121,50		
Katı Tutum	lise	32,93	15,36	28,50	3,703	,157
	yuk.okul	33,64	14,99	33,50		
	fakulte	27,03	12,44	25,00		
Mutsuzluk	lise	26,21	10,57	25,00	4,740	,093
	yuk.okul	33,97	10,61	36,00		
	fakulte	32,30	14,15	35,00		
Çocuk ve Kendi ile Sorun	lise	5,86	5,80	3,50	,889	,641
	yuk.okul	7,67	8,35	3,00		
	fakulte	6,10	9,08	2,00		
Aile ile Sorun	lise	11,86	11,38	6,50	,587	,746
	yuk.okul	15,36	12,61	9,50		
	fakulte	13,87	10,99	12,00		
Başkaları ile Sorun	lise	16,43	5,32	16,50	5,063	,080
	yuk.okul	16,89	5,27	16,00		
	fakulte	13,83	5,41	14,50		
Genel	lise	469,07	115,22	430,50	3,241	,198
	yuk.okul	495,08	126,24	461,50		
	fakulte	443,93	91,02	421,50		

*Kruksall Wallis h Testi

Tablo 19'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının öğrenim durumlarına göre istismar ve alt ölçek puanları incelendiğinde, öğrenim durumlarının istismar ve diğer alt ölçekler içerisinde anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmüştür.

Tablo 20'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının öğrenim durumuna göre korelasyonları verilmiştir.

Tablo 20
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre Korelasyonları

Eğitim durumu	Stres	Katı tutum	Mutsuzluk	Çocuk ve kendi ile sorunlar	Aile ile İlgili Sorunlar	Başkaları ile ilgili Sorunlar
Lise	,877(**)	,269	,418	,272	,513	,398
Yük.okul	,914(**)	,391(*)	,033	,506(**)	,526(**)	,276
Fakülte	,838(**)	,446(*)	,264	-,048	,303	,196
Lisansüstü veya Doktora	,855	,129	,876	-,290	,082	,210

* $p < 0.05$
** $p < 0.01$

Tablo 20'de lise mezunu bireylerin, istismar puanları ile stres puanları ($r=0.877$) arasında yüksek bir ilişki ($p < 0.01$) olduğu ve diğer alt ölçekler ile ilişkisinin olmadığı; yüksek okul mezunu bireylerin, istismar puanları ile stres ($r=0.914$), çocuk ve kendisi ile sorunlar ve aile ile sorunlar puanları arasında yüksek ilişki olduğu ($p<0.01$), katı tutum ($r=0.391$) ile düşük düzeyde ilişki ($p < 0.05$) bulunduğu görülmüştür. Fakülte mezunu bireylerin istismar puanları ile stres puanları ($r=0.838$) arasında yüksek bir ilişkinin olduğu, katı tutum ile (0.446) orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Lisansüstü veya doktora mezunlarının stres puanı yüksek olarak elde edilmesine rağmen ($r=0.855$) birey sayısı istatiksel olarak değerlendirmeye alınacak kadar ($n=3$) yeterli olmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Eğitim durumu içerisinde en fazla yüksek okul mezunlarının istismar potansiyel puanları ile, diğer alt ölçek puanlarının ilişkili olduğu, lise ve fakülte mezunu bireylerin yoğunlukla "stres" ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Tablo 21'de çalışmaya katılan bireylerin eşlerinin çalışma durumlarına göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 21
Çalışmaya Katılan Bireylerin Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Eş Çalışma Durumu	**Normal**		**Risk**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çalışıyor	223	92,1	19	7,9	242	100
Çalışmıyor	310	83,6	61	16,4	88	100
Toplam	533	86,9	80	13,1	613	100

(X^2 = 9,526; p = 0.002)

Tablo 21 incelendiğinde, eşi çalışan (n=242) bireylerden %92.1'inin normal grupta, %7.9'unun riskli grupta yer aldığı ve eşi çalışmayan (n=88) bireylerden %83'6'sının normal grupta %16.4'ünün riskli grupta yer aldığı görülmüştür. Çalışmaya katılan bireylerin eş çalışma durumuna göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0.01$). Eşi çalışmayan bireyler genellikle erkeklerdir.

Erkeklerin eşinin çalışmaması ekonomik problemleri beraberinde getirmekte ve istismar potansiyelini arttırmaktadır. Ev hanımı olan bayan ise sürekli çocukları ile bir arada olduğu için istismar etme potansiyeli de artmaktadır. Çukurova üniversitesinde, bu sonucu destekler bir çalışma yapılmıştır. 200 aile üzerinde 3-6 yaş grubu çocuklarda dayağın eğitim yöntemi olarak kullanım sıklığının "ev hanımı" olan bayanlarda etkili bir risk etmeni olarak görüldüğü belirtilmiştir (Kutsal;2004:39).

Tablo 22'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eşlerin çalışma durumuna göre ortalama ve standart sapma puanları yer almaktadır.

Tablo 22
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Eşlerin Çalışma Durumuna Göre Ortalama Ve Standart Sapmaları

	EŞ ÇALISIYOR			EŞ ÇALISMIYOR				
	$\bar{X}$	SS	Ortanca	$\bar{X}$	SS	Ortanca	U	p
İstismar	220,26	53,33	203,00	232,87	57,90	214,00	475,0	,237
Stres	121,68	46,30	115,00	132,90	43,86	123,00	513,5	,455
Katı tutum	32,74	13,25	34,00	30,51	14,70	28,00	511,5	,442
Mutsuzluk	30,21	13,62	29,00	32,54	11,83	33,00	523,0	,523
Çocuk ve kendi ile sorunlar	6,68	8,69	2,00	6,79	8,12	3,00	573,0	,941
Aile ile ilgili sorunlar	14,00	11,79	6,00	14,25	11,81	12,00	551,0	,743
Başkaları ile ilgili sorunlar	14,95	6,18	15,00	15,89	5,24	16,00	507,0	,410

Tablo 22'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eşlerin çalışma durumuna göre ortalama ve standart sapma puanları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 23'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eşlerinin çalışma durumuna göre korelasyonları yer almaktadır.

Tablo 23
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Eşlerinin Çalışma Durumuna Göre Korelasyonları

Eşi	Stres	Katı tutum	Mutsuzluk	Çocuk ve kendi sor	Aile ile ilgili sor	Başkaları ile sor.
Çalışıyor	,890(**)	,528(*)	-,134	-,144	,454	,461(*)
Çalışmıyor	,885(**)	,390(**)	,277(*)	,418(**)	,453(**)	,259(*)

* $p < 0.05$
** $p < 0.01$

Tablo 23 incelendiğinde, çalışan bireylerin istismar puanları ile stres (r=0.890) alt ölçek puanları arasında yüksek (p<0.01); katı tutum (r=0.528) ve başkaları ile sorunlar (r=0.461) alt ölçek puanları arasında (p<0.05) orta düzeyde anlamlı korelasyonların (p<0.05) olduğu görülmüştür. Eşi çalışmayan bireylerin istismar

puanları ile stres (r=0.885), katı tutum (r=0.390), çocuk ve kendi ile sorunlar (r=0.418) ve aile ile ilgili sorunlar (r=0.453) alt ölçek puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki ($p<0.01$) olduğu; mutsuzluk (r=0.277) ve başkaları ile sorunlar (r=0.259) arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmüştür. Elde edilen bulgulardan anlaşıldığına göre, eşi çalışmayan bireylerin istismar puanları ile, tüm alt ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı söz konusudur.

Tablo 24'de çalışmaya katılan bireylerin çocuk sayılarına göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 24
Çalışmaya Katılan Bireylerin Normal Ya da Risk Grubunda Yer Almalarının, Çocuk Sayılarına göre Dağılımları

Çocuk Sayısı	**Normal**		**Risk**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
1 ÇOCUK	171	89,5	20	10,5	191	100
2 ÇOCUK	275	87,0	41	13	316	100
3 ÇOCUK VE ÜZERİ	87	82,1	19	17,9	106	100
Toplam	533	86,9	80	13,1	613	100

($X^2 = 3,341$; $p = 0.188$)

Tablo 24 incelendiğinde, çalışmaya katılan bireylerin sahip oldukları çocuk sayılarına göre normal ve istismar grubunda yer almalarının, istatiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 25'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının çocuk sayılarına göre ortalama ve standart sapma puanları verilmiştir.

Tablo 25
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Çocuk Sayılarına Göre Ortalama, Standart Sapma ve Ki-Kare Sonuçları

		$\bar{X}$	SS	Ortanca	Ki-kare*	p
İstismar	1 COCUK (n=20)	226,30	58,12	58,12	,584	,747
	2 COCUK (n=41)	231,34	54,25	54,25		
	3 COCUK VE UZERI (n=19)	230,47	63,41	63,41		
Stres	1 COCUK	127,25	40,50	40,50	,082	,960
	2 COCUK	129,80	45,50	45,50		
	3 COCUK VE UZERI	134,32	47,92	47,92		
Katı Tutum	1 COCUK	32,70	15,39	15,39	,322	,851
	2 COCUK	30,41	13,83	13,83		
	3 COCUK VE UZERI	30,63	14,85	14,85		
Mutsuzluk	1 COCUK	31,25	11,67	11,67	1,142	,565
	2 COCUK	33,39	11,71	11,71		
	3 COCUK VE UZERI	29,74	14,05	14,05		
Çocuk ve Kendi ile Sorun	1 COCUK	4,65	7,44	7,44	2,675	,263
	2 COCUK	8,15	8,34	8,34		
	3 COCUK VE UZERI	6,00	8,53	8,53		
Aile ile Sorun	1 COCUK	16,45	12,88	12,88	1,023	,600
	2 COCUK	13,83	10,91	10,91		
	3 COCUK VE UZERI	12,58	12,49	12,49		
Başkaları ile Sorun	1 COCUK	14,00	5,79	5,79	4,615	,100
	2 COCUK	15,76	5,38	5,38		
	3 COCUK VE UZERI	17,21	5,01	5,01		

* Kruksall Wallis h Testi

Tablo 25 incelendiğinde, risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının, çocuk sayılarına göre anlamlı bir fark olmadığı ($p<0.05$) görülmüştür.

Tablo 26'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının çocuk sayılarına göre korelasyonları verilmiştir.

Tablo 26
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Korelasyonları

Çocuk sayısı	Stres	Katı tutum	Mutsuzluk	Çocuk ve kendi sor	Aile ile ilgili sor	Başkaları ile sor.
1 çocuk	,890(**)	,428	,253	,626(**)	,436	,392
2 çocuk	,896(**)	,376(*)	,111	,002	,518(**)	,243
3 çocuk ve üzeri	,874(**)	,463(*)	,242	,534(*)	,387	,373

* $p < 0.05$
** $p < 0.01$

Tablo 26'da yer alan risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının çocuk sayılarına göre korelasyonları incelendiğinde, 1 çocuk sahibi bireylerin istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu (r=0.890) görülmüştür ve bu ilişki anlamlıdır (p<0.01). Ayrıca aile ile ilgili sorunlar alt ölçeği ile de anlamlı bir ilişki (r=0.626) olduğu görülmüştür. 2 çocuk sahibi anne ve babaların istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde ilişki (r=0.896) ve aile ile ilgili sorunlar alt ölçeği arasında anlamlı ilişki (r=0.518) görülmüştür. 3 çocuk ve üzeri çocuğa sahip anne ve babaların istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki (r=0.874) ve istismar puanları ile katı tutum, çocuk ve kendi ile sorunlar alt ölçek puanları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Elde edilen korelasyon bulgularından, anne ve babaların istismar puanları ile mutsuzluk ve başkaları ile sorunlar alt ölçek puanları arasında anlamlı ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 27'de çalışmaya katılan bireylerin aile eğitimine katılma istek düzeylerine göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 27
Çalışmaya Katılan Bireylerin Aile Eğitimine Katılma İstek Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitime Katılım İsteği	Normal		Risk		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Katılmak istiyor	169	86,2	27	13,8	196	100
Katılmak istemiyor	364	87,3	53	12,7	417	100
Toplam	533	86,9	80	13,1	613	100

(X^2 = 0,133; p = 0. 715)

Tablo 27'de çalışmaya katılan bireylerin aile eğitimine katılma istek durumlarına göre anlamlı bir fark görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 28'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının aile eğitim programına katılım isteğine göre ortalama ve standart sapma puanları yer almaktadır.

Tablo 28
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Aile Eğitim Programına Katılım İsteğine Göre Ortalama Ve Standart Sapmaları

	KATILMAK İSTİYOR			KATILMAK İSTEMİYOR				
	$\bar{X}$	SS	Ortanca	$\bar{X}$	SS	Ortanca	U	p
İstismar	228,67	66,64	207,00	230,49	51,72	214,00	616,5	,314
Stres	130,19	51,53	126,00	130,26	40,85	123,00	699,0	,867
Katı tutum	30,19	14,86	27,00	31,47	14,16	28,00	655,0	,538
Mutsuzluk	29,89	11,30	29,00	33,06	12,64	35,00	592,5	,210
Çocuk ve kendi ile sorunlar	6,07	9,06	1,00	7,11	7,81	3,00	599,5	,233
Aile ile ilgili sorunlar	16,59	12,87	13,00	12,96	11,04	7,00	603,0	,243
Başkaları ile ilgili sorunlar	15,74	5,73	16,00	15,62	5,36	16,00	694,0	,826
Genel	468,44	132,87	426,00	472,83	103,24	438,00	612,5	,295

Tablo 28 incelendiğinde, risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının aile eğitim programına katılım isteğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 29'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eğitime katılma isteklerine göre korelasyon sonuçları yer almaktadır.

Tablo 29
Risk Grubunun İstismar Puanları İle Diğer Alt Ölçek Puanlarının Eğitime Katılma İsteklerine Göre Korelasyonları

Eğitime Katılım	Stres	Katı tutum	Mutsuzluk	Çocuk ve kendi sor	Aile ile ilgili sor	Başkaları ile sor.
EVET	,911(**)	,398(*)	,115	,347	,585(**)	,317
HAYIR	,865(**)	,419(**)	,226	,244	,365(**)	,310(*)

* p < 0.05
** p < 0.01

Tablo 29'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eğitime katılma isteklerine göre korelasyon sonuçları incelendiğinde, aile eğitimine katılmak isteyen bireylerin, istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu (r=0.911) ve anlamlı olduğu görülmüştür (p<0.01). Ayrıca istismar puanları ile aile ile ilgili sorunlar arasında bir ilişki olduğu (r=0.585) ve katı tutum alt ölçeği ile de bir ilişki (r=0.398) bulunduğu görülmüştür.

Aile eğitimine katılmak istemeyen ve risk grubunda yer alan bireylerin istismar puanları ile stres puanları yüksek düzeyde bir ilişki (r=0.865)bulunduğu ve anlamlı olduğu görülmüştür (p<0.01). İstismar puanları ile katı tutum puanları arasında ilişki olduğu (r=0.419) ve aile ile ilgili sorunlar arasında ilişki olduğu (r=0.365) görülmüştür. Ayrıca düşük düzeyde bir ilişkinin (r=0.310) istismar puanı ile başkaları ile sorunlar alt ölçeği arasında anlamlı olduğu (p<0.05) görülmektedir.

4.2. Deney ve Kontrol Grubu Sonuçları

Deney ve kontrol grubunun ön-test ten elde ettikleri istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanları Tablo 30'da verilmiştir. Elde edilen puanların arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını anlamak için normal dağılım gösteren değişkenlere bağımsız gruplarda t testi, normal dağılım göstermeyen gruplar için ise Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Tablo 30
Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön Test Puanları

Alt ölçek puanları	**Deney**		**Kontrol**		**Test İstatistiği**	**p**
	$\overline{X}$	**SS**	$\overline{X}$	**SS**		
İstismar	100.95	33.74	101.65	46.23	t=-.055	.957
Stres	40.50	28.26	42.55	38.06	U=187.5	.738
Katı tutum	17.35	13.26	21.65	13.30	t=-1.024	.312
Mutsuzluk	20.55	11.43	23.65	10.63	t=-.888	.380
Çocuk ve kendi ile sorunlar	1.85	4.25	2.50	4.24	U=191.5	.820
Aile ile ilgili sorunlar	3.75	2.90	4.35	5.14	U=196.5	.925
Başkaları ile ilgili sorunlar	5.95	4.43	8.45	6.24	U=137.5	.091
Toplam	190.90	74.56	204.80	101.57	t=-.493	.625

Tablo 30'da yapılan karşılaştırma testi sonuçlarında deney ve kontrol gruplarının alt ölçek ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Verilen eğitimin etkinliğini araştırmak amacıyla Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin alt ölçek puanlarının analizi split-plot deney düzeninde tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

4.2.1.İstismar puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "istismar" alt ölçeğinden aldıkları ön-test ve son-test puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 31'de ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi ise Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 31
Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test İstismar Puanları

Grup	Ön-Test			Son-Test		
	$\overline{X}$	±	Std Dev.	$\overline{X}$	±	Std Dev.
Deney (n=20)	100.95	±	33,74	57.30	±	24.65
Kontrol (n=20)	101,65	±	46,23	102.55	±	46.17

Tablo 31'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "istismar" puan ortalamasının ön testte 100.95 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 57.30 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "istismar" puan ortalaması ön test 101.65, son test ise 102.55 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan, deney grubu bireylerin "istismar" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarının ise hemen hemen aynı kaldığı gözlenmiştir. Bu durum Şekil 1'de görülmektedir.

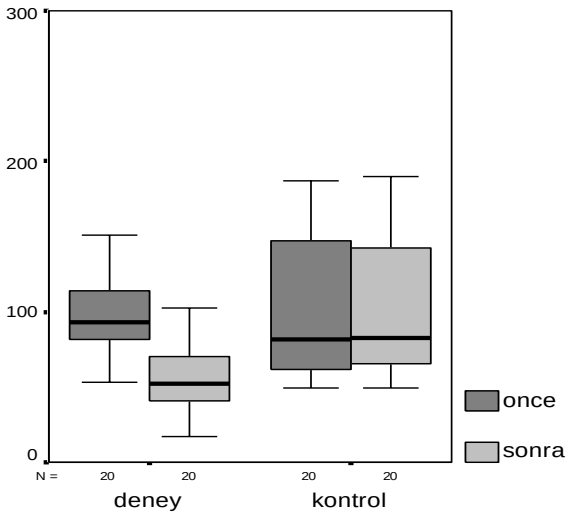

Şekil 1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test İstismar Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun öntest ve sontest "risk" puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32
Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki "Risk" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	**SD**	**Kareler Toplamı**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Genel	79	143888.98			
Grup (Deney/Kontrol)	1	10557.01	10557.01	6.805	**.013***
Ölçüm (önce/sonra)	1	9137.81	9137.81	6.277	**.017***
Grup x ölçüm	1	9923.51	9923.51	6.817	**.013***
Denekler arası hata	38	58951.48	58951.48		
Denekler içi hata	38	55319.17	1455.77		

* $p < 0.05$

Tablo 32'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubunun öntest "risk" puanları ile, sontest "risk" puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin "istismar" puanları üzerine ortak etkisi anlamlıdır. İlgili gösterim şekil 2'de verilmiştir.

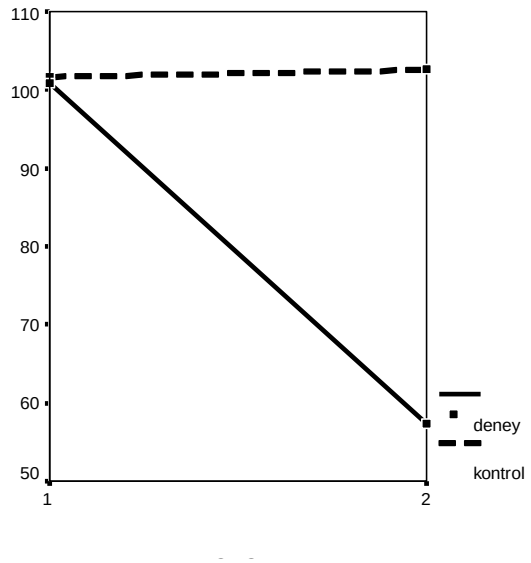

Şekil 2. İstismar puanlarının deney ve kontrol gruplarında eğitimden önce ve eğitimden sonraki değişimi

Tablo 32'de verilen varyans analizi sonuçlarından ve Şekil 2'de verilen gösterim, bireylere verilen eğitimin etkili olduğunu ve deney grubunun "istismar puanlarını anlamlı bir şekilde azalttığını göstermektedir.

4.2.2.Stres puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "stres" alt ölçeğinden aldıkları ön-test ve son-test puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 33'de ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi ise Şekil 3'de verilmiştir.

Tablo 33
Deney Ve Kontrol Gruplarının Stres Puanları

Grup	**Ön-Test**			**Son-Test**		
	$\overline{X}$	±	**SS**	$\overline{X}$	±	**SS**
Deney (n=20)	40.50	±	28.26	18.55	±	13.70
Kontrol (n=20)	42.55	±	38.06	43.80	±	32.02

Tablo 33'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "stres" puan ortalamasının eğitimden önce 40.50 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 18.55 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "stres" puan ortalamasının öntest 42.55, son test ise 43.80 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "stres" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarının ise az da olsa bir yükselme gözlenmiştir. Bu durum şekil 3'de açık bir şekilde görülmektedir.

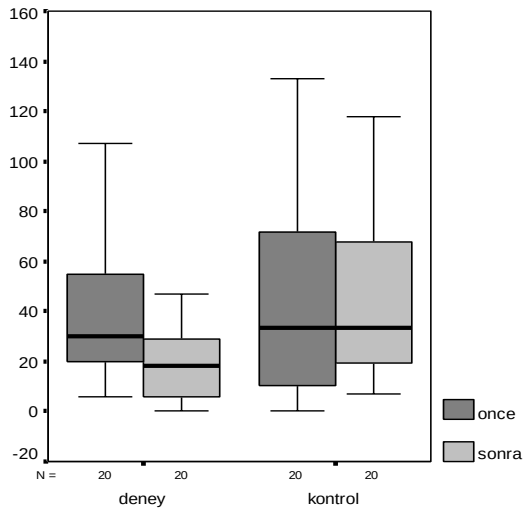

Şekil 3. Deney ve kontrol gruplarının ön-test ve son-test stres puan ortalamalarının değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun eğitimden önceki ve sonraki "stres" puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 34'de verilmiştir.

Tablo 34
Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-test ve Son-test "Stres" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P
Genel	79	74300.20			
Grup (Deney/Kontrol)	1	3726.45	3726.45	5.050	**.031***
Ölçüm (önce/sonra)	1	2142.45	2142.45	2.160	.150
Grup x ölçüm	1	2691.20	2691.20	2.713	.108
Denekler arası hata	38	28041.75	737.94		
Denekler içi hata	38	37698.35	992.06		

* $p < 0.05$

Tablo 34'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının ön-test "stres" puanlarının son-test "stres" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin "stres" puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir. İlgili gösterim Şekil 4'de verilmiştir.

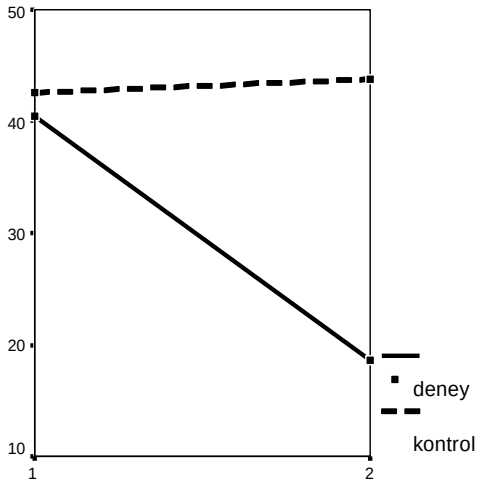

Şekil 4. Stres Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalaması Değişimi

4.2.3.Katı tutum puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "katı tutum" alt ölçeğinden aldıkları ön-test ve son-test puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 35'de ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi Şekil 4'de verilmiştir.

Tablo 35
Deney Ve Kontrol Gruplarının Katı Tutum Puanları

Grup	Ön-Test			Son-Test		
	$\overline{X}$	±	SS	$\overline{X}$	±	SS
Deney (n=20)	17.35	±	13.26	12.35	±	9.23
Kontrol (n=20)	21.65	±	13.30	20.80	±	12.98

Tablo 35'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "katı tutum" puan ortalamasının eğitimden önce 17.35 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 12.35 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "katı tutum" puan ortalamasının ön-testte 21.65, son-testte ise 20.80 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "katı tutum" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarının ise hemen hemen aynı kaldığı gözlenmiştir. Bu durum şekil 5'de de açık bir şekilde görülmektedir.

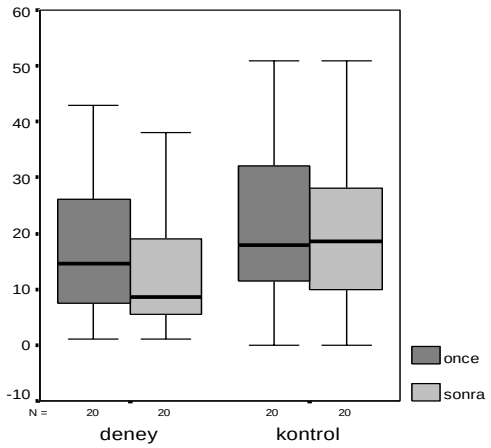

Şekil 5. Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test Katı Tutum Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun eğitimden önceki ve sonraki "katı tutum" puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36
Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki "Katı Tutum" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Genel	79	12596.87			
Grup (Deney/Kontrol)	1	812.81	812.81	4.981	**.032***
Ölçüm (Eğ.önce/Eğ.sonra)	1	171.11	171.11	1.221	.276
Grup x ölçüm	1	86.11	86.11	.614	.438
Deneklerarası hata	38	6200.57	163.17		
Denekleriçi hata	38	5326.27	140.16		

* $p < 0.05$

Tablo 36'da verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının ön-test "stres" puanlarının son-test "stres" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). İlgili gösterim Şekil 6'da verilmiştir.

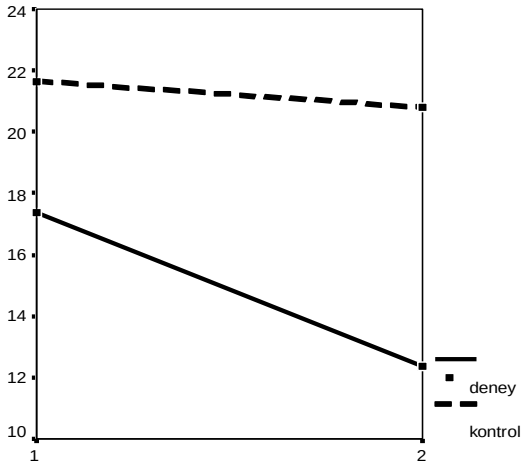

Şekil 6. Katı Tutum Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalamalarının Değişimi

4.2.4.Mutsuzluk puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "mutsuzluk" alt ölçeğinden aldıkları ön-test ve son-test puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37
Deney Ve Kontrol Gruplarının Mutsuzluk Puanları

Grup	Ön-Test			Son-Test		
	$\overline{X}$	±	SS	$\overline{X}$	±	SS
Deney (n=20)	20.55	±	11.43	16.55	±	9.28
Kontrol (n=20)	23.65	±	10.63	21.25	±	13.41

Tablo 37'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "mutsuzluk" puan ortalamasının eğitimden önce 20.55 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 16.55 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "katı tutum" puan ortalamasının eğitimden önce 23.65, eğitimden sonra ise 21.25 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "katı tutum" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarında bir düşüş gözlenmiştir. Bu durum şekil 7'de de açık bir şekilde görülmektedir.

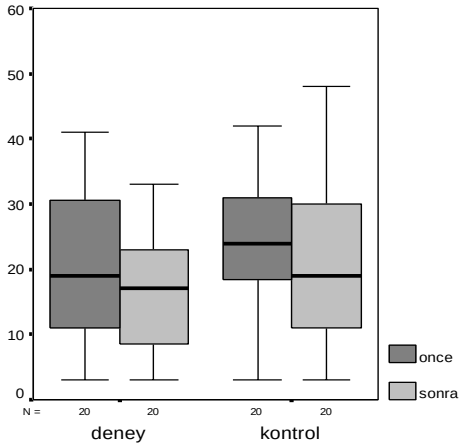

Şekil 7. Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test Mutsuzluk Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun eğitimden önceki ve sonraki "mutsuzluk" puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38
Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki "Mutsuzluk" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	**SD**	**Kareler Toplamı**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Genel	79	10210.00			
Grup (Deney/Kontrol)	1	304.20	304.20	2.376	.131
Ölçüm (Eğ.önce/Eğ.sonra)	1	204.80	204.80	1.613	.212
Grup x ölçüm	1	12.80	12.80	.101	.753
Denekleraras ı hata	38	4864.80	128.02		
Denekleriçi hata	38	4823.40	126.93		

* $p < 0.05$

Tablo 38'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki "mutsuzluk" puanlarının eğitimden sonraki "mutsuzluk" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin "mutsuzluk" puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir. İlgili gösterim şekil 8'de verilmiştir.

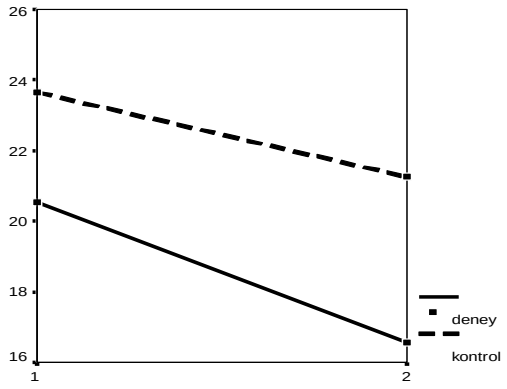

Şekil 8. Mutsuzluk Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalamalarının Değişimi

4.2.5.Çocuk ve Kendi ile İlgili Sorunlar puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "çocuk ve kendi ile ilgili sorunlar puanları" alt ölçeğinden aldıkları eğitimden önce ve eğitimden sonraki puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 39'da ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi ise Şekil 9'da verilmiştir.

Tablo 39
Deney Ve Kontrol Gruplarının "Çocuk Ve Kendi İle İlgili Sorunlar" Puanları

Grup	**Ön-Test**			**Son-Test**		
	$\overline{X}$	±	**SS**	$\overline{X}$	±	**SS**
Deney (n=20)	1.85	±	4.25	0.80	±	1.36
Kontrol (n=20)	2.50	±	4.24	2.55	±	4.21

Tablo 39'daki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "çocuk ve kendi ile sorunlar" puan ortalamasının eğitimden önce 1.85 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 0.80 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "çocuk ve kendi ile sorunlar" puan ortalamasının ön-testte 2.50, son-testte ise 2.55 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarında bir düşüş gözlenirken, kontrol grubu bireylerin puanları aynı kalmıştır. Bu durum şekil 9'da görülmektedir.

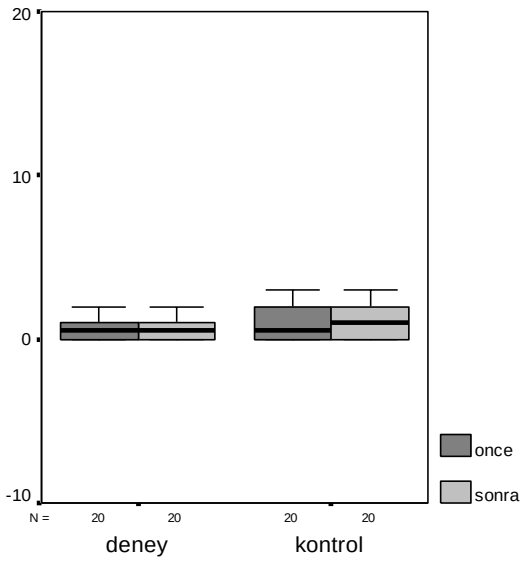

Şekil 9. Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test "Çocuk Ve Kendi İle Sorunlar" Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun eğitimden önceki ve sonraki "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 40'da verilmiştir

Tablo 40
Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki "Çocuk Ve Kendi İle Sorunlar" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Genel	79	1095.55			
Grup (Deney/Kontrol)	1	28.80	28.80	2.066	.159
Ölçüm (Eğ.önce/Eğ.sonra)	1	5.00	5.00	.361	.551
Grup x ölçüm	1	6.05	6.05	.437	.513
Deneklerarası hata	38	529.75	13.94		
Denekleriçi hata	38	525.95	13.84		

* $p < 0.05$

Tablo 40'da verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarının eğitimden sonraki "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir. İlgili gösterim şekil 10'da verilmiştir.

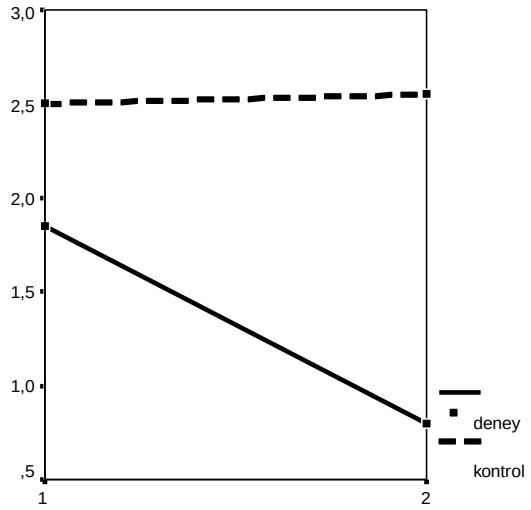

Şekil 10. Çocuk Ve Kendi İle Sorunlar, Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Ön-Test Ve Son-Test Puan Ortalama Değişimi

4.2.6.Aile İle İlgili Sorunlar Puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "aile ile ilgili sorunlar" alt ölçeğinden aldıkları eğitimden önce ve eğitimden sonraki puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 41'de ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi ise Şekil 11'de verilmiştir.

Tablo 41
Deney Ve Kontrol Gruplarının "Aile İle İlgili Sorunlar" Puanları

Grup	**Ön-Test**			**Son-Test**		
	$\overline{X}$	±	**SS**	$\overline{X}$	±	**SS**
Deney (n=20)	3.75	±	2.90	3.00	±	3.64
Kontrol (n=20)	4.35	±	5.14	4.65	±	5.05

Tablo 41'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "aile ile ilgili sorunlar" puan ortalamasının eğitimden önce 3.75 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 3.00 olduğu görülmüştür. Kontrol grubu bireylerde ise, "aile ile ilgili sorunlar" puan ortalaması eğitimden önce 4.35, eğitimden sonra ise 4.65 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "aile ile ilgili sorunlar" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanları yükselmiştir. Bu durum şekil 11'de görülmektedir.

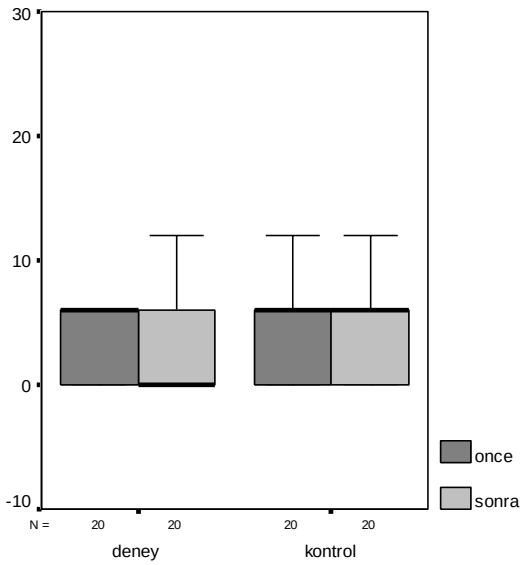

Şekil 11. Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki "Aile İle İlgili Sorunlar" Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun eğitimden önceki ve sonraki "aile ile ilgili sorunlar" puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 42'de verilmiştir.

Tablo 42
Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki "Aile İle İlgili Sorunlar" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Genel	79	1430.69			
Grup (Deney/Kontrol)	1	25.31	25.31	1.227	.275
Ölçüm (Eğ.önce/Eğ.sonra)	1	1.01	1.01	.063	.804
Grup x ölçüm	1	5.51	5.51	.341	.563
Denekler arası hata	38	783.87	20.62		
Denekleriçi hata	38	614.97	16.18		

* $p < 0.05$

Tablo 42'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki "aile ile ilgili sorunlar" puanlarının eğitimden sonraki

“aile ile ilgili sorunlar” puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin “aile ile ilgili sorunlar” puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir. İlgili gösterim Şekil 12’de verilmiştir.

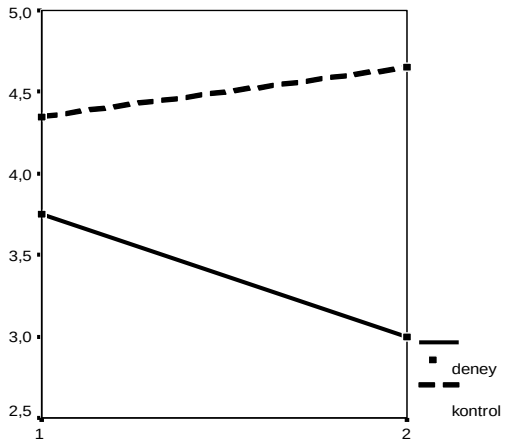

Şekil 12. “Aile İle İlgili Sorunlar” Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki Değişimi

4.2.7.Başkaları ile İlgili Sorunlar Puanları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin "başkaları ile ilgili sorunlar" alt ölçeğinden aldıkları ön-test ve son-test puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 43'de ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi ise Şekil 13'de verilmiştir.

Tablo 43
Deney Ve Kontrol Gruplarının "Başkaları İle İlgili Sorunlar" Puanları

Grup	Ön-Test			Son-Test		
	$\overline{X}$	±	SS	$\overline{X}$	±	SS
Deney (n=20)	5.95	±	4.43	6.05	±	5.57
Kontrol (n=20)	8.45	±	6.24	8.60	±	5.62

Tablo 43'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "başkaları ile ilgili sorunlar" puan ortalamasının eğitimden önce 5.95 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 6.05 olduğu görülmüştür. Kontrol grubu bireylerde ise, "başkaları ile ilgili sorunlar" puan ortalaması ön-testte 8.45, son-testte ise 8.60 dır. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney ve kontrol grubu bireylerin "başkaları ile ilgili sorunlar" puanlarında az da olsa bir artış görülmüştür. Bu durum şekil 13'de görülmektedir.

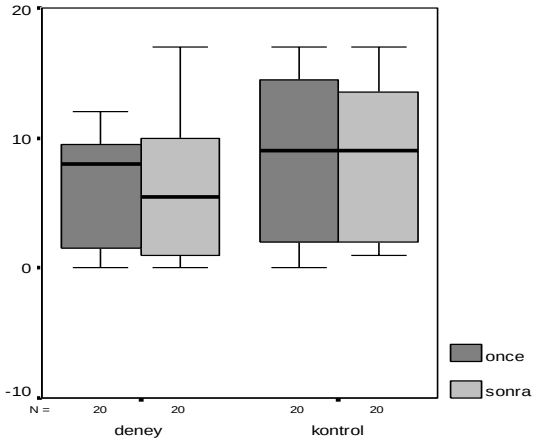

Şekil 13. Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki "Başkaları İle Sorunlar" Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun ön-test ve son-test“başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 44’ de verilmiştir.

Tablo 44

Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Sonraki “Başkaları İle Sorunlar” Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Genel	79	2431.49			
Grup (Deney/Kontrol)	1	127.512	127.512	4.000	.053
Ölçüm (Eğ.önce/Eğ.sonra)	1	.313	.313	.011	.918
Grup x ölçüm	1	.013	.013	.000	.983
Deneklerarası hata	38	1211.475	31.881		
Denekleriçi hata	38	1092.175	28.741		

* p< 0.05

Tablo 44’de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki “başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarının eğitimden sonraki “başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0.05). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin “başkaları ile ilgili sorunlar” puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir. İlgili gösterim şekil 14’de verilmiştir.

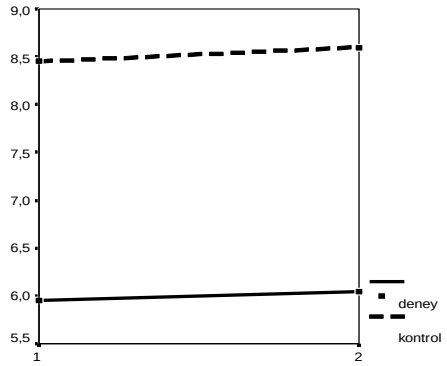

Şekil 14. “Başkaları İle Sorunlar” Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki Değişimi

4.2.8. Toplam Puan Ortalamaları

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu bireylerin Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri ölçeğinin eğitimden önce ve eğitimden sonraki "toplam puan ortalamaları" ve standart sapmaları Tablo 45'de ve bu puanların değişiminin şekilsel gösterimi ise Şekil 15'de verilmiştir.

Tablo 45
Deney Ve Kontrol Gruplarının "Toplam" Puanları

Grup	Ön-Test			Son-Test		
	$\overline{X}$	±	SS	$\overline{X}$	±	SS
Deney (n=20)	190.90	±	74.56	114.60	±	49.29
Kontrol (n=20)	204.80	±	101.57	204.20	±	96.33

Tablo 45'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "toplam puan ortalamasının" eğitimden önce 190.90 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 114.60 olduğu görülmüştür. Kontrol grubu bireylerde ise, "toplam puan ortalamasının" ön-testte 204.80, son-testte ise 204.20 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "toplam puan ortalamasının" puanlarında düşük görülürken, kontrol grubu "toplam puan ortalamasının" değişmediği görülmüştür. Bu durum şekil 15'de görülmektedir.

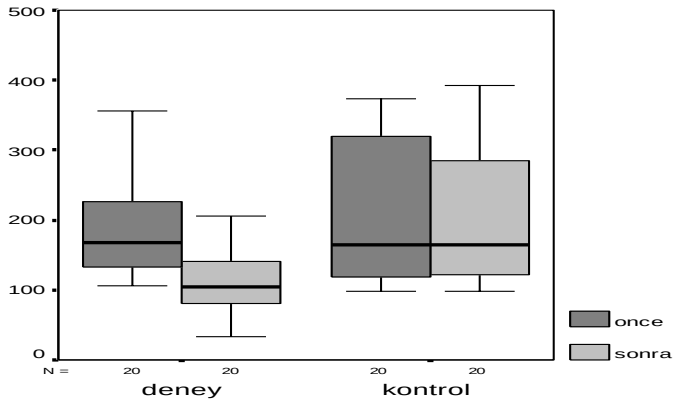

Şekil 15. Deney Ve Kontrol Gruplarının Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki "Toplam" Puan Ortalamalarının Değişimi

Eğitim verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun eğitimden önceki ve sonraki "toplam puan ortalaması" değişiminin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tekrarlı ölçümlerde iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 46'da verilmiştir

Tablo 46
Deney Ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Ve Son-Test "Toplam" Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Genel	79	635948.75			
Grup (Deney/Kontrol)	1	53561.250	53561.25	7.607	**.009****
Ölçüm (Eğ.önce/Eğ.sonra)	1	29568.05	29568.05	4.379	**.043***
Grup x ölçüm	1	28652.45	28652.45	4.243	**.046***
Deneklerarası hata	38	267569.500	7041.30		
Denekleriçi hata	38	256597.50	6752.56		

* $p < 0.05$
** $p < 0.01$

Tablo 46'da verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki "toplam puan ortalama" puanlarının eğitimden sonraki "toplam puan ortalama" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Diğer bir ifade ile deney grubuna verilen eğitimin "toplam puan ortalama" puanları üzerine ortak etkisi anlamlıdır.

Şekil 16'da toplam" puanlarının deney ve kontrol gruplarında eğitimden önce ve eğitimden sonraki değişimi verilmiştir.

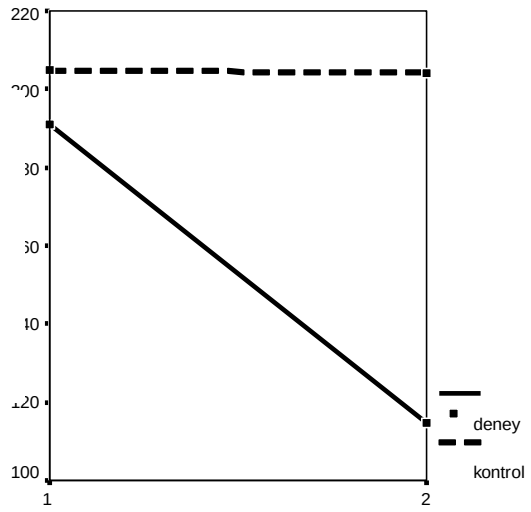

Şekil 16. "Toplam" Puanlarının Deney Ve Kontrol Gruplarında Eğitimden Önce Ve Eğitimden Sonraki Değişimi

Bu sonuca göre, çocuk istismarı ile ilgili "Aile Eğitim Programının" istismar ve alt ölçek puanları üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar verilmiş ayrıca istismar ve aile eğitimi konusu ile ilgili öneriler ele alınmıştır.

5.1.SONUÇ

5.1.1. Örnekleme Alınan Anne-Babaların Anketten Aldıkları İstismar Puanları

Tablo 4'de çalışmaya katılan tüm bireylerin (n=613) istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Buna göre istismar puanı ortalamasının 99.01, stres puanı ortalamasının 40.84, katılık puanı ortalamasının 20.39, mutsuzluk puanı ortalamasının 21.24, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2.28, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5.86 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8.40 olduğu görülmüştür. Alt ölçek ortalama ve sınır puanlarına bakıldığında "mutsuzluk" ortalama puanının ($\overline{X}$=21.24) sınır puana ($\overline{X}$=23) çok yakın olduğu, diğer ölçek alt ortalama puanlarının sınır puanlardan oldukça aşağıda olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda anne ve babaların, genel olarak "istismar, stres, katılık, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar, aile ile ilgili sorunlar ve başkaları ile sorunlar" puanlarının "sınır puanlarından" oldukça düşük olduğu ve çalışmaya katılan bireylerin genel olarak istismar potansiyel riski taşımadığı, ancak sınır puanı geçmemekle birlikte "mutsuzluk" puanlarının da sınır puana yakın olduğu görülmüştür.

Tablo 5 incelendiğinde, çalışmaya katılan annelerin (n=119) "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 95,55, stres puanı ortalamasının 37,36, katılık puanı ortalamasının 20,46, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,52, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,61, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,43 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,16 olduğu görülmüştür. Ortalama puanlar incelendiğinde, sınır puanların altında olduğu görülmüştür. İstismar ve "mutsuzluk" dışındaki diğer alt ölçek puanlarının, sınır puanından düşük olduğu görülmekle birlikte, "mutsuzluk" alt ölçek puanının (21,52) sınır puana (23,0) yakın olduğu görülmüştür.

Bu durum çalışmaya katılan annelerin mutsuz olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Çalışmaya katılan babaların (n=494) "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 99,85, stres puanı ortalamasının 41,68, katılık puanı ortalamasının 20,38, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,18, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,19, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,96 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,16 olduğu görülmüştür.

Tablo 6 incelendiğinde, çalışmaya katılan 21-30 yaş grubu bireylerin (n=43) "istismar" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 100,37, stres puanı ortalamasının 41,56, katılık puanı ortalamasının 19,63, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,44, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 3,07, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,72 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,95 olduğu görülmüştür.

31-40 yaş grubu bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 100,61, stres puanı ortalamasının 41,40, katılık puanı ortalamasının 20,85, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,16, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,53, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,27 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,39 olduğu görülmüştür.

"41 yaş ve üzeri" yaş grubu bireylerin, "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 92,82, stres puanı ortalamasının 38,60, katılık puanı ortalamasının 19,03, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,48, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,07, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,41 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,23 olduğu görülmüştür.

Tablo 7 incelendiğinde, çalışmaya katılan öğrenim grubu "ilköğretim" (ortaokul dahil) olan bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 80,83, stres puanı ortalamasının 21,00, katılık puanı ortalamasının 20,67, mutsuzluk puanı ortalamasının 25,67, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı

ortalamasının 3,67, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,17 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 5,67 olduğu görülmüştür.

Öğrenim grubu "Lise" olan bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 110,14, stres puanı ortalamasının 47,83, katılık puanı ortalamasının 25,94, mutsuzluk puanı ortalamasının 20,16, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,94, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,16 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 9,10 olduğu görülmüştür. Öğrenim grubu "Yüksekokul" olan bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,18, stres puanı ortalamasının 40,54, katılık puanı ortalamasının 18,58, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,15, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,29, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,21 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,40 olduğu görülmüştür.

Öğrenim grubu "Fakülte" olan bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,70, stres puanı ortalamasının 39,89, katılık puanı ortalamasının 19,60, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,63, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,51, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,89 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,18 olduğu görülmüştür. Öğrenim grubu "Lisanüstü veya Doktora" olan bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 96,57, stres puanı ortalamasının 34,95, katılık puanı ortalamasının 25,16, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,73, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,43, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,95 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,35 olduğu görülmüştür.

Tablo 8 incelendiğinde, çalışmaya katılan "*Eşi Çalışan*" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 91,07, stres puanı ortalamasının 34,54, katılık puanı ortalamasının 20,10, mutsuzluk puanı ortalamasının 20,91, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,25, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,25 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,02 olduğu görülmüştür.

"*Eşi Çalışmayan*" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 104,20, stres puanı ortalamasının 44,95, katılık puanı ortalamasının 20,58, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,46, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,29, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,25 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,65 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyeller puanlarının eş çalışma durumuna göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm çalışan ve çalışmayan eş gruplarının istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda, "eşi çalışanların" istismar ve diğer tüm alt ölçeklerde düşük, "eşi çalışmayanların" istismar ve diğer alt ölçek puanlarının ise yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 9 incelendiğinde, çalışmaya katılan "*1 Çocuğu Olan*" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,73, stres puanı ortalamasının 38,27, katılık puanı ortalamasının 21,18, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,01, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,54, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,23 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,50 olduğu görülmüştür.

"2 Çocuğu Olan" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,42, stres puanı ortalamasının 40,38, katılık puanı ortalamasının 20,09, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,42, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,10, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,44 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 7,97 olduğu görülmüştür.

"3 ve Üzeri Çocuğu Olan" bireylerin "istismar ölçeği" ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 106,08, stres puanı ortalamasının 46,86, katılık puanı ortalamasının 19,86, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,13, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,31, aile ile ilgili sorunlar puanı

ortalamasının 6,42 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 9,50 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyeller puanlarının sahip olunan çocuk sayısına göre genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm çocuk sayısı grupları istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda,

"1 ve 2 çocuğu olanların" istismar ve stres alt ölçek puanlarının düşük, "3 ve Üzeri Çocuğu Olan" bireylerin istismar, stres ve başkaları ile sorunlar alt ölçek puanlarının ise "1 ve 2 çocuğu olanlara" oranla yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 10 incelendiğinde, çalışmaya katılan bireylerden "Aile Eğitim Programına Katılmak İsteyenlerin", istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 102,56, stres puanı ortalamasının 43,25, katılık puanı ortalamasının 20,12, mutsuzluk puanı ortalamasının 21,80, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,52, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,03 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,85 olduğu görülmüştür.

"Aile Eğitim Programına Katılmak İstemeyenlerin", istismar ölçeği ve diğer alt ölçek puanlarından, istismar puanı ortalamasının 97,35, stres puanı ortalamasının 39,71, katılık puanı ortalamasının 20,52, mutsuzluk puanı ortalamasının 20,99, çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 2,16, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 5,78 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 8,19 olduğu görülmüştür.

İstismar potansiyel puanlarının "aile eğitimine katılma isteğine göre" genel olarak değerlendirildiğinde;

a) Tüm katılma isteği belirten bireylerin istismar potansiyel puanlarının, Milner Envanteri sınır puanlardan daha düşük olduğu;

b) Ortalama istismar puanları bakımından kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda, "aile eğitim programına katılmak istemeyenlerin" istismar ve stres alt ölçek puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 11 incelendiğinde, 613 bireyden 80'i potansiyel istismar puanı üzeri puan aldığı için "risk grubu" ve 533 birey de sınır puan olan 166'dan düşük puan aldığı için "normal grup" olarak değerlendirilmiştir.

Risk grubunun "istismar" alt ölçek puan ortalaması 229,88, stres puanı ortalamasının 130,24**,** katılık puanı ortalamasının 31,04, mutsuzluk puanı ortalamasının 31,99**,** çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 6,76, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 14,19 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 15,66 olduğu görülmüştür.

Normal Grubun "istismar" alt ölçek puan ortalaması 79,37, stres puanı ortalamasının 27,43**,** katılık puanı ortalamasının 18,80, mutsuzluk puanı ortalamasının 19,63**,** çocuk ve kendisiyle ilgili sorunlar puanı ortalamasının 1,60, aile ile ilgili sorunlar puanı ortalamasının 4,61 ve başkaları ile sorunlar puanı ortalamasının ise 7,31 olduğu görülmüştür.

Genel olarak Tablo 11 değerlendirildiğinde; risk grubunda yer alan;

d) "istismar" alt ölçek puan ortalamasının,
e) "Katılık" puan ortalaması,
f) "Mutsuzluk" puan ortalamasının,

sınır puanlardan yüksek olduğu, ancak diğer alt ölçek puanlarının (çocuk ve kendisi ile ilgili sorunlar, aile ile ilgili sorunlar, başkaları ile sorunlar), sınır puanlardan düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanında normal grubun istismar ve tüm diğer alt ölçek puanlarının sınır puanlardan düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 12 incelendiğinde, kadınların %9.2'si (n=11) risk grubunda yer alırken, erkeklerde bu oran % 14.0 (n=69) olmuştur. Cinsiyet gruplarına göre bireylerin normal ya da risk grubunda yer almasına göre yapılan ki-kare analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Bireylerin normal veya risk grubunda yer alması cinsiyet gruplarından bağımsızdır. Ancak, risk grubu içerisinde yüzdesel olarak erkeklerin (%14), kadınlara oranla (%9.2) daha yüksek yüzdeye sahip oldukları

görülmüştür. Bu sonuç, erkeklerin istismar potansiyelinin kadınlara oranla daha fazla olabileceği görüşünü ortaya koymaktadır.

Tablo 13 incelendiğinde, risk grubunun cinsiyetlere göre istismar ve diğer alt ölçeklerden aldıkları puanlar içerisinde Mann Whitney U testi analiz sonucuna göre, istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 14 incelendiğinde, erkeklerde istismar puanları ile diğer alt ölçek puanları (mutsuzluk dışında) arasında anlamlı korelasyonların olduğu tespit edilmiştir. Özellikle istismar puanı ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki ($r=0.878$) saptanmış ve bu anlamlı bulunmuştur ($p<0.01$). Erkek grubuna benzer olarak istismar puanı ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki ($r=0.923$) anne grubunda da görülmüştür ($p<0.01$).

Tablo 15 incelendiğinde 21-30 yaş grubu içerisinde 43 bireyin yer aldığı; bu bireylerden %83,7'sinin (n=36) normal, %16,3'ünün (n=7) ise risk grubu içerisinde bulunduğu; 31-40 yaş grubunda 446 bireyin yer aldığı; bu bireylerden % 86,5'inin (n=386) normal, %13,5'inin (n=60) ise risk grubu içerisinde yer aldığı; 41 ve üzeri yaş grubunda 124 bireyin bulunduğu; bunlardan %89,5'inin (n=111) normal, %10,5'inin (n=13) ise risk grubu içerisinde yer aldığı görülmüştür. Tablo'33 de yer alan arasında yakınlık olduğu ve istatiksel olarak anlamlı bir fark ($p>0.05$) tespit edilmemiştir.

Tablo 16 'da yer alan risk grubunun alt ölçek puanlarının yaşlara göre ortalama ve standart sapma puanları incelendiğinde, yaş gruplarının istismar ve diğer alt ölçekler içerisinde "çocuk ve kendi ile sorun" haricinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Risk grubunun "çocuk ve kendi ile sorun" alt boyutunda ise yaş aralıkları içerisinde anlamlı fark ($p<0.05$) vardır. 21-30 yaş ortalama puanı 6.57 , 31-40 yaş ortalama puanı 8.02 iken, 41 yaş ve üzeri ortalama puanının 1.08 olduğu görülmüştür.

Tablo 17'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının yaş gruplarına göre korelasyonları incelendiğinde, 21-30 yaş grubunda yer alan bireylerin istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde ($r=0.939$) bir ilişkinin ($p<0.01$) olduğu görülmüştür. Bu ilişkinin 31-40 yaş grubunda ($r=0.895$) ve 41 ve üzeri yaş grubunda ($r=0.912$) da olduğu görülmüştür.

Diğer yaş gruplarından farklı olarak, 31-40 yaş grubunda yer alan bireylerin istismar puanları ile katı tutum (r=0.485), çocuk ve kendi ile sorunlar (r=0.324), aile ile ilgili sorunlar (r=0.493) ve başkaları ile sorunlar (r=0.321) arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 36 incelendiğinde, çalışmaya ilköğretim normal gruptan 6 ilköğretim mezunun katılım sağladığı ve risk grubunda herhangi bir istismar grubu birey olmadığı; lise mezunu 88 bireyin bulunduğu ve 74'ünün normal, 14'ünün ise istismar grubunda yer aldığı; 280 yüksekokul mezunundan 246'sının normal, 34'ünün ise istismar grubu içerisinde bulunduğu ayrıca 37 yüksek lisans-doktora mezunundan 34'ünün normal, 3'ünün ise istismar grubunda yer aldığı görülmüştür. Tablo'36 da istatiksel olarak ($p>0.05$) anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Tablo 19'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının öğrenim durumlarına göre istismar ve alt ölçek puanları incelendiğinde, öğrenim durumlarının istismar ve diğer alt ölçekler içerisinde anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmüştür.

Tablo 20'de lise mezunu bireylerin, istismar puanları ile stres puanları (r=0.877) arasında yüksek bir ilişki ($p < 0.01$) olduğu ve diğer alt ölçekler ile ilişkisinin olmadığı; yüksek okul mezunu bireylerin, istismar puanları ile stres (r=0.914), çocuk ve kendisi ile sorunlar ve aile ile sorunlar puanları arasında yüksek ilişki olduğu ($p<0.01$), katı tutum (r=0.391) ile düşük düzeyde ilişki ($p < 0.05$) bulunduğu görülmüştür. Fakülte mezunu bireylerin istismar puanları ile stres puanları (r=0.838) arasında yüksek bir ilişkinin olduğu, katı tutum ile (0.446) orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 21 incelendiğinde, eşi çalışan (n=242) bireylerden %92.1'inin normal grupta, %7.9'unun riskli grupta yer aldığı ve eşi çalışmayan (n=88) bireylerden %83'6'sının normal grupta %16.4'ünün riskli grupta yer aldığı görülmüştür. Çalışmaya katılan bireylerin eş çalışma durumuna göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0.01$). Eşi çalışmayan bireyler genellikle erkeklerdir.

Tablo 22'de risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eşlerin çalışma durumuna göre ortalama ve standart sapma puanları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 23 incelendiğinde, çalışan bireylerin istismar puanları ile stres ($r=0.890$) alt ölçek puanları arasında yüksek ($p<0.01$); katı tutum ($r=0.528$) ve başkaları ile sorunlar ($r=0.461$) alt ölçek puanları arasında ($p<0.05$) orta düzeyde anlamlı korelasyonların ($p<0.05$) olduğu görülmüştür. Eşi çalışmayan bireylerin istismar puanları ile stres ($r=0.885$), katı tutum ($r=0.390$), çocuk ve kendi ile sorunlar ($r=0.418$) ve aile ile ilgili sorunlar ($r=0.453$) alt ölçek puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki ($p<0.01$) olduğu; mutsuzluk ($r=0.277$) ve başkaları ile sorunlar ($r=0.259$) arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmüştür. Elde edilen bulgulardan anlaşıldığına göre, eşi çalışmayan bireylerin istismar puanları ile, tüm alt ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı söz konusudur.

Tablo 24 incelendiğinde, çalışmaya katılan bireylerin sahip oldukları çocuk sayılarına göre normal ve istismar grubunda yer almalarının, istatiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 25 incelendiğinde, risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının, çocuk sayılarına göre anlamlı bir fark olmadığı ($p<0.05$) görülmüştür.

Tablo 26'da yer alan risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının çocuk sayılarına göre korelasyonları incelendiğinde, 1 çocuk sahibi bireylerin istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu ($r=0.890$) görülmüştür ve bu ilişki anlamlıdır ($p<0.01$). Ayrıca aile ile ilgili sorunlar alt ölçeği ile de anlamlı bir ilişki ($r=0.626$) olduğu görülmüştür. 2 çocuk sahibi anne ve babaların istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde ilişki ($r=0.896$) ve aile ile ilgili sorunlar alt ölçeği arasında anlamlı ilişki ($r=0.518$) görülmüştür. 3 çocuk ve üzeri çocuğa sahip anne ve babaların istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki ($r=0.874$) ve istismar puanları ile katı tutum, çocuk ve kendi ile sorunlar alt ölçek puanları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Elde edilen korelasyon bulgularından, anne ve babaların istismar puanları

ile mutsuzluk ve başkaları ile sorunlar alt ölçek puanları arasında anlamlı ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 27'de çalışmaya katılan bireylerin aile eğitimine katılma istek durumlarına göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 28 incelendiğinde, risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının aile eğitim programına katılım isteğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 29'da risk grubunun istismar puanları ile diğer alt ölçek puanlarının eğitime katılma isteklerine göre korelasyon sonuçları incelendiğinde, aile eğitimine katılmak isteyen bireylerin, istismar puanları ile stres puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu ($r=0.911$) ve anlamlı olduğu görülmüştür ($p<0.01$). Ayrıca istismar puanları ile aile ile ilgili sorunlar arasında bir ilişki olduğu ($r=0.585$) ve katı tutum alt ölçeği ile de bir ilişki ($r=0.398$) bulunduğu görülmüştür.

Aile eğitimine katılmak istemeyen ve risk grubunda yer alan bireylerin istismar puanları ile stres puanları yüksek düzeyde bir ilişki ($r=0.865$)bulunduğu ve anlamlı olduğu görülmüştür ($p<0.01$). İstismar puanları ile katı tutum puanları arasında ilişki olduğu ($r=0.419$) ve aile ile ilgili sorunlar arasında ilişki olduğu ($r=0.365$) görülmüştür. Ayrıca düşük düzeyde bir ilişkinin ($r=0.310$) istismar puanı ile başkaları ile sorunlar alt ölçeği arasında anlamlı olduğu ($p<0.05$) görülmektedir.

5.1.2. Deney ve Kontrol Grubu Sonuçları

Tablo 30'da yapılan karşılaştırma testi sonuçlarında deney ve kontrol gruplarının alt ölçek ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 31'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "istismar" puan ortalamasının ön testte 100.95 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 57.30 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "istismar" puan ortalaması ön test 101.65, son test ise 102.55 dir. Elde edilen bu verilere

göre eğitim programına alınan, deney grubu bireylerin "istismar" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarının ise hemen hemen aynı kaldığı gözlenmiştir.

Tablo 32'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubunun öntest "risk" puanları ile, sontest "risk" puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 33'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "stres" puan ortalamasının eğitimden önce 40.50 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 18.55 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "stres" puan ortalamasının öntest 42.55, son test ise 43.80 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "stres" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarının ise az da olsa bir yükselme gözlenmiştir.

Tablo 34'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının ön-test "stres" puanlarının son-test "stres" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 35'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "katı tutum" puan ortalamasının eğitimden önce 17.35 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 12.35 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "katı tutum" puan ortalamasının ön-testte 21.65, son-testte ise 20.80 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "katı tutum" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarının ise hemen hemen aynı kaldığı gözlenmiştir.

Tablo 36'da verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının ön-test "stres" puanlarının son-test "stres" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 37'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "mutsuzluk" puan ortalamasının eğitimden önce 20.55 olduğu, verilen eğitimden sonra

ise bu puanın ortalamasının 16.55 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "katı tutum" puan ortalamasının eğitimden önce 23.65, eğitimden sonra ise 21.25 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "katı tutum" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanlarında bir düşüş gözlenmiştir.

Tablo 38'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki "mutsuzluk" puanlarının eğitimden sonraki "mutsuzluk" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney ve kontrol grupları ile verilen eğitimin "mutsuzluk" puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir.

Tablo 39'daki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "çocuk ve kendi ile sorunlar" puan ortalamasının eğitimden önce 1.85 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 0.80 olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubu bireylerde ise, "çocuk ve kendi ile sorunlar" puan ortalamasının ön-testte 2.50, son-testte ise 2.55 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarında bir düşüş gözlenirken, kontrol grubu bireylerin puanları aynı kalmıştır.

Tablo 40'da verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarının eğitimden sonraki "çocuk ve kendi ile sorunlar" puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 41'deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin "aile ile ilgili sorunlar" puan ortalamasının eğitimden önce 3.75 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 3.00 olduğu görülmüştür. Kontrol grubu bireylerde ise, "aile ile ilgili sorunlar" puan ortalaması eğitimden önce 4.35, eğitimden sonra ise 4.65 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin "aile ile ilgili sorunlar" puanlarında bir düşüş gözlenirken, eğitim verilmeyen kontrol grubu bireylerin puanları yükselmiştir.

Tablo 42'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol

gruplarının eğitimden önceki “aile ile ilgili sorunlar” puanlarının eğitimden sonraki “aile ile ilgili sorunlar” puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney ve kontrol grupları ile verilen eğitimin “aile ile ilgili sorunlar” puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir.

Tablo 43’deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin “başkaları ile ilgili sorunlar” puan ortalamasının eğitimden önce 5.95 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 6.05 olduğu görülmüştür. Kontrol grubu bireylerde ise, “başkaları ile ilgili sorunlar” puan ortalaması ön-testte 8.45, son-testte ise 8.60 dır. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney ve kontrol grubu bireylerin “başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarında az da olsa bir artış görülmüştür.

Tablo 44’de verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki “başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarının eğitimden sonraki “başkaları ile ilgili sorunlar” puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifade ile deney ve kontrol grupları ile verilen eğitimin “başkaları ile ilgili sorunlar” puanları üzerine ortak etkisi anlamlı değildir.

Tablo 45’deki verilerin incelenmesinden, deney grubunda yer alan bireylerin “toplam puan ortalamasının” eğitimden önce 190.90 olduğu, verilen eğitimden sonra ise bu puanın ortalamasının 114.60 olduğu görülmüştür. Kontrol grubu bireylerde ise, “toplam puan ortalamasının” ön-testte 204.80, son-testte ise 204.20 dir. Elde edilen bu verilere göre eğitim programına alınan deney grubu bireylerin “toplam puan ortalamasının” puanlarında düşük görülürken, kontrol grubu “toplam puan ortalamasının” değişmediği görülmüştür.

Tablo 46’da verilen varyans analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol gruplarının eğitimden önceki “toplam puan ortalama” puanlarının eğitimden sonraki “toplam puan ortalama” puanlarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Diğer bir ifade ile deney ve kontrol grupları ile verilen eğitimin “toplam puan ortalama” puanları üzerine ortak etkisi anlamlıdır.

5.2. ÖNERİLER

5.2.1. Anne ve Babalara Yönelik Öneriler

- Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, emniyet örgütünde görevli anne-babaların "aile eğitim programlarına" katılım isteğinin az olduğu görülmüştür. Ailelerin bu tür programlara katılmaları çocuklarını istismar etmemeleri bakımından önemlidir. Bu nedenle anne ve babaların bu tür programlara katılım sağlamaları teşvik edilebilir.

- İstismar konusu ile ilgili konferans, seminer ve bilgilendirici çalışma ve aktivitelere katılım önerilmektedir.

- Ailelerin kendilerinde ve çocuklarında gördükleri problemleri eğitimci ve uzman yardımı alarak çözmeye çalışmalarının uygun olacağı hususunda bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

- Stres ile istismar arasında ilişki olduğu bu çalışmanın sonuçlarına yansımaktadır. Bu nedenle, anne ve babaların stres yönetimi ile ilgili becerilerini arttırmaları gerekebilir. Emniyette görevlileri anne-babaların yönelik, stres yönetimi ile ilgili düzenlenecek seminer, konferans vb. etkinliklere katılmaları desteklenmelidir. Ayrıca stres yönetimi ile ilgili olarak uzman yardımı almak, süreli yayınlar ile bilimsel eserlerin yakından takip edilmesi tavsiye edilmektedir.

- Evde ve iş yerindeki mutsuzluk, katı tutum oluşturan nedenler araştırılarak, çözüm önerileri geliştirilmelidir.

- Arkadaş ve komşu ziyaretleri, çocuklarla birlikte piknik, sinema, müze gezileri ile stres azaltıcı tatil planlamaları istismar azaltıcı etkinlik olarak görülmektedir.

- Anne ve babaların stres, depresyon, zaman yönetimi, kriz yönetimi konularında destek verici çalışmalara katılmaları teşvik edilmelidir.

- Araştırma sonuçları annelere oranla babaların risk grubuna daha yakın olduklarını göstermektedir. Bu nedenle babaların çocuklarının bakımı ve eğitimi ile daha çok ilgilenmeleri gerekebilir. Ayrıca baba destek programlarına katılımları sağlanabilir.

- Araştırmada ekonomik düzey ile istismar riski arasında bulunan ilişki göz önüne alındığında; araştırmanın örneklemini oluşturan memurların ekonomik yönden aileyi ve kendilerini olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınmaları için eğitim verilmelidir.

- Ailenin sahip olduğu iki den fazla çocuk sayısının anne ve babada risk grubuna yakın olma olasılığını arttırdığı görülmüştür. Bu nedenle çok sayıda çocuk sahibi olmanın ortaya çıkaracağı olumsuzluklar çeşitli programlarla dile getirilmelidir.

- Anne ve babaların eğitim düzeyi ile istismar potansiyel puanları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, çocuk sahibi olan ailelere yönelik "aile destek programları" ile düzenlenmelidir.

5.2.2. Bu Alanda Çalışma Yapacak Olanlara Yönelik Öneriler

- Araştırma yapılacak grubun yüksek "risk" potansiyeline sahip gruplar üzerinde çalışma yapılması önerilmektedir.

- Milner Envanterinde yer alan 77 maddelik "istismar" alt ölçeği üzerinde ayrıca çalışılmalıdır.

- Özellikle eğitim ve ekonomik düzeyi düşük aileler üzerinde çalışılmalıdır.

- Çocuk sayısının istismar potansiyeli üzerine etkisi konusunda çalışılmalıdır.

K A Y N A K Ç A

Abbey Alkon ve diğerleri. (2006). **Child abuse prevention, identification and reporting**. Child care Health Programme California.**www.ucsfchildcarehealth. org**

Acad, J. (1997)**..** Practice parameters for the forensic evaluation of children and adolescents who may have been physically or sexually abused. Psychiatry; **Child Adolesc 36**: 37 S-56S.

Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. **Aile ve Toplum Dergisi. Cilt:1**. (Sayı:1). s. 11

Akdoğan, H. (2005). Çocuğun cinsel istismarı ve Türkiye'de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar. **Polis Bilimleri Dergisi**, **Cilt 7.** (Sayı:1).

Akduman G.G. Ruban, C., Akduman, B. ve Korkusuz, İ.(2005). Çocuk ve cinsel istismar**. Adli Psikiyatri Dergisi**. Cilt:3 (Sayı:1) Sayfa:9–14

Akgiray, A. (2007). **Çocuk istismarı: 8-10 yaş çocuklarda istismarı önleme yöntemleri.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans. Ankara Üniversitesi.

Aksoy, A. (2001). "**0-4 Yaşlarında Çocuğu Olan Annelere Uygulanan Anne-Çocuk Eğitim Programının Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Konusundaki Bilgilerine Etkisinin İncelenmesi"** Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fak.:Ankara**.**

Aksoy, E. ve ark. (2002). **Çocuk istismarı ve ihmali: Adli Tıp Ders Notları**. Web: http://www.ttb.org.tr/adli/7.html 2008 yılında erişilmiştir.

Alikaşifoğlu M. (2007). **Cinsel İstismar**. Pediatrik Aciller Sempozyum Dizisi. İ.Ü. Tıp Fakültesi. s.183-192**.**

Alisinanoğlu, F. (2002). **Gençlik dönemi özellikleri ve genç anne-baba iletişimi**. Ankara: Eğitim ve Bilim Yayınları. s. 62-63**.**

Analay, C., Gülşen, R. (2004). **Bilişim suçları içerisinde çocuk pornografisi ve mücadele yöntemleri**. Web: www.turkhukuksitesi.com**.** Erişim:2009

Anne- çocuk eğitim vakfı [AÇEV]. (2010). Web: http://www.acev.org

Aral, N. (1997) **Fiziksel istismar ve çocuk**. Ankara: Tek Işık Web Ofset Tesisleri.

Aral, N. ve Gürsoy, F.(2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. **Milli Eğitim Dergisi**,Temmuz-Eylül, (Sayı 151).

Armağan, E.(2007). Çocuk ihmali ve istismarı: psikoz tablosu sergileyen bir istismar olgusu. **Türk Psikiyatri Dizini. cilt 45.** s: 170-173**.**

Arvas, A. (2007). **Çocuklarda fiziksel istismar**. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi No: 57. s. 177-182

Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. **Anadolu Psikiyatri Dergisi; Cilt:8.** sayfa: 206-214

Ayçiçeği, A. (1993). The Effects of the Mother Training Program on Attitudes of Mothers Towards Sex Roles. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü

Aydın, M.Z. (2008). Çocuğun eğitiminde ailenin önemi. **V.Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri" Bildirileri**. Ankara: ASAGEM Yayınları.No.137.

Ayral, F. (2010). **Çocukların cinsel istismarı suçu ve bu suçla mücadele**. İstanbul : Yalın Yayıncılık. sayfa: 5

Aytar, A.G. (2007). Üniversite öğrencilerinin umutsuzluğunu yordayan bazı değişkenler. **Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi. (2)**2. Sayfa. 180-195

Baker, A., Kesler, S., Parker, C. and Plotrkowski, F. (1999). Kindergarten and first-grade teachers reported knowladge of involvement in their children's education. **The Elemantry School Journal**. Vol:99 (44). Page367-380.

Baker, L. (2002). **Protecting our children from sexual predators.** New York: St Martin's.

Barth, R.P. (2009). Preventing child abuse and neglect with parent training: evidence and opportunities. **The Future of Children**. Vol. 19 / no. 2 / Fall. Page:95-118).

Başaran,İ.E. (2005). **Eğitim psikolojisi, gelişim, öğrenme ve ortam**. Ankara: Nobel Yayınları.

Başaran, S. ve Koç, F. (2000). **Ailenin çocuğun okuldaki eğitimine katılım sorunları ve katılımın sağlanması için alternatif bir model**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s.2.

Bayhan, P. (1998). Çocuk istismarı. **Sosyal Hizmet Dergisi**. Sayı 8. sayfa:2.4

Bergman, F. (1990). **Needs assessment for parent education .** Boğaziçi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bekman, S.(2000). **Eşit fırsat**. İstanbul: Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları.

Bilir S., Ari M. ve Dönmez N.B. (1986). Physical abuse in 16000 children with 2-4 years of age. **Journal of Child Devolepment and Education.** Page: 7-14.

Bilir S., Ari M., Dönmez N.B., Atik, B, San, P., (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4 -12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. **Aile ve Toplum Dergisi. Cilt:1**. (Sayı:1). s. 57

Büyüköztürk, Ş. (2007). **Deneysel desenler, ön-test kontrol grubu desen ve veri analizi**. (2.baskı). Ankara:Pegem A yayıncılık.

Calam, R., Sanders, M., Miller, C., Carmont, S . (2008). Can technology and the media help reduce dysfunctional parenting and increase engagement with preventative parenting interventions? **Child Maltretment. Volume 13**. Number 4. November .p.347-361

Casey Hoffman, Keith A. Crnic, and Jason K. Baker. (2006). Maternal Depression and Parenting: Implications for Children's Emergent Emotion Regulation and Behavioral Functioning. **Parenting: Science and Practice *(6)*** 4. page.271–95.

Cavkaytar, A. (2001). **Zihin engellilere öz bakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği**

Chaffin and Vale (2002). Domestic violence and sexual assult results. Northern Illionis University, USA.

Chan, Y. C.**,** Lam, Gladys L. T.**,** Chun, P. K. R.**,** So, Moon Tong Ernest (2006). Confirmatory factor analysis of the child abuse potential ınventory: results based on a sample of chinese mothers in hong kong. **Child Abuse & Neglect: The International Journal, v30** n9 p1005-1016. EJ744945

Cynthia Crosson (2005). **Understanding child abuse and neglect.** PEARSON Publication Boston. p.180-211

Clarke, R. and Rutgers (2004). **Problem-Oriented policing conference**, the State University of New Jersey, Charlotte, October 28-30.

Cooper, A. (2002). **Sex and the Internet**. New York: Brunner-Routledge.

Crase, S. J., Colleen, C., Kontos, S. (1981). Parent education needs and sources as perceived by parents. Home Economics Research Journal. Volume: 9 (Nu:3).

Croake, W. and Glover, K.E. (1977**). A history and evoluation of parent education-the family coordinator: Vol.26.** (No:2), page: 151-158

Currie, J., Tekin, E., (2007). **Does child abuse cause crime**? Georgia State University and NBER. Atlanta.

Cüceloğlu, D. (1999). **İnsan davranışı – psikolojinin temel kavramları** (2. Basım), Ankara: Remzi Kitapevi.

Çabuk, T., Öncel, S. ve Buldukoğlu, K. (2006). **Madde kullanımıyla savaşımda aile eğitimi yoluyla gençten gence destek projesi.** Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu ve Hedefleri ve Geleceği. Antalya: SHÇEK yayınları.

Çayboylu,İ., **2001 yılı aile raporu**. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Ankara: Beyda Ofset.

Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). **Mutlu ve sağlıklı yarınlar için anne-baba eğitimi**. Konya: Eğitim Kitabevi.

Çeçen, A, R. (2007). Çocuk Cinsel İstismarı: Sıklığı, Etkileri ve Okul Temelli Önleme Yolları, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Cilt:4.** (Sayı:1)

Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: okul aile dayanışması. **İlköğretim-Online Dergisi**. Cilt:2. (Sayı:2). sf. 28-34.

Ç.K.K**. Çocuk Koruma Kanunu**. Kanun Kabul Tarihi: 03/07/2005

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 06 Nisan 2004, Sayı: 25425. Ç. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çocuk İstismarı Araştırma Grubu Raporu, 11.09.2001 tarihli nüsha. Radikal.

Çocuk Vakfı 2007 tarihli Raporu., http://www.rehabilitasyon.com/index http://www.ntvmsnbc.com/news/395248.asp (Erişim Ocak:2008)

Dağlı, E. ve Durakbaşa, U,Ç. (2005). Çocuk istismarı. **Çocuk Forumu Dergisi**. (Sayı:Temmuz-Ağustos). s.1-6.

Daireme, S. and Tsiantis, S (1997). Cross cultural validation of the child abuse potential inventory in Greece, **Child abuse Negl. 21 (**1): 1067-1079.

DARDAĞAN, Melihse P. (2000). **İlköğretim dönemi çocukların sosyal ve akademik becerilerini geliştirmede yardımcı ebeveyn eğitim programının değerlendirilmesi.** Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Daro, D. (1998). **Child abuse prevention: new directions and challenges.** Journal on Motivation. Proceedings of the Symposium on Motivation. University of Nebraska, Department of Psychology.

Dilbaz, N. (2006). **Madde bağımlılığı ve şiddet**. Çocuk ve Ergene Yönelik Şidetin Önlenmesi Sempozyumu. AEM kitap. s.65.

Dinwiddie, S. A.C. Heath, M.P. Dunne, K.K. Bucholz, P.A. Madden, W.S. Slutske, L.J. Bierut, D.B. Statham, N.G. Martin (2000). Early sexual abuse and lifetime psychopathology: a co-twin-control study. **Psychology and Medicine**, **Vol.(30)** #1. p.41-52, Jan. 2000.

Dubowitz H. (2002). **Preventing child neglect and physical abuse**. Pediatr Rev. 23: 191-196.

Durmuşoğlu, N. ve Doğru S.S.Y. **Çocukluk Örseleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi**, Erişim: 20009, Web:http://www. sosyalbil.selcuk..edu. tr

Dünya Sağlık Örgütü,[WHO]. (1985). **www.who.int** (Erişim:Haziran 2010).

Earle Katheren, Amanda Cross (2001). **Child Abuse and Neglect Among American Indian/ Alaska Native Children:An Analysis of Existing Data**. National India Welfare Association. Casey Family Program Foundations.

Eckenrode J (1984) Impact of chronic and acute stressors on daily reports of mood. **J Pers Soc Psychol, 46**:907-918.

E.G.M. Emniyet Genel Müdürlüğü, **Çocuk şube müdürlüğü kuruluş görev ve çalışma yönetmeliği**, Asayiş Dairesi Yayınları, Yayın No:10, Ank.2001, s.4.

Eker, D., Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği'nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. **Türk Psikoloji Dergisi. 10**(34):45-60.

Ennew, J.,(2003). Sokak çocukları ve çalışan çocuklar. (Çeviri: Çiçek ÖZTEK). Ankara: UNICEF yayınları.

Erbay, E. (2007). **Çocukluklarında küçük sanayi işletmelerinde çalışmış yetişkinlerin bu çalışma sürecini nasıl yorumladıkları ve çocuk işçiliğine bakışları üzerine bir araştırma**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Erkman, F. (1991). **Çocukların duygusal ezimi**. Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi. Ankara: Gözde Repro Ofset.

Erol, N. ve Şimşek Z. (2006). **Çocukların anne babaları tarafından terk edilmelerini ve kurumlara bırakılmalarını nasıl önleyebiliriz?**. Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu ve Hedefleri ve Geleceği. Antalya:SHÇEK yayınları.

Ersoy Ö ve Tezel Şahin, F. (2001). 0-4 Yaş Erken Çocukluk Gelişimi Anne Eğitimi Programı. **8.Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** 23-31 Mayıs.Sivas:Dilek Matbaası,136-138

Erşan, Ş. (2007). **Aile eğitiminde uzaktan eğitim modeli**. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Ders Notları. Ankara.

Foote, W, L.(2007). **Child sexual abuse allegations in the family court**. University of Sydney, Australia.

Garbarino, J. & Garbarino, A.(1994). **Emotional maltreatment of children.** Chicago, National Committee to Prevent Child Abuse, 2nd Ed. 1994.

Giallo ,R., Treyvaud , K., Matthews, J., Kienhuis, M. (2010). Making the transition to primary school: an evaluation of a tarnsition program for parents. **Australian Journal of Educational & Developmental Psychology. Vol 10**. pp1- 17.

Göç, L., (2006). **Çocuk suçluluğu ve polisin yaklaşımı,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, K.Maraş.

Göçgeldi, E, Tüzün, H, Türker, T. ve Şimşek, I. (2007). Okul öncesi dönem çocuğu olan anne ve babaların çocuklara cinsel eğitim konusundaki yaklaşımlarının incelenmesi**, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. Cilt:16** (Sayı:9). Sayfa:134.

Gökler, I., (2002). Çocuk istismarı ve ihmali: erken dönem stresin nörobiyolojik gelişime etkisi. **Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi. Cilt.9.** (Sayı:1). Sayfa: 47-57

Görmez ve diğerleri (1998). **Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet.** Başbakanlık ASAGEM Yayınları. Ankara.

Groeneveld, L. P., & Giovanni, J. M. (1977). **Disposition of child abuse and neglect cases.** Social Work Research and Abstracts, 13, 24–30.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. Sayı:24** (3):128 – 134,

Günay, Y. (2000). Cinsel suç olgularında saldırgan ve kurban olma açısından çocuk. **Çocuk Forumu Dergisi. Cilt:3**(Sayı:2). Sayfa: 46-50

Gündüz, B. ve Gökçakan, Z. (2004). Fiziksel istismar acısından üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi.** (Sayı:13). Muğla Üniversitesi. S:29-40.

Güner,S.,Güner,S. ve Şahan,M.H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. **Van Tıp Dergisi: 17** (3): Sayfa:108-113

Güngör, A. (2002). **Duygusal Gelişim. Gelişim ve Öğrenme**. Ulusoy, A. (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Güngör Aytar, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin umutsuzluğunu yordayan bazı değişkenler. **Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt:2**.(Sayı:2). Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınları. sayfa:180-191

Gürsoy, F. ve Bıçakçı M. Y. **Ergenlik döneminde çocuğu olan ebeveynlerin aile ortamlarını algılamalarının incelenmesi.**

Güz, N. (2006). **Şiddetin önlenmesinde medyanın rolü**. Çocuk ve Ergene Yönelik Şidetin Önlenmesi Sempozyumu. AEM kitap, s.47

Güzel, Ş. (2006). **Dört Altı Yaş Grubu Çocuğa Sahip Annelerin Aile Eğitimine Yönelik İhtiyaç Duydukları Konuların Belirlenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.

Heagert, L. M. and Lisa A.S. (1983). Devlopmental Education For Parents Of Delayed Infants: Effects On Parental Motivation And Children's Development. **Child Development. (54)** : page.1324-1331

Hamamcı Z.(2006). Anne babaların çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi kaynaklarının ve öğrenme yöntemlerinin incelenmesi. **Mesleki Eğitim Dergisi. 8** (15). Ocak sayısı. Sayfa. 23-39.

Hamm, K. ve Ewen, D.(2006). **From the beginning: early head start children, families, staff and programs in 2004**. CLASP_Center For Law and Social Policy, Policy Brief, Head Start Series.

Hancı, İ,H., **İzmir'de eğitim hastanelerinde çocuk istismarı tanısı alan olgularla ilgili izmir çocuk istismarı araştırma grubunun onsekiz aylık deneyimi**, (Kaynak: http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ Erişim: Ağustos 2008)

Hoffman-Plotkin, D., and Twentyman, C. T. (1984). **A multimodal assessment of behavioural and cognitive deficits in abused and neglected preschoolers.** Child Development, 55, 794-802.

Hughs, D. R. (1998). **Kids online**. Grand Rapids, MI: Fleming H. Revell.

İnsan Hakları. Web: http://**www.tbmm.gov.tr**/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf

İstismar Raporu (2004,2005). Web: **http://www.ntvmsnbc.com** (Erişim Temmuz,2009)

İşmen, E. ve Aydın, B. (1996). Duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisi. **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi (8)** sf.127-134.

Janet, P.(1996) **The social context of familial child sexual abuse: the mothers perspective**. University of Queensland, Australia.

Jain AM. (1999)**. Emergency department evaluation of child abuse**. Emerg Med Clin North Am 17: 575-593.

Jenkins, P. (2001). **Beyond Tolerance: Child Pornography on the Internet**. New York: New York University Press.

Kacker, L., Varaden, S., Kumer, P. (2007). **Child abuse:india.** Pubiction: Ministry of Women and Child Development. UNICEF India.

Kanisberg, J.S. Levant, R.F. (1988). Parental attitudes and children's self-concept and bahavior following parent's prticipation in parent training groups. **Journal of community psychology ,16** :152-154.

Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp, A.,S., (2004). Çocuk İstismarı. **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi.** Sayı:47. sayfa:140-151.

Karasar, N.(2005).**Bilimsel araştırma yöntemleri**. Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Kars**,** Ö.(1996).**Çocuk İstismarı:Nedenleri ve Sonuçları.**Ankara:Bizim Büro Basımevi

Kaya, Z. (2002). **Uzaktan Eğitim**. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kaya, Ö.,M. (2002). **Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile okul öncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısı konusunda anne-baba görüşleri.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaya, Ö.,M. ve Gültekin,M.(2002). **Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile okul öncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısı konusunda anne-baba görüşleri.** OMEP 2003 Bildiri Kitabı (Cilt 3). İstanbul: Ya-pa Yayınları

Keskin, G. ve Çam, O. (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik hemşirelik yaklaşımı. **Yeni Symposium Dergisi. Cilt.43.** (Sayı.3). sayfa:118-125

Kimmet, E. (2003). **Erken çocukluk eğitiminde farklı yaklaşım ve uygulamalar: baba destek programı**. OMEP 2003 Bildiri Kitabı (Cilt1). İstanbul:Ya-pa Yayınları.

Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri**. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Sayı : 17).

Koçak, A., A. (2004). **Baba destek programı değerlendirme raporu.** Ankara: AÇEV.

Korfmacher, J. (1998). **Emotional neglect: being hurt by what is not there.** Chicago, National Committee to Prevent Child Abuse, USA

Korkusuz, İ., Akduman, G.G.,Aytaç,Ö. ve Yanıkdam, N. (2006). Türkiye'de çocuk suçluluğu sorunu ve polis. **Adli Psikiyatri Dergisi**. **Cilt:3**. (Sayı:1). Sayfa:19-24

Kozcu, Ş.(1988–1989) **Çocuk istismarı ve ihmali**, İzmir: Ege Üniversitesi Fakültesi Yayınları.

Kozcu**,** Ş. (1991). **Çocuk istismarı ve ihmali**. Aile Yazıları. T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. 2. Cilt: Ankara.

Kulaksızoğlu**,** A. (2001). **Ergenlik psikolojisi**. Remzi Kitabevi. 4. Baskı: İstanbul.

Kurdoğlu,S ;Uslu,R ;Kapcı, E.G. ; Kurt, E. (2008). **Eğiticilerin çocuk örselemesini değerlendirme aracının Türk öğretmenlerine uyarlanması,** Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Sempozyumu. 8-10 Mayıs 2008 Gazi Üniversitesi, Ankara.(Erişim: web slaytı,2009).

Kurnaz, Ş.A. (2008). Yoksulluk ve aile üzerindeki etkileri. **V.Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri" Bildirileri**. Ankara: ASAGEM Yayınları.No.137.

Kurtulmuş, Z. (2003) Anne Eğitim Programının 4-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Alt Sosyo Ekonomik Düzeydeki Annelerin ve Babaların Aile İlişkilerini Algılamasına Etkisi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Kurtulmuş, Z. (2006). Farklı ülkelerde aile eğitim programları. **Mesleki Eğitim Dergisi. Cilt 8.** (Sayı:15). İstanbul: M.M.P. Baskı Tesisleri.

Kutsal, E. (2004) **Fiziksel çocuk istismarının sosyodemografik özellikleri ve milner çocuk istismarı potansiyeli ölçeğinin Türkiye geçerliliği.** Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi. Ankara.

Kulaksızoğlu,A. (2004). **Ergenlik psikolojisi**. 6. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Küçükahmet, L. (2006). **Öğretimde planlama ve değerlendirme**, Ankara:Nobel Yayınları.

Küntay, E. ve Erginsoy, G. (2005).**Ticari seks işçisi kız çocuklar.** İstanbul: Bağlam Yayınevi.

Lazarus,A. ve Lazarus, C. (2005). **60 saniyede terapi.** (çev:Derya Öztürk). İstanbul: Yakamoz Yayıncılık.

Lin, H. (Ed.). (2002). **Truth, pornography and the internet**. Washington, DC: National Academy Press.

Lungren, D. (2009). **Child abuse.** Crime and Violence Prevention Center. Attorney General's Office in California. USA

Luntahl, B. (2008). A Meta-Analysis of Father Involvement in Parent Training. **Research on Social Work Practice, Vol. 18.** No.2. page.97-106.

Mangır,M. ve Çalış,B.E., **Çocuklarda cinsel eğitim**, YA-PA Semineri, Ank., s.99-109.

Mc Kay, MM.(1994). **The link between domestic violence and child abuse: assesment and treatment considerations.** Child Welfare. 73 (1). page. 29-39

MEB Özel Eğitim ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2006).**Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı 2006-2011**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Memişoğlu, S.P., (2008). **Suçla mücadelede anne-baba eğitiminin önemi ve denetimli serbestlik uygulamaları.** Amasya Sempozyumu Kitabı. Hegem Yaınları Sayfa:133-140.

Milner, J.S. (1986). **Potential inventory (CAP)** Web:http://www3.parinc.+/products/ product. aspx? Productid =CAP (*Erişim Ocak 2009*).

Mutlu, K. (2006). **Toplumda ergen ve şiddet**. Çocuk ve Ergene Yönelik Şidetin Önlenmesi Sempozyumu. AEM kitap. s.176

Navaro, L. (1987). **Çağdaş anne baba eğitimi neleri kapsayabilir?**. YA-PA 5. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.

Oktay, A. ve Unutkan, P.(2007). **Okul öncesi eğitimde güncel konular**. İstanbul:Morpa Yayınları.

Olds, Henderson, Tatelbaum, R. and Chamberlin (1988). Improving the life-course development of socially disadvantaged mothers: a randomized trial of nurse home visitation. **American Journal of Public Health**. **78**(11). 1436-1445

Ömeroğlu, E. (1992). **0-3 Yaş Erken Çocukluk Eğitimi Araştırma Projesi 1988-19992.** Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, 103-105

Ömeroğlu, E., Kandır, A. ve Ersoy, Ö. (2004), **Yıllık Plan Örnekleri ve Aile Katılımı Çalışmaları**, Morpa Yayınları, İstanbul.

Önder,A. (2004).**Yaşayarak öğrenme için eğitici drama**. İstanbul: Epilson Yayıncılık.

Öner, U. ve Sucuoğlu, B. (1994). Zihinsel özürlü çocukların istismarı. **Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi**. **Cilt:2**(sayı:4). Sayfa:316-328.

Osan, F. (2009). **Çalışan çocukların istismarı: mobilya işkolu örneği.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet A.B.D.

Özbey, S. (2007). **Okul öncesi dönemde aile eğitimi**. Yayınlanmamış Doktora Ödevi. (Öğrt.Gör.Tezel Şahin, F.) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özcan, B., Üstpolat, Z. ve İpek, N. (2008). **Gazi üniversitesinde farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının istismar potansiyellerinin karşılaştırılması,** Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Ankara.

Özdoğan, F. (2006). **Türkiyede uygulanan anne-baba eğitim programları** . Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu ve Hedefleri ve Geleceği. Antalya:SHÇEK yayınları.

Özer,E., Bütün, C., Yücel Beyaztaş, F. ve Engin, A.(2007). Çorum adli tıp şube müdürlüğü'ne 2006-2007 yıllarında başvuran cinsel istismar mağduru çocuk olgularının değerlendirilmesi, **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, cilt:29** (Sayı:2),s.51-55

Özmen, S.K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. cilt: 37**. (sayı: 2). 27-39

Öztürk, S. (2007). **Çocuklarda duygusal istismar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pehlivan, H. (2008) Anne eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi. **Aile ve Toplum Dergisi. Cilt:4** Sayı:15. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü sayfa:55-66.

Pehrson, K.L. ve Cylde C.R. (1990). Parent Education: Does It Make A Difference?. **Child Study Journal, 20** (4), 221-235.

Penny B. Jameson and others. (1997). Mother-Toddler Interaction Patterns Associated with Maternal Depression. **Development and Psychopathology (9)**. no. 3 page:537–550.

Perez, A.A. and Paul, J. (2004). Gender Differences in Empathy in Parents at High- and Low-Risk of Child Physical Abuse. **Child Abuse & Neglect: The International Journal, v28** n3 p289-300 Mar 2004, Eric: EJ731608

Pişkin, M., (2003). **Öğretmenlerin fiziksel çocuk istismarı potansiyellerinin incelenmesi. 4.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresinde Sunulan Bildiri.** Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi. Ankara: 15-17.

Polat, O. (1997). **Çocuk hakları nedir?** İstanbul: Analiz Yayınları.

Polat, O.(1997). Çocuk hakları raporu. **Çocuk Hakları Bülteni**. İstanbul: ÇİKORED Yayınları

Polat,O. (1999). **Tıbbi açıdan çocuk hakları ve çocuk istismarı**. Cumhuriyet ve Çocuk II.Ulusal Çocuk Kültürü Kongre Kitabı, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Polat,O. (2001). **Çocuk ve Şiddet.** İstanbul: Derya Yayınları.

Polat O. (2002). **Çocuk ve şiddet.** İstanbul:Der Yayınları.

Polat,O. (2005). Çocuk istismarı ve Türkiye'deki durumu. **Çocuk Forumu Dergisi**. Ocak-şubat sayısı.

Polat, O.(2007). **Çocukların cinsel sömürüsü.** Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği. Web**:** www.sokakcocuklari.net (Erişim: Ağustos 2009)

Polat, O.(2007). **Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı** (2 Cilt). Ankara: Seçkin Kitabevi.

Polat, O., Yapıcı,Ö. ve Yenilmez, M. (2005). Çocuklarda cinsel istismar. **Çocuk Forumu Dergisi.** Ocak-Şubat. s.19.

Polat, O. (2007). **Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1**- Tanımlar. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Polat, O. (2007). **Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2**-Önleme ve Rehabilitasyon, (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Pratt, J. (2007). **Injured or abused children less than one year of age: are they the same sub-population?.** Queensland University of Technology, Australia.

Pressel DM. (2000). **Evaluation of physical abuse in children.** Am Fam Physician; 61: 3057-3064.

Radikal, 11.09.2001 tarihli nüshası

Radikal, 25 Ağustos 2003 tarihli nüshası

Rao U, Hammen C, Daley S (1999) Young women at high risk for depression. Am Acad **Child Adolesc Psychiatry**. 38:908-915.

Rich, D.J., Gingerich, K.J. & Rosen, L.A. (1997). Childhood emotional abuse and associated psychopathology in college students. ***Journal of College Student Psychotherapy*.11**(3): 13-28.

Rusell, D., and Bolen, R. (2000). The Epidemic of Rape and Child Sexual Abuse in the United States. Thousand Oaks, CA: Sage.

Sabah Gazetesi, 16.07.2004 tarihli nüshası.

Sarı, N. E. (1999). **Engelli Çocuğu Bulunan Ana-Babalara Uygulanan "Ana-Baba Eğitim Programı"nın Etkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarı, İ. (2003). **Poliste stres yönetimi (van il örneği).** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarı, İ., **İnternette çocuk istismarına yönelik uzman polislerin mücadelesi.** (14 Kasım 2006) *Milliyet*.

Savi**,** F. (1999). **Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişki**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi.

Sayıl, M. (1998). "Televizyon ve çocuk istismarı". **Türk Psikoloji Bülteni**. **Cilt:4**. (Sayı:9), s.77–78

Sedlak, A.J., and Broadhurst, D.D. (1996). **Executive Summary of the Third National Incidence Study of Child Abuse and Neglect**. Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, National Center on Child Abuse and Neglect. Available from http://nccanch.acf.hhs.gov/.

Senemoğlu,N.(2005). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. B.Anadolu Birliği Yayınları.

Sevinç, M. ve Evirgen**,** Ş.(2003). **Küçükçekmece okul öncesi eğitim merkezinde verilen okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkileri.** OMEP 2003 Bildiri Kitabı (Cilt 2). İstanbul:Ya-pa Yayınları.

Sevük Y, H.(1998).**Uluslararası sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadelede kurumsal yaklaşım**. İstanbul: Beta Kitapevi.

Sezgin, U. (1993). **Ensest Olguları**. İstanbul: Adli Tıp Enstitüsü Yayınları.

Sınar, H. (2001). **İnternet ve ceza hukuku**. (1.Baskı) İstanbul, Beta Yayınevi

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Raporu [SHÇEK] Web: www.hurriyet.com.tr Erişim: Ağustos 2009.

Soysal, A. (2009). **İş yaşamında stres**. Çimento İşveren Dergisi. 2009 Mayıs Sayısı. sayfa: 17-40.

Spangler DL, Burns DD (1999) Men & women are from the same planet after all, **J Cognitive Psychotherapy,** (13):1-16.

Srinivasan, T. N., & Raman, K. J. (1987). **Early child parent separation and risk for childhood psychopathology**. Indian Journal of Psychology, 31, 283-289.

Star Gazetesi, 25.04.2006 tarihli nüshası. S.5.

Subaşı, G. (1999). Bilişsel öğrenme yaklaşımı, bilgiyi işleme kuramı. **Mesleki Eğitim Dergisi Cilt:1** (Sayı:2). Sayfa: 27-36.

Sucuka, N., Özkök S. ve Vardar B. (1997). Anne Çocuk Eğitim Programı Uygulama ve Değerlendirme. **Okulöncesi Eğitim Sempozyumu "Okulöncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar"** Ankara Üniversitesi Basımevi,52,53,54,56.

Swanston, H, Y.(2006). **Five years after child abuse.** University of Sydney, Pediatrics and Child Health, Australia.

Şahin F.,T. ve Ersoy, Ö. (1999). 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. **Mesleki Eğitim Dergisi, Cilt: 1**, Sayı:1, s.58-62.

Şahin, F. ve Beyazova, U. (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. **Milli Eğitim Dergisi**. Temmuz, Ağustos, Eylül. Sayfa.151.

Şahin**,** F. (2003). Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde ekip çalışması. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. Cilt.10.** (Sayı1).

Şahin F. ve Turla A. (2003). **Okulöncesi eğitim kurumlarında yapılan aile katılım çalışmalarının incelenmesi.** OMEP 2003 Bildiri Kitabı (Cilt1). İstanbul: Ya-pa Yayınları.

Şahiner Ü.M, Yurdakök K ve Kavak U.S. (2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. **Katkı Pediatri Dergisi.** Sayı:22. sayfa:276-85.

Şanlıkan, B., Haber: **Çocuk pornosu polisi isyan ettirdi**. (**www.aksam.com.tr**, 11/03/2009 tarihli haber.)

Şen, F.,(2006) Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, TADOC yayınları, Ankara, s.71.

Şen R. B. ve Demirkan S. (2008). Türkiye'de aile eğitimi ve yerel yönetimler/ sivil toplum örgütleri için uygulamalı bir model önerisi. **V.Aile Şurası "Aile destek Hizmetleri" Bildirileri**. Ankara: ASAGEM Yayınları.No.137.

Şenol, S. (2006). **Aile içi şiddetin çocuğa etkisi**. Çocuk ve Ergene Yönelik Şidetin Önlenmesi Sempozyumu. AEM kitap. s.73)

Şimşek,F., Ulukol, B. ve Bingöler, B (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. **Adli Bilimler Dergisi. Cilt:3** (Sayı:1): 47 - 52

Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismar ve ihmali: psikiyatrik yönleri. **Hacettepe Tıp Dergisi**. **Cilt.35**.(Sayı:2). sayfa:82-86

Taşdelen, N. (1995). **Examination of the effects of perceived psychological maltreatment of mothers on adolescent's self concept, emotional and behavioral problems and academic achievement.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taylor, M., and Quayle, E. (2003). **Child Pornography: An Internet Crime**. New York: Brunner-Routledge.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998). **Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet**. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları

Temel,F. ve Ömeroğlu, E.(1993). **Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Aile Eğitimine Dayalı Modeller**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü Okulöncesi Eğitimi Yayınları.

Temel, Z. F. (1997 a). *Erken Çocuk ve Eğitimi Programları.* **Ulusal Ev Ekonomisi Kongresi Bildirileri** Ankara Üniversitesi Basımevi, 240,239,243,244.

Temel, Z. F. (1997 b). Özel Eğitimde Ev Merkezli Aile Eğitimi Modelinin Önemi. **Milli Eğitim Dergisi. 136 :** 56.

Temel, F. (1998). Anne-çocuk eğitim programı ve yaygınlaştırılması. **Çağdaş Eğitim**. s.8-10.

Temel, Z.F. ve Aksoy.A. (2000). Home-based mother training program for 0-3 years of age and it's effects on home environment. **Psychologie&Education,25/26** (1-2). page: 51-57.

Temel, Z.F. (2001). **Okul öncesi eğitimde aile katılımı.** İstanbul:Ya-pa Yayınları.

Temel, Z.F. (2003). Aile eğitim modeli, dünyada ve Türkiye'deki uygulamalar. **Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları : Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu**. 5-6 Aralık 2003. Ankara.

Tercier A.(1998). **Child abuse**. In: Maer JA (ed). Emergency Medicine (4th ed). St. Louis: Mosby. page.1108-1118.

Tezel Sahin, F. Ünver, N. (2005). Okul Öncesi Eğitim Programlarına Aile Katılımı. **Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt: 13.** Sayı: 1.

Tezel, F. ve Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Niçin Gereksinim Duyulmuştur. Aile Eğitim Programları Neden Önemlidir? **Aile ve Toplum Dergisi.** ASAGEM Yayınları.s.9.

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. **Aile ve Toplum Dergisi. Cilt:5.** (Sayı:17). Nisan-Mayıs-Haziran.

Tıraşçı, Y. ve Gören. S.(2007). Çocuk istismarı ve ihmali. **Dicle Tıp Dergisi. Cilt 34,** (Sayı 1). s.70-74.

Tjaden, P., and Thoennes, N. (1998). **Prevalence, incidence, and consequences of violence against women: findings from the national violence against women survey.** Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Centers for Disease Control and Prevention. Available from www.ncjrs.org/pdffi les/172837.pdf**.**

Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: çocuk istismarı. **Cilt:3. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni.** (Sayı:4). s: 76-80.

Tuğrul, C.D. (2000). Stres ve Depresyon. **Psikiyatri Dünyası.** Sayı:4:12-17

Tunalı, G., Gültekin, G. ve Cantürk, G. (2004). Çocuk fahişeliği çocuk pornografisi ve hukuki düzenlemeler. **Adli Psikiyatri Dergisi. Cilt1**(Sayı:3). Sayfa:29-38

Turan, E.Ö., Şahin, F. T., Turla, A., Can, M. (1999). Anne-çocuk eğitimi programının annelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgilerine ve ev ortamlarının düzenlenmesine etkisi. **4.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 4 .**Eskişehir: Sayfa.305-307.

Türk Ceza Kanunu (2005). www.tbmm.gov.tr.

Türk Dil Kurumu [TDK]. (1969). **Türkçe sözlük** (genişletilmiş baskı). Ankara:TDK. (Erişim:www.tdk.gov.tr).

Uçman, P. (1990) Ülkemizde çalışan kadınlarda stresle başaçıkma ve psikolojik rahatsızlıklar. **Psikoloji Dergisi**, 7(24):58-75.

Uluğtekin, S. (1991). **Hükümlü çocuklarda yeniden toplumsallaşma**. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmet Y.O.

UN Child Rights Convention, Article 34-35. **United Nations**. Newyork.

UNICEF, **Önce Çocuklar Projesi**, (Erişim:Haziran 2010 tarihinde **www.unicef.org**/turkey sitesinden ulaşılmıştır.)

U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, National Center on Child Abuse and Neglect. (1993).**Study of child maltreatment in alcohol abusing families.** Washington: U.S. Government Printing Office.

Üstünoğlu, Ü. (1991). **Aile Eğitiminde Farklı Yaklaşımlar**. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları. Ankara, s.80-89.

Ward, Michelle G.K.; Bennett, Susan; Plint, Amy C.; King, W. James; Jabbour, Mona; Gaboury, Isabelle. (2004). Child protection: a neglected area of pediatric residency training**. Child Abuse & Neglect**,**Vol. 28** Issue 10, p:1113-1122.

Warner, L. and Sower, J. (2005). **Educating young children**. USA:Boston.

Wasserman, S., and Rosenfeld, A. (1986). Decision-making in child abuse and neglect. Child **Welfare. (65)**. page.515–529.

Wikipedia Sözlüğü**.** Web: **http://tr.wikipedia.org** /wiki/%C4%B0stismar (Erişim Temmuz, 2008)

Wilkes, J. R. (1992). Children in limbo: **Working for the best outcome when children are taken into care**. Canada's Mental Health, 40, 2-5.

Yavuzer, H. (2001). **Ana-baba okulu**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (2003). **Çocuğu tanımak ve anlamak.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazar, A., Çelik, M., Kök, M.

Yeşilyaprak, B. ve Özerk, H.(2006). **Ana babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları ve bilgi düzeyleri ile 11-18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi.** Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu ve Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu, Antalya: SHÇEK Yayınları.

Yıldız. S. (2007). **İlköğretim II. kademesindeki çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.

Yıldıran, G. (1983). **Okul öncesi eğitimde okul, ana-baba ve çevre arasındaki işbirliğinin sağlanması.** Okulöncesi Eğitim ve Sorunları. Ankara: TED Yayınları.

Yıldırım, H.O. (2008). **Dünyada ve türkiye'de çocuk işçiliği ve özel bir örnek olarak istanbul ilinde otomotiv küçük sanayiinde çalışan çocuk işçi ve çıraklar.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı. İstanbul.

Yörükoğlu, A. (2002). **Çocuk ruh sağlığı**, İstanbul: Özgür Yayınevi.

Zeytinoğlu S. (1991). **Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri.** Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara:ILO. s.147-162

Ziyalar N.(1999). **Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi**. Çocuk Forumu; sayı.2. sayfa.31-33.

4857 sayılı **İş Kanunu ve Yönetmelik**.

EKLER

Ek-A Anket ve Milner Çocuk İstismarı Ölçeği

Değerli Katılımcı,

Dünyada ve ülkemizde her geçen gün yazılı ve görsel medyadan çocuk istismarı haberlerini üzüntü ile duymaktayız. Çocuklarımıza karşı yapılan istismar olayları aslında bizim kendi geleceğimize karşı yapılmaktadır. Bu nedenle istismar olayları gerçekleşmeden önce anne ve babalar olarak gerekli tedbirleri almak ve bu alanda düzenlenen eğitimleri takip etmek büyük önem taşımaktadır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgiler yer almakta; ikinci bölümde ise yaklaşık 15 dakika içerisinde cevaplayabileceğiniz toplam 160 soru yer almaktadır. Anket ile ilgili olarak sizlerden isim, adres ve kimlik bilgileri alınmayacaktır. Bu nedenle sorulara açık yüreklilikle cevap vermeniz büyük önem taşımaktadır.

Anketi dolduranlara 8 hafta sonra tekrar aynı anket uygulanacağı için, ilk sayfa sağ üst köşeye "rumuz" yazarak araştırmacıya iletmeniz önem taşımaktadır. Anketi sadece 18 yaşından küçük çocuğa sahip anne ve babalar dolduracaktır.

Ankette yer alan "Aile Eğitim Programına Katılmak İstiyorum" seçeneğini işaretleyenler içerisinden seçilecek istekli 20 personele asayiş Dairesi Çocuk Şube Müdürlüğünde haftada 2 ders saati (11.30-12.45) 8 hafta sürecek bir "Aile Eğitim Programı" uygulanacaktır.

Katılımınızdan ve ilgilinizden dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

İbrahim SARI

İletişim :

EGM Asayiş Dairesi Başkanlığı
Çocuk Şube Müdürlüğü
Dikmen-ANKARA

ibrasari@yahoo.com

BÖLÜM I

Bu bölümde sizden kişisel bilgiler istenmektedir. Lütfen size uygun seçeneği (x) işareti ile işaretleyiniz.

1- Cinsiyetiniz :

( ) Erkek
( ) Kadın

2- Yaşınız :

( ) 21-30
( ) 31-40
( ) 41-50
( ) 51 ve üzeri

3- Öğrenim Durumunuz :

( ) İlk öğretim (orta kısım dahil)
( ) Lise/polis okulu
( ) Fakülte/polis akademisi
( ) Yük.Lisans veya Doktora

4- Eşiniz Çalışıyor mu :

( ) Evet
( ) Hayır

5- Sahip olduğunuz çocuk sayısı ve cinsiyetleri:

( ) 1 ( ) Kız ( ) Erkek
( ) 2
( ) 3

6- Çocuğunuz/ Çocuklarınızın yaşı:

( ) 0-5 Yaşında
( ) 6-10 Yaşında
( ) 11-15 Yaşında
( ) 16-18 Yaşında

7- Aile Eğitim Programına Katılmak İster misiniz?
( ) Evet
( ) Hayır

8- Çalıştığınız birimi belirtiniz ? …… Daire Başkanlığı

MİLNER ÇOCUK İSTİSMARI POTANSİYELİ ÖLÇEĞİ

SORULAR	KATILIYORUM	KATILMIYORUM
1.Hiçbir zaman başkalarına acımam		
2 . Evcil hayvanlarım olmasından zevk alırım		
3-13. Sorular…		
14 . Ben mutlu bir insanım		
15 . Ailemle beraber bir şeyler yapmayı severim		
16-145. Sorular…		
146 . Bazen kötü sözler kullanırım		
147 . Derin bir aşk içindeyim		
148-159. Sorular…		
160 . Her zaman doğruyu söylerim		

Ek-B Anket Uygulama Joel S. Milner İzin e-Mail

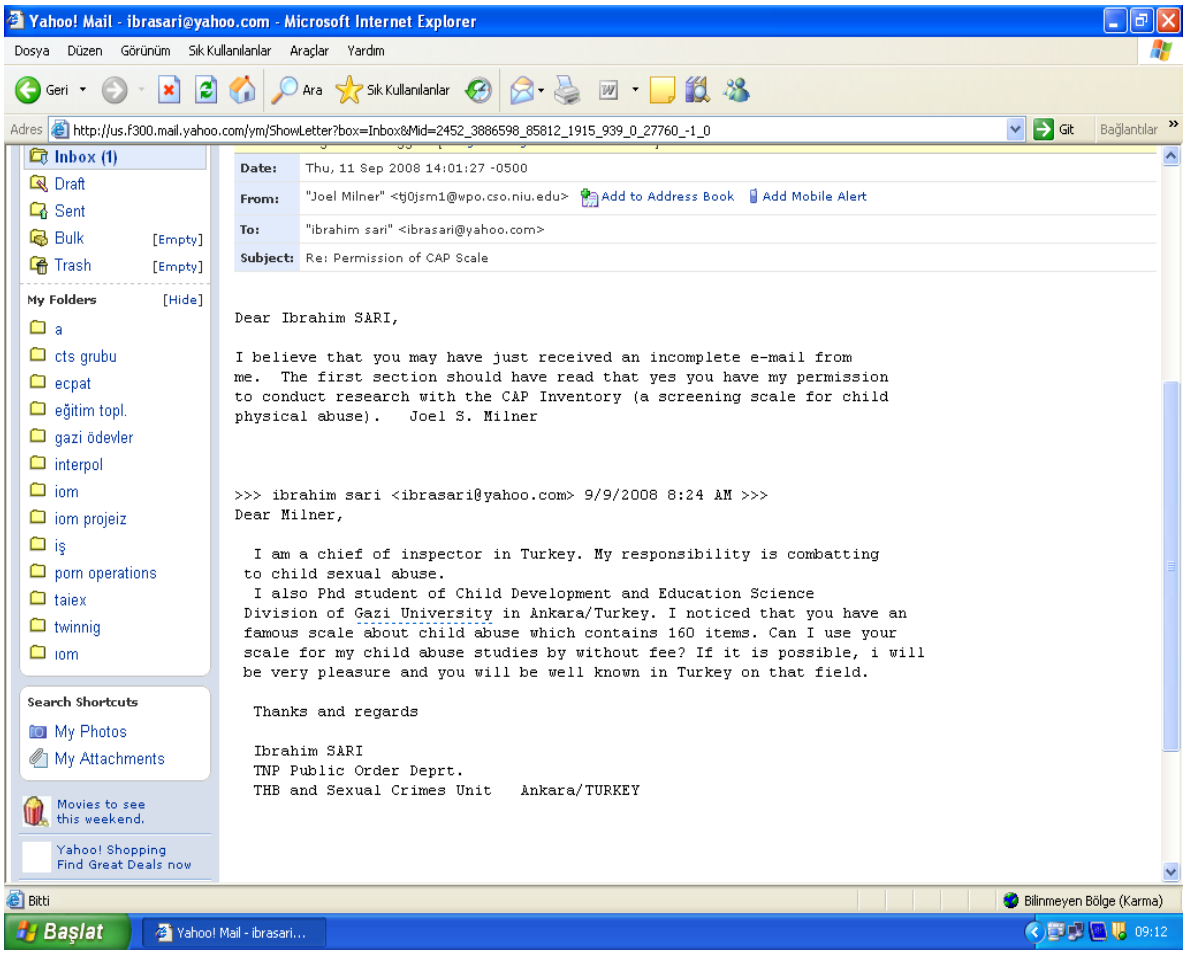

Ek-C Anket ve Aile Eğitim Uygulama Kurum İzin Yazıları

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : **B.30.2.GÜN.0.F8.00.00 / 4988**
KONU : İzin

ANKARA
27.08.2008

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Eğitim Dairesi Başkanlığına

Enstitümüz Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora öğrencisi İbrahim SARI, Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR'ın danışmanlığında yürüttüğü ***"Ailelerin İstismar Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Aile Eğitim Programının Etkililiği"*** konulu tezi ile ilgili olarak ekteki dilekçesinde belirtilen Emniyet Genel Müdürlüğünde görevli personel içerisinden çocuk sahibi olan anne ve babalara anket uygulamak istemektedir.

Gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Yılmaz ŞENDURUR
Enstitü Müdürü

EKLER
1-Dilekçe
2-Ölçek
3-Aile Eğitim programı
4-Tez Önersi

Adres : Eti Mah. Ali Suavi Sk. No : 15 Kat 1
06570 Maltepe / ANKARA
Tel : (0.312) 229 07 34 - 229 07 35
Fax : (0.312) 229 55 17
www.egtbil.gazi.edu.tr
E-mail : egtbil@gazi.edu.tr

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

K - Q TSE-ISO-EN 9000

Sayı : B.05.1.EGM.0.72.02.03/3093

...../11/2008

Konu : Akademik Çalışma

GENEL MÜDÜRLÜK MAKAMINA

Gazi üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde doktora yapmakta olan Asayiş Dairesi Başkanlığı Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli Emniyet Amiri İbrahim SARI'nın, "Ailelerin İstismar Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Aile Eğitim Programının Etkililiği" konulu tez çalışması için Asayiş Dairesi Başkanlığına ait Eğitim Salonunda Aralık ayından itibaren 8 hafta boyunca her Perşembe 11.30-13.00 saatleri arasında çocuk sahibi olan ve istekli 20 ebeveyne yönelik aile eğitim programı düzenleme ve eğitim öncesi ve sonrası Genel Müdürlüğümüzde görevli personele yönelik anket (ön-test ve son-test) uygulama talebinde bulunduğu Gazi Üniversitesinin 27.08.2008 tarih ve 4988 sayılı yazısı ile bildirilmiştir.

Adı geçen personelin, Asayiş Dairesi Başkanlığı Çocuk Şube Müdürlüğüne ait Eğitim Salonunda Aralık ayından itibaren 8 hafta boyunca her Perşembe 11.30–13.00 saatleri arasında çocuk sahibi olan ve istekli 20 ebeveyne aile eğitim programı düzenlemesi ve eğitim öncesi ve sonrası Genel Müdürlük personeline yönelik anket uygulaması yapabilmesi hususlarını onaylarınıza arz ederim.

Mehmet EYBEK
Eğitim Dairesi Başkan V.
Eğitim Dairesi Başkan Yardımcısı
2.Sınıf Emniyet Müdürü

Uygun Görüşle Arz Ederim.
27./11/2008

Ali KOLAT
Emniyet Genel Müdür Yardımcısı
1.Sınıf Emniyet Müdürü

OLUR
28./11/2008

Oğuz Kağan KÖKSAL
Vali
Emniyet Genel Müdürü

2009 / 3/07

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

K-Q TSE-ISO-EN 9000

E-POSTA

Sayı : B.05.1.EGM.0.11.06.02/2293-09+2659-08-10442/3 02.01.2009
Konu : Aile Eğitim Programı.

İlgi : 28.11.2008 gün ve 2293 sayılı Olur.

İlgi (a) sayılı Makam Olur'u ile; Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde doktora yapmakta olan Başkanlığımızda görevli Emniyet Amiri İbrahim SARI'nın, "**Ailelerin İstismar Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Aile Eğitim Programının Etkililiği"** konulu tez çalışması için Başkanlığımıza ait eğitim salonunda 31.12.2008-19.02.2009 tarihleri arasında 8 hafta boyunca her Perşembe 11:30-13:00 saatleri arasında düzenlenecek Aile Eğitim Programına katılması uygun görülen 21 personel belirlenmiştir.

Bu kapsamda; eğitim programına katılacak ekli listede yer alan personelin belirtilen tarih ve saatlerde Başkanlığımız Toplantı Salonunda hazır bulunması, gerekli iznin verilmesi ve kolaylığın sağlanması hususunda;

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Hüseyin ÖZALP
Asayiş Daire Başkanı
1. Sınıf Emniyet Müdürü

DAĞITIM :
Polis Akademisi Başkanlığına,
A.K.K.M, Arşiv ve Dokümantasyon,
Asayiş, Bilgi İşlem, Eğitim, Güvenlik,
İkmal ve Bakım, İnterpol-Europol-Sirene,
Kaçakçılık Organize Suçlarla Mücadele,
Personel, Sosyal Hizmetler, Strateji Geliştirme
ve Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlıklarına.
Ankara Kriminal Polis Laboratuar Müdürlüğüne.

EK:
Katılımcı Listesi (1 Sayfa)

İlkadım Cad. No:89 Dikmen 06100 ANKARA Ayrıntılı bilgi için irtibat :N. ACAR
Tel : (0.312) 412 28 76 Faks : (0.312) 428 81 40
e-posta: asayisdb@egm.gov.tr Elektronik Ağ : www.egm.gov.tr

Ek-D Aile Eğitim Programı Uzman Değerlendirme Talep Yazısı

Değerli Hocam,

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enst. Okul Öncesi Eğitimi A.B.D. da "**Ailelerin İstismar Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Aile Eğitim Programlarının Etkililiğinin İncelenmesi**" konulu doktora tezimi Prof.Dr. Abide Güngör AYTAR danışmanlığında yürütmekteyim.

Literatür taraması, danışmanım ve tez izleme komite üyeleri ile birlikte alanda uzmanların hazırladıkları yazınlar doğrultusunda 8 haftalık "**Çocuk İstismarı İle İlgili Aile Eğitim Programı**" ektedir.

Program ile ilgili oluşabilecek görüş ve önerilerinizin bildirilmesi hususunda katkı ve yardımlarınızı talep etmekteyim.

Saygılarımla

İbrahim SARI

İletişim Adresi:

EGM Asayiş Daire Bşk.lığı
Çocuk Şube Müdürlüğü

Dikmen-ANKARA

ibrasari@yahoo.com